

GEWESTELIJK PROGRAMMA VOOR CIRCULAIRE ECONOMIE

2016 – 2020

De hulpbronnen mobiliseren en de verloren rijkdommen tot een minimum beperken:

Voor een vernieuwende gewestelijke economie

Maart 2016

VOORWOORD

Wij leven de dag van vandaag in een energievretende, lineaire wereldeconomie die weinig rekening houdt met het milieu en die in snel tempo de grondstoffen van onze planeet opgebruikt. Deze economie speelt amper in op de behoeften van de burgers en zet aan tot blind consumptiegedrag, een vermindering van de loonkosten en een opbod om steeds meer te produceren. Kortom, de huidige economie is niet goed afgestemd op de uitdagingen waar het Brussels Hoofdstedelijk Gewest mee te maken krijgt: economische uitdagingen, sociale uitdagingen, demografische uitdagingen en uitdagingen in verband met volksgezondheid, het klimaat en het leefmilieu.

Meer dan ooit biedt dit onhoudbare lineaire economische model ons de kans om de loop der dingen te veranderen, om af te stappen van een bepaald ontwikkelingsmodel en een nieuw model uit te vinden. Er moet een echte paradigmaverandering in gang worden gezet. Om dit te bereiken moeten we op creatieve en innovatieve manieren te werk gaan en aanvaarden dat dit risico's met zich meebrengt. We mogen ons heil niet meer zoeken in gemakkelijke oplossingen die al ettelijke keren op de proef zijn gesteld en waarvan de beperkingen zijn aangetoond. Het is onze wens om te kiezen voor een ontwikkelingsmodel dat niet alleen duurzaam, maar vooral menselijker is; waarvoor de economische groei geen doel meer is op zich, maar een middel dat ten dienste staat van een steeds verbeterende levenskwaliteit.

Het regeerakkoord van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering bepaalt dat "*onze lineaire economie (delven-produceren-consumeren-weggoaien) wordt omgevormd tot een kringlooeconomie (recupereren-produceren-consumeren-hergebruiken)*" en dat "*het Gewest een strategische visie zal uitwerken op het leefmilieu als bron van lokale tewerkstelling door onze lineaire economie om te vormen tot een kringlooeconomie en tegelijk onze bedrijven beter in staat te stellen nieuwe markten aan te boren.*"

Via het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie (GPCE) stellen wij aan de Brusselaars een geloofwaardig alternatief voor, ter promotie van een lokale economie die afgestemd is op de behoeften van de burgers (wonen, zich bevoorraden, werken, zich verplaatsen, ontspannen...), maar ook op die van de bedrijven (kosten verlagen, ontwikkelen, innoveren, aanwerven...), en die tegelijkertijd bijdraagt tot een betere levenskwaliteit van de Brusselaars.

Het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie heeft als taak om het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op de kaart te zetten als een bijzonder innovatieve Europese regio, voortrekker op het vlak van openbaar beleid ter ondersteuning van de ontwikkeling van de circulaire economie, vanuit een voluntaristische benadering inzake het efficiënt beheer van de Hulpbronnen die deze regio rijk is. Het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie voert initiatieven die de economie moeten dematerialiseren, zijn ecologische voetafdruk moeten verkleinen en bepaalde activiteiten moeten verankeren door korte economische ketens te ontwikkelen en de rijkdommen die door de Brusselse arbeidskrachten zijn geproduceerd op het grondgebied van het Gewest te houden. De ontwikkeling van een circulaire Brusselse economie gebeurt ook door te consumeren op een verantwoorde manier: beter kopen door in de mate van het mogelijke rekening te houden met sociale criteria rond delen en samen zijn. Wij samen, namelijk overheid, burgers en bedrijven, hebben dus de mogelijkheid om de wereld van morgen vorm te geven.

Didier Gosuin

Minister van Economie, Werkgelegenheid en
Opleiding

Céline Fremault

Minister van Huisvesting, Levenskwaliteit,
Leefmilieu en Energie

Fadila Laanan

Staatssecretaris belast met Openbare Netheid,
Vuilnisophaling en -verwerking en
Wetenschappelijk Onderzoek

DE HULPBRONNEN MOBILISEREN EN DE VERLOREN RIJKDOMMEN TOT EEN MINIMUM BEPERKEN: VOOR EEN VERNIEUWENDE GEWESTELIJKE ECONOMIE

De circulaire economie? Een economisch uitwisselings- en productiesysteem dat 'in alle stadia van de levenscyclus van de producten (goederen en diensten) ernaar streeft om de hulpbronnen efficiënter te gebruiken, om de impact op het milieu te verminderen en daarbij ook het individueel welzijn verder te ontwikkelen'. De circulaire economie streeft er ook naar om de verspilling van de hulpbronnen bij de bron drastisch te doen dalen en hierbij de milieu-impact te verminderen en het welzijn verder te verhogen. In de mate van het mogelijke ontwikkelt de circulaire economie zich op lokale schaal door moeilijk delokaliseerbare waardeketens te creëren.

Deze globale definitie van de circulaire economie ontwikkelt een visie van structurele transformatie van de Brusselse economie in een lagekoolstofeconomie die plaatselijke banen creëert en meerwaarde produceert voor de Brusselaars maar tegelijk rekening houdt met hun leefmilieu en hun levenskwaliteit.

Het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie (GPCE) streeft **3 algemene doelstellingen** na:

- De milieudoelstellingen omvormen tot economische kansen.
- De economie verankeren in Brussel om waar dat mogelijk is plaatselijk te produceren, de verplaatsingen te verminderen, het gebruik van het grondgebied te optimaliseren en meerwaarde te creëren voor de Brusselaars.
- Bijdragen tot het creëren van tewerkstelling.

Dit programma omvat **111 maatregelen die in 4 strategische delen zijn ingedeeld: transversale maatregelen, sectorale maatregelen, territoriale maatregelen en governancemaatregelen**. Het GPCE specificeert voor elke maatregel de piloot, de mijlpalen en de doelstellingen, alsook de gemobiliseerde partners.

Elke maatregel met een budgettaire weerslag werd gebudgetteerd. In totaal wordt **in 2016 een budget van 12.839.500 € uitgetrokken** voor deze maatregelen.

In deze samenvatting worden **16 maatregelen die illustratief zijn voor deze vier delen voorgesteld**:

Het eerste deel is transversaal: het heeft betrekking op alle economische actoren en streeft ernaar een gunstig regelgevend kader, economische steunmaatregelen uit te werken, innovatie, duurzame en innovatieve overheidsopdrachten te ontwikkelen, nieuwe opleidingen in het leven te roepen of bij te sturen voor nieuwe beroepen die zijn aangepast aan het profiel van de Brusselse werkzoekenden. In dat kader zijn de volgende acties van fundamenteel belang:

- Het oprichten van een **platform om de technisch-administratieve hinderpalen in kaart te brengen** met betrokkenheid van de privésector, waarbij wordt gestreefd naar het in kaart brengen, prioriteren en oplossen van de elementen die noodzakelijk zijn voor de uitrol van de circulaire economie en van de elementen die hinderpalen vormen en moeten worden afgezwakt maar waarbij een hoog niveau van milieubescherming moet worden gehandhaafd.
- Een gezamenlijke **projectoproep van 1 miljoen €** inzake Economie-Leefmilieu over circulaire economie die zich specifiek richt tot de ondernemingen en betrekking heeft op de nieuwe modellen van circulaire economie en het hergebruik van materialen.
- De oprichting van een **fonds voor circulaire economie** dat wordt ondergebracht bij finance.brussels waaraan in 2016 een dotatie van 500.000 € wordt toegekend om ondernemingen te financieren die de logica en modellen uit de circulaire economie toepassen.
- De oprichting van een **Coördinatieplatform voor begeleiding op het gebied van circulaire economie** om een coherent en doeltreffend begeleidingsaanbod te coördineren.
- **De koppeling van de nieuwe economische modellen** van de circulaire economie met die van de sociale economie en het sociaal ondernemerschap. De gewestelijke overheids- en semi-overheidsactoren zullen de sociale ondernemingen beschouwen als bevoorrechte partners voor de uitvoering van het GPCE om dit transversaal element van de strategie 2025 operationeel uit te voeren.
- Innoviris zal de steun voor innovatieve projecten in circulaire economie stimuleren door de circulaire economie op te nemen in zijn programma en **collaboratieve onderzoeksprojecten** en meerdere Living Labs in het leven te roepen.
- Leefmilieu Brussel zal de implementatie van **milieu- en ethische bedingen in de overheidsopdrachten** coördineren bij de aanbestedende overheden van het Gewest.

- Actiris, Bruxelles-Formation en de VDAB-Brussel zullen een prospectieve studie uitvoeren over **de beroepen die zich in de circulaire economie zullen ontwikkelen en de competenties die noodzakelijk zijn** voor de circulaire economie van morgen, met de steun van Leefmilieu Brussel.
- De ecodesignpool van MAD Brussels zal **wedstrijden organiseren tussen scholen en universiteiten** (Beaux-Arts, Francisco Ferrer, La Cambre, ESA Saint Luc, Solvay, Icheq) om in de designsector nieuwe ideeën op het gebied van de circulaire economie te stimuleren. Aan de laureatengroepen zullen beurzen worden toegekend voor de lancering en voor de begeleiding van de concrete uitwerking van hun ontwerpen.

Het tweede deel is sectoraal en wil erg concreet zijn voor de sectoren die werden uitgekozen op basis van hun potentieel om banen te creëren, hun weerslag inzake de uitstoot van broeikasgassen en omdat ze een centrale rol spelen in de belangrijkste uitdagingen waarmee Brussel wordt geconfronteerd: de bouwsector, grond- & afvalstoffen, logistiek, de handelszaken en de voedingssector (waarvoor de Good Food-strategie werd uitgewerkt). Illustratieve maatregelen:

- Baticrea, de Confederatie Bouw Brussel-Hoofdstad, Ecobuild.brussels en de incubator Greenbizz zullen **het opstarten en de bestendiging stimuleren van activiteiten**, meer bepaald in als prioritair geïdentificeerde domeinen **met het oog op de verlenging van de levenscyclus van de bebouwing** (onderhoud, monitoring, renovatie,...) en **het rationeel gebruik van hulpbronnen** in de bouw (onder meer het hergebruik van bouwmaterialen).
- Leefmilieu Brussel en Net Brussel zullen elk een **programma met acties inzake hergebruik en herstelling** uitwerken. Een reeks specifieke maatregelen zal betrekking hebben op het hergebruik van textiel, afgedankte elektrische en elektronische apparaten (AEEA) en bouwafval.
- Het Agentschap Net-Brussel zal **nieuwe netwerken ontwikkelen die werkgelegenheid verschaffen binnen de pool voor hergebruik Recy-K**.
- Het Brussel PlanningsBureau, de Maatschappij voor Stedelijke Inrichting en de Haven van Brussel zullen de doelstellingen van het GPCE opnemen in het kader van het **masterplan van het TIR-centrum en het TACT-project om dit gewestelijk hulpmiddel te benutten voor de stedelijke distributie**, meer bepaald door gedeelde diensten te ontwikkelen en er de principes van de circulaire economie in op te nemen.
- Atrium zal de lancering steunen van **50 vernieuwende projecten die de circulaire logica toepassen in kleine handelszaken of grote ketens**: vermindering van afval, winkels zonder verpakkingen, bulkverkoop, producentenmarkten in korte circuits, omgekeerde logistiek waarbij de consumenten zijn betrokken, hergebruik en upcycling van eerder gebruikte materialen, enz.

Het derde deel is territoriaal. Als aanvulling op de transversale en sectorale benaderingen zal het GPCE ervoor ijveren om alle actoren van het grondgebied, van de wijken tot het grootstedelijk gebied, te mobiliseren. Illustratie:

- **De grondvesten bouwen van een circulaire economie binnen de 10 prioritaire ontwikkelingspolen en het grondgebied van het kanaal door: geïntegreerde productieactiviteiten te ontwikkelen**, die zijn gediversifieerd op de schaal van de wijken; **functioneel gemengde en dichtbevolkte wijken in te richten** om de economische ruimten in een stedelijke context te versterken en ontwikkelen; een netwerk uit te denken en te integreren op de verschillende niveaus van het grondgebied om het ontstaan van een circulaire economie (functionaliteitseconomie, opvang van de stromen,...) te bevorderen; **de verlenging van de levenscyclus van de Brusselse gebouwen te bevorderen** door ze te renoveren en door de interne hulpbronnen van het Gewest zo veel mogelijk te hergebruiken via de terbeschikkingstelling van werkplaatsen, opslagplaatsen, zones voor materiaalwinning, enz.

Het vierde en laatste deel gaat over governance. Tot slot kunnen de doelstellingen van het Gewestelijk Programma voor de Circulaire Economie alleen worden bereikt als bijzondere aandacht wordt besteed aan de uitvoering ervan en aan de governance die eruit voortvloeit. Het GPCE zal immers worden aangestuurd door drie Ministers en zal niet minder dan 13 partnerbesturen samenbrengen die moeten worden gecoördineerd. Met dat doel voor ogen heeft het GPCE op het gebied van governance de volgende prioritaire maatregel vastgesteld:

- De Oprichting van een **Stuurcomité** en van **versterkte samenwerkingen tussen de administraties** om een strategische opvolging van de uitvoering van het GPCE te waarborgen, te waken over de verspreiding van de informatie, de samenhang en zelfs de competitie, met het oog op een evaluatie van de acties na 18 maanden en de erop volgende aanneming van een geactualiseerde versie van het GPCE voor het tweede deel van de regeerperiode.

GEWESTELIJK PROGRAMMA VOOR DE CIRCULAIRE ECONOMIE

INHOUD

Voorwoord1

DEEL I: VISIE, STRATEGIE, DOELSTELLINGEN EN CONTEXT8

1. De Brusselse visie op de circulaire economie8
 - 1.1. Doelstellingen9
 - 1.2. Structuur van het GPCE11
 - 1.3. Verankering in de studie van het 'stedelijk metabolisme' van Brussel12
 - 1.4. Verankering in de analyse van de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen12
 - 1.5. Link met de conclusies en aanbevelingen van de Alliantie Werk-Leefmilieu13
2. Het concept en de componenten ervan13
 - 2.1. Omschrijving van het concept13
 - 2.2. Componenten13
 - 2.3. Een Europese en wereldwijde beweging14
3. De economische opportuniteiten van het milieubeleid14
 - 3.1. Opportuniteiten van het Grond- en Afvalstoffenplan15
 - 3.2. Opportuniteiten van het Lucht-Klimaat-Energieplan15

DEEL II: Transversale maatregelen17

1. Een gunstig normatief en wettelijk kader17
 - 1.1. Huidige situatie17
 - 1.2. Visie 2019/202517
 - 1.3. Voorgestelde maatregelen/acties17
2. Het economisch kader aanpassen om de ontwikkeling van circulaire economische activiteiten te ondersteunen19
 - 2.1. Rechtstreekse economische steun19
 - 2.1.1. Huidige situatie19
 - 2.1.2. Visie 2019/202519
 - 2.1.3. Voorgestelde maatregelen/acties19
 - 2.2. Onrechtstreekse economische steun20
 - 2.2.1. Huidige situatie21
 - 2.2.2. Visie 2019/202521
 - 2.2.3. Voorgestelde maatregelen/acties22
 - 2.3. Nieuwe economische modellen: circulaire economie en sociale economie22
 - 2.3.1. Huidige situatie22
 - 2.3.2. Visie 2019/202523
 - 2.3.3. Maatregelen23
3. Innovatie: Innoveren, uittesten, demonstreren en bijhouden van de vernieuwingen24
 - 3.1. Huidige situatie24
 - 3.2. Visie 2019/202525
 - 3.3. Voorgestelde maatregelen/acties25
4. Overheidsopdrachten: Voorbeeldfunctie van de overheid en capaciteitsversterking van de ondernemingen27

- 4.1. Huidige situatie²⁷
- 4.2. Visie 2019/2025²⁸
- 4.3. Voorgestelde maatregelen/acties²⁸
- 5. Werkgelegenheid in de sectoren van de circulaire economie²⁹
 - 5.1. Huidige situatie²⁹
 - 5.2. Visie 2019/2025²⁹
 - 5.3. Voorgestelde maatregelen/acties²⁹
- 6. Van opleiding en onderwijs hefboomen voor de toekomst maken³⁰
 - 6.1. Huidige situatie³⁰
 - 6.2. Visie 2019/2025³⁰
 - 6.3. Voorgestelde maatregelen/acties³¹

DEEL III: Sectorale maatregelen³³

- 1. Bouw³³
 - 1.1. Huidige situatie³³
 - 1.2. Visie 2019/2025³⁴
 - 1.3. Voorgestelde maatregelen/acties³⁴
- 2. Grond- en afvalstoffen³⁷
 - 2.1. Huidige situatie³⁷
 - 2.2. Visie 2019/2025³⁷
 - 2.3. Voorgestelde maatregelen/acties³⁸
- 3. Logistiek⁴⁴
 - 3.1. Huidige situatie⁴⁴
 - 3.2. Visie 2019/2025⁴⁵
 - 3.3. Voorgestelde maatregelen/acties⁴⁵
- 4. Handelszaken⁴⁶
 - 4.1. Huidige situatie⁴⁶
 - 4.2. Visie 2019/2025⁴⁶
 - 4.3. Voorgestelde maatregelen/acties⁴⁷
- 5. Voeding - Good Food Strategie "Naar een duurzaam voedingssysteem in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest"⁴⁷
 - 5.1. Huidige situatie⁴⁸
 - 5.2. Visie 2019/2025⁴⁸
 - 5.3. Voorgestelde maatregelen/acties⁴⁹

DEEL III: Territoriale benadering: van de wijken tot het hoofdstedelijk gebied⁵⁰

- 1. Huidige situatie⁵⁰
- 2. Visie 2019/2025⁵¹
- 3. Voorgestelde maatregelen/acties⁵¹

DEEL IV: Governance⁵⁴

- 1. Instanties⁵⁴
- 2. Versterkte samenwerkingsstructuren⁵⁷
- 3. Uitvoering van de acties, sturing en networking van de actoren⁵⁸
- 4. Evaluatie en actualisering van het GPCE⁵⁹

Rapportering & indicatoren⁶⁰

Bijlagen⁶²

- 1. De verschillende componenten van de circulaire economie⁶³
 - 1.1. De duurzame bevoorrading in hulpbronnen⁶³
 - 1.2. De innoverende en veerkrachtige ondernemerspraktijken⁶³
 - 1.2.1. Het ecodesign van goederen en diensten⁶³

- 1.2.2. Industriële en territoriale ecologie64
- 1.2.3. De functionaliteitseconomie64
- 1.3. Vraag, gedrag en beheer van de consumentenbehoeften65
 - 1.3.1. De deeleconomie65
 - 1.3.2. Verandering van aankoopgedrag van goederen en diensten65
 - 1.3.3. Verantwoord aankopen65
 - 1.3.4. Soberheid en nadenken over de bevrediging van de consumentenbehoeften65
- 1.4. Beheer van de hulpbronnen en de afvalstoffen66
 - 1.4.1. Hergebruik en voorbereiding voor hergebruik66
 - 1.4.2. Recycling66
 - 1.4.3. Energieterugwinning66
- 2. SWOT van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest67
- 3. Schema van het Brussels stedelijk metabolisme: voornaamste kwantitatieve stromen68
- 4. Conclusies en aanbevelingen van de Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu68

DEEL I: VISIE, STRATEGIE, DOELSTELLINGEN EN CONTEXT

1. DE BRUSSELSE VISIE OP DE CIRCULAIRE ECONOMIE

De Brusselse regering heeft haar visie op de circulaire economie geschetst in haar Strategie 2025 die ze op 16 juni 2015 heeft aangenomen:

'Het komt erop aan de omvorming van de lineaire economie tot kringlooeconomie aan te moedigen door het uitwerken van een strategische en operationele visie op het leefmilieu als bron van plaatselijke werkgelegenheid. Dat gebeurt meer bepaald door de economische activiteit te verleggen via korte ketens om een zo volledig mogelijke waardeketen te verkrijgen op het grondgebied van ons Gewest. De conclusies en aanbevelingen van de evaluatie van de Alliantie Werkgelegenheid - Leefmilieu, die uitgevoerd werd tijdens de vorige legislatuur, zullen de werkzaamheden rond deze doelstelling onderbouwen'. (Doelstelling 3 van Pijler 2 van de Strategie 2025, pagina 17).

Het Gewest wenste een **duidelijke en mobiliserende visie** aan te nemen, een project dat aanzet tot verandering, dat het mogelijk maakt om de actoren van zijn grondgebied (bewoners, politieke beslissingnemers, investeerders, ondernemers) samen te brengen en zijn strategische keuzes en beslissingen te richten op een gemeenschappelijk doel.

Het levenskader van de Brusselaars op het gebied van tewerkstelling, gezondheid, onderwijs en welzijn hangt niet alleen af van stedenbouwkundige planning en beheer, maar ook van de manier waarop de stad zich bevoorraadt, de hulpbronnen verwerkt en gebruikt. Dit beheer van de hulpbronnen is van groot belang in een stedelijke omgeving, des te meer daar meer dan de helft van de wereldbevolking in steden woont en tegen 2050 meer dan 66% van de wereldbevolking stadsbewoner zal zijn. Dat impliceert dat we op korte termijn de manier moeten herzien waarop beslissingen en acties worden genomen om het stedelijk systeem naar een meer circulair systeem te doen evolueren.

De overheden van de steden in het algemeen, en van het Brussels Gewest in het bijzonder, zijn zich goed bewust **van deze uitdaging en erkennen dat de circulariteit van de hulpmiddelen niet beperkt mag blijven tot eenmalige acties** bij het beheren van bepaalde hulpbronnen (bijvoorbeeld door zich uitsluitend op energie of op afval te focussen) maar dat een gezamenlijke benadering van alle hulpbronnen nodig is waarbij de verschillende beleidsniveaus zijn betrokken en de stad als een levend ecosysteem wordt beschouwd.

Het GPCE heeft tot doel deze holistische visie op de circulaire economie in te voeren en in de praktijk om te zetten in een eerste reeks van hefboomen waarover het beschikt, met de betrokkenheid van verschillende ministeriële bevoegdheden (leefmilieu, economie, werk, opleiding, wetenschappelijk onderzoek, afvalbeheer,...) verschillende gewestelijke en gemeentelijke actoren uit de openbare sector, de privésector of het verenigingsleven, om een antwoord te bieden op verschillende transversale uitdagingen en meer sectorale acties.

Gelet op het concept van circulaire economie, de intrinsieke kenmerken van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de opgedane ervaring, **zijn de strategische oriëntaties van het GPCE de volgende:**

- Zo goed mogelijk beheren van de mogelijkheden **om de levensduur van de producten van de consumenten (gezinnen en ondernemingen) te verlengen en om deze te delen**, meer bepaald door **vernieuwende business modellen** te ontwikkelen in de functionaliteitseconomie en het ecodesign;
- Ontwikkelen van afvalpreventie, **selectieve ophaling, hergebruik van producten na de eerste levensfase en voorbereiding van de recyclage van de nuttig toe te passen materialen die hoofdzakelijk in Brussel worden verbruikt**;
- **Op plaatselijk vlak zo volledig mogelijke waardeketens vestigen** –van R&D tot aan de recyclage van de producten, via de productie-, verwerkings- en consumptieactiviteiten - gekoppeld aan het Brussels milieubeleid;
- **Optimaliseren van de stromen van de ondernemingen** onder meer door de industriële ecologie;
- **Stimuleren van technologische en organisatorische innovatie**, creëren van nieuwe producten en diensten in de stedelijke circulaire economie;
- Verbeteren van **de tewerkstelling en tegelijk van het concurrentievermogen en de veerkracht** van de ondernemingen die op het Brussels grondgebied zijn gevestigd.

Toegepast op de schaal van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, streeft dit nieuwe model van de circulaire economie ernaar om de economie aan te sturen in de richting van een rationeel en intelligent beheer van de hulpbronnen - van grondstoffen tot energie, via water, lucht, grond en bodem, biodiversiteit- om de externe factoren ervan te beperken (uitputting van niet-hernieuwbare hulpbronnen, luchtkwaliteit, broeikasgassen,...) en

om korte circuits van economische waardeketens te ontwikkelen waarbij onze ondernemingen en werknemers baat hebben.

Het profileren van Brussel in deze nieuwe economie zal het Gewest een werkelijk duurzaam **concurrentievoordeel** opleveren alsook de garantie dat het Gewest **efficiënter weerstand zal kunnen bieden tegen geleidelijke of plotse veranderingen in de gewestelijke en wereldeconomie**.

De Brusselse regering wil de verbetering van het leefmilieu dus wel degelijk aanwenden als bron van economische kansen en werkgelegenheid voor alle Brusselaars. Het is de bedoeling om een economie te stimuleren die milieuvriendelijk is, een sobere hoeveelheid koolstof produceert, weinig niet-hernieuwbare natuurlijke hulpmiddelen verbruikt en voldoet aan de behoeften van de burgers. Een van de uitdagingen voor de uitvoering van de circulaire economie bestaat erin om nieuwe reconversiemodellen aan te bieden voor werknemers in krimpende industriële sectoren en voor de vele Brusselse werkzoekenden.

Brussel streeft ernaar om uit te groeien tot een erkend Europees en internationaal model op het gebied van de circulaire economie.

Het Gewest kiest ervoor om in te werken op de **drie hoofdpijlers van de circulaire economie**: het aanbod, de vraag en het beheer van de behoeften, de afvalstoffen en de hulpbronnen, alsook op een **transversale component van governance en gebiedsgebonden benadering (Figuur 1)**.

Figuur 1: Componenten van de circulaire economie (zie Bijlage 1 voor de details)

(1) Aanbod van de economische actoren	<ul style="list-style-type: none">→ Duurzame bevoorrading in hulpbronnen→ Innovatieve en veerkrachtige ondernemerspraktijken→ Ecodesign van goederen en diensten, en biomimicry→ Industriële ecologie→ Functionaliteitseconomie
(2) Vraag, gedrag en beheer van de consumentenbehoeften	<ul style="list-style-type: none">→ Deeleconomie→ Verandering van aankoopgedrag van goederen en diensten→ Verantwoord aankopen→ Soberheid en nadenken over de bevrediging van de behoeften van de consumenten
3) Beheer van de hulpbronnen en de afvalstoffen	<ul style="list-style-type: none">→ Hergebruik en voorbereiding van hergebruik→ Recyclage→ Energieterugwinning

De governance van de uitvoering van het concept van de circulaire economie is een transversale component, met bijzondere aandacht voor de territoriale hiërarchie (waarbij de korte circuits centraal staan).

1.1. Doelstellingen

De algemene doelstellingen van het GPCE zijn drievoudig:

1. De milieudoelstellingen omvormen tot economische kansen.
2. De economie verankeren in Brussel om waar dat mogelijk is plaatselijk te produceren, de verplaatsingen te verminderen, het gebruik van het grondgebied te optimaliseren en meerwaarde te creëren voor de Brusselaars.
3. Bijdragen tot het creëren van tewerkstelling.

Zo streeft het GPCE ernaar om uit te groeien tot een economisch stimuleringsprogramma die elke sector die een invloed kan hebben op de circulaire economie en in het vizier komt van het Brussels beleid inzet om de hierboven vermelde doelstellingen te halen.

Het GPCE telt de volgende doelstellingen:

Tegen 2019:

- **50% van de overheidsopdrachten** die relevant zijn voor de circulaire economie zullen milieubedingen bevatten die circulaire activiteiten en hergebruik bevorderen.
- **50 nieuwe handelszaken** die een logica van circulaire economie hanteren zullen worden gesteund in hun ontwikkeling;
- **200 start-ups en bestaande ondernemingen werden begeleid** op het vlak van circulaire economie;
- **2000 marktdeelnemers worden gesensibiliseerd** voor de circulaire economie via fysieke opleidings- en sensibiliseringsacties en **20.000** via digitale informatie;
- Tijdens de toepassing van het GPCE zal **de creatie van banen** worden becijferd en opgevolgd. Alle prospectieve studies die in Europa werden uitgevoerd, wijzen op een toename van de tewerkstelling als rekening wordt gehouden met een circulaire economie. Op Europees niveau voorspelt een studie van de Europese Commissie de creatie van 2 miljoen banen tegen 2030, gebaseerd op de hypothese dat de productiviteit van de hulpmiddelen met 2% per jaar verbetert¹. Drie recente nationale studies maken gebruik van complementaire methodologieën: een Zweedse studie voorspelt in 2030 100.000 nieuwe jobs in Zweden²; een Engelse studie kondigt tegen 2030 de creatie van 200.000 bruto-banen aan in het Verenigd Koninkrijk³ terwijl de studie over Nederland bij toepassing van een circulair scenario 83.000 banen in het vooruitzicht stelt⁴. Al deze studies zijn gebaseerd op verschillende methodologieën en kunnen dus moeilijk worden vergeleken. Maar ze bieden interessante vooruitzichten over de positieve weerslag die de invoering van een dergelijke economie kan hebben. Op federaal niveau is een Belgische studie aan de gang. Door de specifieke kenmerken van het Brussels Gewest kan het potentieel aan tewerkstelling dat in deze studies werd berekend niet louter worden omgezet voor de bevolking van het Gewest⁵.
- **Een compleet pakket:**
 - Van **subsidies** voor innovatieve proefprojecten (1 miljoen € in 2016);
 - Van **Economische steun voor de ondernemingen** (hervorming van de Ordonnantie);
 - Van **toegang tot leningen, kapitaaldeelname en waarborgen** voor de ondernemingen die deze logica aannemen en economisch leefbare modellen hanteren (gewestelijke hulpmiddelen);
 - Van evaluatie van de **beroepen** die zich in de Stad zullen ontwikkelen;
 - Van **opleidingen** voor de nieuwe beroepen van de circulaire economie.

Zo streven de doelstellingen van het GPCE op het vlak van afvalstoffen ernaar om de milieuvoorschriften te gebruiken om economische resultaten te bereiken. Om coherent en realistisch te zijn, moeten de doelstellingen die strikt betrekking hebben op deze sector gelden op verschillende niveaus en rekening houden met de diversiteit van de activiteiten. Ze moeten ook rekening houden met een zeer specifieke brusselse realiteit, zijnde een totaal geurbaniseerd gewest waar de druk op bepaalde ophaal- en afvalverwerkingsinstallaties groter zijn.

Bijgevolg kunnen de volgende doelstellingen worden vooropgesteld:

- Op Belgisch niveau tegen 2015 **65 % selectieve inzameling** halen (doelstelling van de Circular Economy Package van de Europese Commissie)⁶.

¹ European Commission (2014a): Study on modelling of the economic and environmental impacts of raw material consumption, Cambridge Econometrics and BIO Intelligence Service, Technical report 2014-2478, March 2014, Brussels, http://ec.europa.eu/environment/enveco/resource_efficiency/pdf/RMC.pdf

² Wijkman, A., Skånberg, K. (2015): The Circular Economy and Benefits for Society Swedish Case Study Shows Jobs and Climate as Clear Winners. An interim report by the Club of Rome with support from the MAVA Foundation and the Swedish Association of Recycling Industries, April 2015

³ Morgan, J., Mitchell, P. (2015): Opportunities to tackle Britain's labour market challenges through growth in the circular economy, Green Alliance and WRAP research paper, London, <http://www.green-alliance.org.uk/resources/Opportunities%20to%20tackle%20-Britain%27s%20Labour-%20Market%20Challenges.pdf>

⁴ Hans Stegeman (2015) The potential of the circular economy From circular materials cycles to a circular macroeconomy with scenario's for the Netherlands August 14, 2015

⁵ De aangevoerde cijfers van 5 à 6.000 banen zijn afkomstig uit de Balans van de Alliantie Werk-Leefmilieu die in 2014 werd opgesteld door de vroegere coördinator van de Alliantie, het studie bureau BDO. Het gaat om ramingen van het banenpotentieel van de pijlers bouw (creatie van 4300 banen tegen 2020 - BDO), water (creatie van 1850 banen tegen 2020 - BDO) en hulpbronnen- afvalstoffen (creatie van 450 banen tegen 2020 volgens de PWC-studie, Analyse van de bestaande en potentiële banen in de afvalsector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2012). Dit cijfer wordt niet in aanmerking genomen als de creatie van banen die verband houden met de maatregelen van het GPCE. De creatie van banen is objectieverbaar op specifieke segmenten die verband houden met bepaalde maatregelen van het plan. Zo is men bijvoorbeeld van mening dat er een toename zou kunnen zijn van 50 tot 100 banen in de inzameling van het Brussels textiel na de eerste levensfase, 30 tot 130 banen in het circuit van het groot huisvuil, 25 tot 50 banen in het hergebruik van afgedankte elektrische en elektronische apparatuur (AEEA). Dit zijn slechts enkele voorbeelden.

⁶ Om ambitieus en realistisch te zijn, moeten de gewestelijke en Brusselse doelstellingen geanalyseerd worden en rekening houden met de gewestelijke specificiteiten (sterke en zwakke punten), zoals dit het geval was voor de spreiding van de broeikasgassen in het kader van de COP21.

- Op Belgisch niveau tegen 2019 een **inzamelingspercentage van 65%** halen van het gemiddeld gewicht van de AEEA die in België op de markt zijn gebracht, waarbij de producenten verantwoordelijk zijn voor het halen van deze doelstelling.

Deze doelstellingen zullen vertaald worden in de prioritaire sectoren van het grondstof en afvalbeheer: afgedankte elektrische en elektronische apparatuur (AEEA), textiel, groot huisvuil, sloopafval, sociale economie met het doel het grondstof-/afvalbeheer te optimaliseren ten bate van de Brusselse sociale economie.

Deze doelstellingen worden bereikt door de maatregelen van het GPCE, maar ook op meer gedetailleerde wijze, door die van het toekomstig Grond- en Afvalstoffenplan.

Opmerkingen

Het domein van de afvalstoffen en de uitdagingen ervan op het gebied van inzameling, hergebruik en recyclage vormen een relevante hefboom voor de creatie van nieuwe economische activiteiten en banen. Een deel van de afvalstoffen, die hier als hulpbronnen worden beschouwd, worden uitgevoerd buiten het grondgebied van het Gewest. Onder meer door nieuwe hergebruikcircuits te creëren in Brussel en dus deze uitvoer zo veel mogelijk te beperken, zal het mogelijk zijn om banen te creëren die zijn aangepast aan het profiel van de Brusselse werkzoekenden.

Voor de afvalstoffen moet met ten minste twee schaalniveaus worden rekening gehouden: het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en heel België. De plaatselijke hergebruikpraktijken vermengen zich immers met de Europese voorschriften, waaraan over het algemeen wordt voldaan door acties op nationaal niveau. Volgens de specifieke economische logica van het GPCE vormen afvalstoffen slechts een echt potentieel als ze kunnen worden onderscheiden in circuits en dus in verschillende tewerkstellingssectoren.

Vandaag werden, zoals uit de hierboven opgelijste doelstellingen blijkt, de afvalcircuits - zijnde de circuits ontwikkeld door het agentschap Net Brussel en de diversiteit van de activiteiten van de sociale economie van die sector - in kaart gebracht maar hun milieupotentieel (bijvoorbeeld: hergebruikpotentieel voor de AEEA) wordt nog niet ten volle benut. Het ermee verband houdende economisch potentieel moet op zijn beurt worden geraamd door methodologieën die nog moeten worden verfijnd.

Er bestaat dus een werkelijke noodzaak om alle relevante gegevens voor elk circuit van activiteiten te kunnen verzamelen en analyseren. Bij het huidige afvalinzamelings- en verwerkingssysteem zijn veel actoren betrokken zonder dat dit geconsolideerde en samenhangende gegevens oplevert. De voornaamste hefboom van kennis van huishoudelijk afval in het BHG bestaat vandaag uit de gegevens van het agentschap Net Brussel.

Om over een echte stand van zaken te beschikken, is het absoluut noodzakelijk om een observatorium voor afvalstoffen op te richten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Zo kan de evolutie per activiteitensector of per stroom worden gevolgd. Hiertoe zal een specifieke eenheid worden opgericht die Leefmilieu Brussel, het Agentschap Net-Brussel en het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse samenbrengt. Die eenheid zal een methodologie opstellen voor de inzameling, rapportering, coherente nationale et internationale vergelijkingen, opvolging en verwerking van de gegevens die een efficiënte monitoring van de toegepaste acties en een objectivering van de projecten die nog in het kader van het GPCE zullen worden uitgerold mogelijk maken. Deze methodologie en nieuwe doelstellingen zullen worden voorgesteld bij de eerste actualisering van dit Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie.

1.2. Structuur van het GPCE

Het GPCE ontwikkelt een reeks van 109 maatregelen die in drie pijlers zijn ingedeeld.

- 1 Een transversale en structurerende benadering:
 - Aanpassing van het normatief en regelgevend kader
 - Aanpassing van het economisch kader
 - Innovatie, test, demonstratie en monitoring
 - Opleiding en Onderwijs
 - Tewerkstelling
- 2 Een sectorale benadering die op een eerste reeks van sectoren wordt toegepast:
 - Duurzaam bouwen
 - Beheer van de hulpbronnen en afvalstoffen
 - Logistiek
 - Handelszaken
 - Voeding
- 3 Een grondgebiedsgebonden benadering

1.3. Verankering in de studie van het 'stedelijk metabolisme' van Brussel

De eerste studie over het stedelijk metabolisme van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest die in 2015 werd gepubliceerd door Leefmilieu Brussel ⁷ biedt een geobjectiveerd beeld van de materialenstromen die erbij zouden winnen om te worden bekeken vanuit een kringloop en in te verkorten en af te sluiten kringen (Zie figuur 'Algemene synthese van het bilan van het metabolisme van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest', in bijlage 3).

Het **stedelijk metabolisme** is het bilan van de processen aan de hand waarvan het Gewest de natuurlijke hulpbronnen inzet, verbruikt en bewerkt.

Het stedelijk metabolisme geeft de inkomende en uitgaande materialenstromen van het Gewest weer, alsook het gebruik ervan. Het leert ons bijvoorbeeld dat jaarlijks 9 miljoen ton aan materialen worden ingevoerd en 7 miljoen ton aan materialen worden uitgevoerd. In die zin vormt het een uitstekend vertrekpunt om acties op touw te zetten om de economie verder te dematerialiseren en sommige activiteiten te verankeren via, meer bepaald, het dichtmaken van de kring van de materialenstroom, de ontwikkeling van korte economische circuits en van de lokale economie (klassieke, coöperatieve en sociale economie).

Het bilan van het Brussels metabolisme toont aan dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest door zijn tertiair karakter, op het niveau van de inkomende stromen, op een hoofdzakelijk lineaire en van de buitenwereld afhankelijke economie gestoeld is (massale bevoorrading van grondstoffen, goederen, energiebronnen en water). De belangrijkste materialenstromen vanuit het Vlaams en het Waals gewest zijn bouwmaterialen, landbouw- en afgewerkte producten, terwijl de stromen van buitenlandse oorsprong landbouw- en energieproducten betreffen.

Hoewel het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van nature uit sterk afhankelijk zal blijven van energie-import en van grondstoffen van buitenuit, blijft een belangrijke uitdaging erin bestaan om deze afhankelijkheid te verminderen door de afname van externe hulpbronnen te verminderen door middel van een soberder verbruik en een betere interne doorstroming van de stromen. Het energieverbruik per inwoner bedraagt bijvoorbeeld 50 kWh/dag.

De studie van het stedelijk metabolisme maakte het mogelijk om de materialen in kaart te brengen die mogelijk teruggewonnen kunnen worden om de noodzaak van nieuwe inkomende stromen tot een minimum te beperken. De economische activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is hoofdzakelijk tertiair van aard (diensten, administratie...). Met uitzondering van activiteiten die verband houden met de bouwsector, neemt de industrie binnen de Brusselse economie een marginale plaats in. De stromen die de industrie genereert, kunnen echter relatief homogeen zijn en een bepaalde economische waarde bevatten. Deze restmaterialen of nevenproducten kunnen vanuit het perspectief van een circulaire economie bijgevolg een interessante rol spelen.

De hercircularisering van de materialen is op zich onvoldoende om de totale ecologische voetafdruk van het Gewest te verminderen: de overgang van de vraag naar meer verantwoorde consumptie is essentieel, maar ook van het denkwerk en de acties om de behoeften aan te pakken. Voor de transitie van de vraag in goederen en diensten is de rol van de burgers van het Gewest van essentieel belang. De ontwikkeling van een Brusselse circulaire economie groeit uit verantwoord consumptiegedrag: minder maar beter en betere kwaliteit kopen, en indien mogelijk, door sociale componenten te integreren (delen, samenwerken...). Het gaat hierbij om acties die in de milieuplannen nog nadruk moeten krijgen. De rol van de grote verbruikers zoals administraties, collectieve voorzieningen (scholen, ziekenhuizen), horeca en grote ondernemingen is even fundamenteel.

1.4. Verankering in de analyse van de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen

Met een erg open economie, weinig natuurlijke hulpbronnen een tanend industrieel weefsel, en een volledig geurbaniseerde omgeving, voert Brussel veel hulpbronnen in en veel afvalstoffen uit. Brussel is een verbruikscentrum en centrum voor dienstverlening aan de bevolking (huisvesting, voeding, geneeskundige verzorging, onderwijs, handelszaken, vrije tijd, vervoer,...). De tertiaire sector is er nadrukkelijk aanwezig (administraties, banken en verzekeringsondernemingen, IT-diensten, diensten aan ondernemingen,...).

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kijkt tegen een aantal uitdagingen aan, die evenveel kansen vormen voor de opbouw van een beleid inzake circulaire economie. **De synthese van de SWOT-analyse** vat⁸ de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen samen die kenmerkend zijn voor het Gewest (Figuur 5 in bijlage).

⁷ Leefmilieu Brussel (2015) 'het stedelijk metabolisme van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest', Brussel.

⁸ Belangrijkste bron: Brussels Sustainable Economy - Strategisch Plan 2010-2020 – 01 september 2010

1.5. Link met de conclusies en aanbevelingen van de Alliantie Werk-Leefmilieu

Bij de opbouw van het GPCE werd rekening gehouden met de evaluatie van de uitvoering van de Alliantie Werk-Leefmilieu (AWL), het sectoraal beleid dat de Brusselse regering tussen 2010 en 2014 heeft gevolgd. De AWL heeft gedurende 4 jaar de ontwikkeling van 200 acties in 4 sleutelsectoren ondersteund: duurzaam bouwen sinds februari 2011, water sinds november 2012, hulpbronnen en afvalstoffen sinds oktober 2013 en duurzame voeding sinds december 2013. De belangrijkste conclusies en aanbevelingen van de Alliantie Werk-Leefmilieu werden opgenomen in bijlage 4.

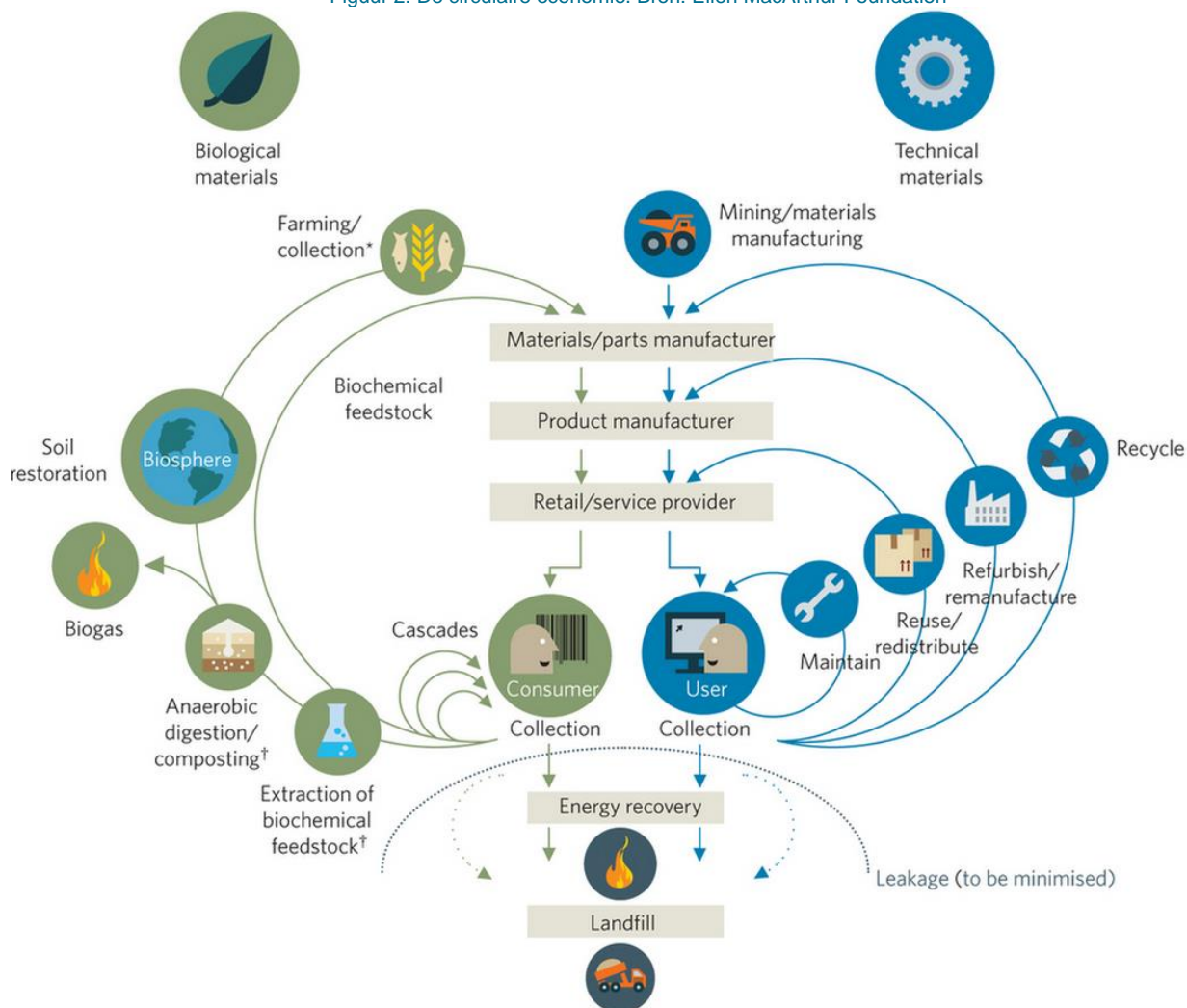
2. HET CONCEPT EN DE COMPONENTEN ERVAN

2.1. Omschrijving van het concept

De circulaire economie kan men definiëren als een economisch uitwisselings- en productiesysteem dat, in alle stadia van de levenscyclus van de producten (goederen en diensten), ernaar streeft om de hulpbronnen efficiënter te gebruiken, om de impact op het milieu te verminderen en daarbij ook het individueel welzijn verder te ontwikkelen⁹. Deze economie staat recht tegenover de lineaire economie die gekenmerkt wordt door de fasen "ontginnen-fabriceren-consumeren-wegwerpen".

De circulaire economie streeft er ook naar om de verspilling van de hulpbronnen bij de bron drastisch te doen dalen en daarbij de milieu-impact te verminderen en het welzijn verder te verhogen. In de mate van het mogelijke ontwikkelt de circulaire economie zich op lokale schaal door moeilijk delokaliseerbare waardeketens te creëren.

Figuur 2: De circulaire economie. Bron: Ellen MacArthur Foundation¹⁰

2.2. Componenten

⁹ Voorgestelde definitie door ADEME, in zijn technische fiche 'circulaire economie: begrippen' van oktober 2014.
¹⁰ http://www.institut-economie-circulaire.fr/Qu-est-ce-que-l-economie-circulaire_a361.html

Sinds een tiental jaar heeft de circulaire economie veel aan kracht gewonnen. Vandaag staat ze voor een **solide en samenhangende economische en milieuvisie** die het potentieel bezit om onze productie- en consumptiewijzen om te vormen. De circulaire economie **sluit alle hulpmiddelen** in (van grondstoffen tot energie, over water, lucht, aarde en bodem, biodiversiteit) en **omvat drie hoofdpijlers**: aanbod, vraag en beheer van de behoeften, de afvalstoffen en hulpbronnen, alsook een **transversale component van governance en grondgebiedsgebonden benadering** (Figuur 1).

Deze componenten hangen nauw met elkaar samen.

In bijlage 1 worden die componenten meer in detail uitgewerkt en wordt de toepassing ervan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest geschetst.

2.3. Een Europese en wereldwijde beweging

Tal van Europese landen (Duitsland, Frankrijk, Nederland,...), regio's (Schotland, Catalonië, Ile de France, Vlaanderen, Wallonië, ...) en steden (Parijs, Londen, Barcelona, Amsterdam, ...) hebben strategieën inzake circulaire economie ontwikkeld of zijn daarmee bezig^{11,12}.

Die beweging is gegroeid vanuit een eenvoudige vaststelling: de Europese economie is sterk afhankelijk van de bevoorrading met hulpbronnen uit andere delen van de wereld, wat een toenemende economische kost meebrengt en haar kwetsbaar maakt in een periode waarin die hulpbronnen steeds meer onder druk komen te staan. Daarbij worden de milieugevolgen nog buiten beschouwing gelaten.

Het belang van het ontkoppelen van het gebruik van de hulpmiddelen en de productie van goederen en het gebrek aan duurzaamheid van het huidig model worden uitvoerig beschreven in de recente rapporten.

De Europese Commissie heeft op 2 december 2015 een nieuw pakket circulaire economie aangenomen. Het bestaat uit een reeks van ambitieuze maatregelen om het concurrentievermogen te versterken, banen te creëren en een duurzame groei op te wekken binnen de Europese Unie. Doel van die maatregelen is het mogelijk te maken dat alle grondstoffen, producten en afvalstoffen maximaal worden geëxploiteerd om energiebesparingen en de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen te bevorderen. De voorstellen beslaan de volledige levenscyclus: van productie en consumptie tot afvalbeheer en de markt van de secundaire grondstoffen. Deze transitie zal worden gefinancierd door een budget van 650 miljoen euro uit het Horizon 2020-Programma alsook voor een bedrag van 5,5 miljard euro door de structuurfondsen voor afvalbeheer.

3. DE ECONOMISCHE OPPORTUNITEITEN VAN HET MILIEUBELEID

Het Brussels milieubeleid krijgt concrete vorm door klassieke instrumenten zoals regelgeving, vergunningen, erkenningen, informatie en sensibilisering, fysiek beheer van de openbare ruimten... Het wordt ook uitgevoerd door middel van meerjarenplannen die de milieuambities en de hefboomen omschrijven die de Brusselse regering wenst toe te passen. Deze plannen streven ernaar om gestructureerde antwoorden te geven op de problemen die ze willen oplossen.

De thematische plannen worden meestal omkaderd door Europese richtlijnen en vertonen in de regel de volgende kenmerken:

- ze doen vaststellingen die verband houden met de kennis over één van de hulpbronnen (water, lucht, stoffen,...) van het stadmetabolisme van Brussel;
- **ze omschrijven de te bereiken milieudoelstellingen;**
- ze bevatten een reeks van operationele maatregelen om de milieudoelstellingen te halen door onder meer te werken op de vraag.

De thematische plannen hebben dus tot doel om de globale milieudoelstellingen te specificeren, de acties te plannen die moeten worden ondernomen om ze te halen en het bereiken van die acties te meten. Ze zijn daarom gekoppeld aan een maatregelenprogramma, dus aan bevoorrechte concrete acties die zullen worden

¹¹ Leefmilieu Brussel (2015) 'Brusselse roadmap voor circulaire economie - Bijlage 2: Internationaal', p. 23, Brussel.

¹² We dienen attent te zijn op het feit dat vergelijkingen van Europese steden met het BHG moeten worden gehouden met uiterste voorzichtigheid. Het BHG is immers een volledig verstedelijkt gebied en beperkt tot zijn 19 gemeenten, terwijl de statistieken of strategische plannen i.v.m. afvalstoffen van andere Europese steden altijd een veel uitgebreider gebied beschouwen met hinterland en platteland die het beheer van afvalstoffen vergemakkelijken. Bijvoorbeeld: Londen = Greater London (Inner et Outer Londen, 8,6 miljoen inwoners en 1600 km²), Parijs = Groot Paris (Paris intramurale + Val-de-Marne + Hauts-de-Seine + Seine-Saint-Denis, 6,7 miljoen inwoners). De redenering geldt voor de vergelijking met de Belgische steden die ook steeds gerefereerd worden aan de hand van het arrondissement of de provincie.

uitgevoerd dankzij diverse, onderling gecoördineerde hefboomen (wets- en reglementsteksten, subsidies, informatie, investeringen en openbare werken,...). Ze geven op die manier de politieke keuzes van de regering weer.

3.1. Opportuniteiten van het Grond- en Afvalstoffenplan

Jaarlijks wordt in Brussel ongeveer 2 miljoen ton afval geproduceerd. Sinds 1992 neemt het Gewest een 'Plan voor de preventie en het beheer van afvalstoffen' of 'Afvalplan' aan. Dit plan bevat alle middelen en acties die het Gewest wil uitvoeren om de preventie te verhogen, de afvalproductie zoveel mogelijk te verminderen en het geproduceerde afval 'duurzaam' te beheren. Hiertoe houdt het plan rekening met de specifieke kenmerken van het Gewest. Momenteel wordt het vijfde 'Plan voor het Beheer van grond- en afvalstoffen' (PBGA) opgesteld. Gepland is dat een eerste voorontwerp in 2016 aan de regering wordt voorgelegd.

Het Brussels afvalstoffenbeleid is in volle ontwikkeling. Daarom zullen de volgende doelstellingen de ruggengraat vormen van het Brussels beleid inzake hulpbronnen en afvalstoffen. De visie zal gericht zijn op 'hulpbronnen' en op een sobere consumptie:

- 1 Het gedrag van de burgers veranderen.
- 2 De toekomstige generaties voorbereiden door de sensibilisering te focussen op de scholen en het onderwijs.
- 3 Het ecodesign van producten en diensten ontwikkelen.
- 4 Diensten voor herstelling en hergebruik ontwikkelen.
- 5 Het beheer van bouwmaterialen, bouw- en sloopafval optimaliseren.
- 6 Het beheer van de hulpbronnen en van het afval in ondernemingen optimaliseren.
- 7 Het ontwikkelen van inzameling van organisch afval en groot huisvuil om de verwerkingketens te stimuleren, gevaarlijk afval en textiel en daarbij de omgekeerde logistiek stimuleren.
- 8 De UPV - Uitgebreide productententverantwoordelijkheid - optimaliseren en beheren door een algemene denkoefening over de erkenning, de milieuovereenkomst, de uitvoeringsmodaliteiten en de maatregelen die verband houden met de stromen.
- 9 Een administratieve vereenvoudiging doorvoeren, met name wat de status van afvalstoffen en het 'end of waste' betreft.
- 10 Een observatorium voor hulpbronnen en afvalstoffen oprichten.
- 11 De overheid een voorbeeldfunctie doen aannemen via het beleid inzake overheidsopdrachten, de preventie en het sorteren van afval door de overheid in haar eigen instellingen, kostenoptimalisering en -transparantie, enz.
- 12 De fiscaliteit aanpassen

Ook de overschakeling van het consumptiegedrag en de consumptiewijzen naar meer soberheid is een principe dat aan de grondslag moet liggen van alle maatregelen van het plan. Het is immers de bedoeling om het begrip afvalpreventie en hulpbronnenbeheer te verankeren in de consumptiehandelingen en het aangepast aanbod aan producten en diensten.

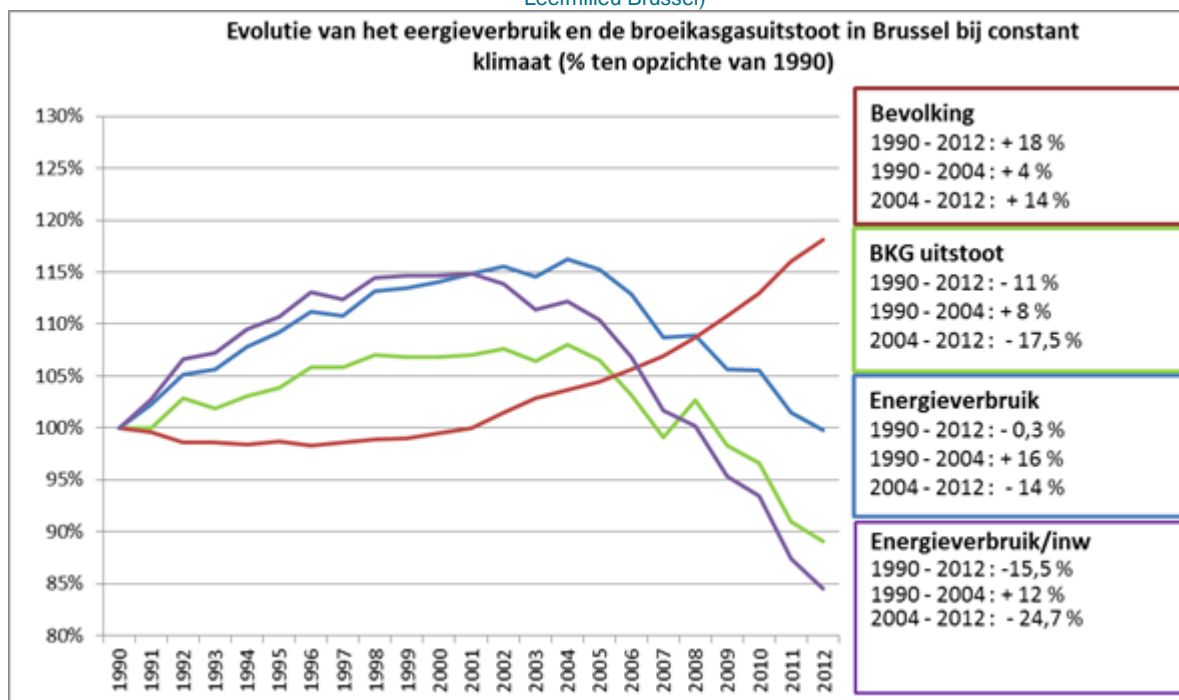
3.2. Opportuniteiten van het Lucht-Klimaat-Energieplan

Het Brussels beleid politiek heeft tot nu toe een beleid uitgestippeld dat gericht was op de vraag, hoofdzakelijk in verband met gebouwen, wat tussen 2004 en 2012 geleid heeft tot een significante daling van het energieverbruik (- 14%) en van de broeikasgasuitstoot (- 17,5%) terwijl de bevolking en de tewerkstelling in de tertiaire sector over diezelfde periode gestegen is met 14% en 8%. Dit heeft geleid tot een jaarbesparing van 700 miljoen € op de energiefactuur 2012.

Vandaag houden de belangrijkste bronnen van broeikasgasuitstoot verband met het energieverbruik (Cijfers 2013 (cf. energiebalans): 39,4% voor huisvesting, 35,3% voor de tertiaire sector, 22,6% voor het vervoer). Dit komt neer op een jaarlijkse energiefactuur van 2.360 miljoen €, die varieert naargelang van de klimaatomstandigheden en de evolutie van de energieprijzen.

Figuur 3: Evolutie 1990-2012 van de uitstoot van broeikasgassen en van het energieverbruik in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Bron: Leefmilieu Brussel)

Sinds enkele jaren zijn ten gevolge van nieuwe energiereglementeringen nieuwe beroepen ontstaan (EPB-adviseurs, certificateurs,...) of zijn de praktijken aanzienlijk geëvolueerd (bouwen en renoveren van gebouwen om een hoge energieprestatie te halen). Een van de aangegane uitdagingen bestaat erin om de Brusselse actoren uit de bouwsector te stimuleren en te begeleiden zodat ze op het vlak van duurzaam bouwen en renoveren een competitief aanbod ontwikkelen. Deze goede praktijken hebben het mogelijk gemaakt om de Brusselse energierekening aanzienlijk te doen dalen, een mooie bonus voor de renovatie van gebouwen, de bouwbedrijven en de inwoners in Brussel.

Toch zijn de milieudoelstellingen nog lang niet bereikt. Om daarin te slagen werd het Lucht-Klimaat-Energieplan in april 2015 in tweede lezing aangenomen en van 25 mei tot 31 juli 2015 aan een openbaar onderzoek onderworpen. Het zal in 2016 aan de regering worden voorgelegd om definitief te worden aangenomen.

De Brusselse markt van het bouwbedrijf is een erg open markt. Tal van bouw- en renovatieopdrachten worden uitgevoerd door ondernemingen van buiten het Gewest. Daarbij komt nog dat bepaalde sectoren wegens de evolutie van de milieukwaliteit van de gebouwen met een tekort aan arbeidskrachten kampen¹³. We denken bijvoorbeeld aan verwarmingsinstallateurs en elektriciens die een opleiding hebben gevolgd over luchtdichtheid, aan het beroep van ventilatiedeskundige, dat het midden houdt tussen dat van verwarmingsinstallateur en van elektricien, aan aannemers die houten ramen renoveren en aan houtskeletmonteerders... Het is dus van essentieel belang om de Brusselse werknemers en werkzoekenden in staat te stellen om aan die vraag te voldoen.

¹³ CERAA(2014), 'Syntheseverslag - Beroepen en vaardigheden - zie volledige studie over de knelpuntberoepen in de duurzame bouw- en verbouwingssector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest', studie in opdracht van Leefmilieu Brussel, Brussel, p. 53

DEEL II: TRANSVERSALE MAATREGELEN

1 EEN GUNSTIG NORMATIEF EN WETTELIJK KADER

3.3. Huidige situatie

Om het openbaar beheer te waarborgen, voert de overheid op tal van gebieden een reeks van normen in en organiseert ze haar interacties met haar klanten (burgers, ondernemingen,...) via verschillende instellingen die elk hun eigen administratieve regels uitwerken. Deze situatie heeft tot gevolg dat de klanten vandaag enige moeite hebben om er wijs uit te worden.

Als we dit bekijken vanuit de circulaire economie en vanuit het GPCE kunnen een aantal regels, onder meer milieuregels, ertoe leiden dat er juridisch-administratieve hinderpalen worden opgeworpen voor innovatie en ontwikkeling van nieuwe activiteiten die gunstig zijn voor het milieubeleid, zonder dat die beperkingen een specifieke meerwaarde (zouden) meebrengen. Er doet zich bijgevolg een reële kans voor om een procedure te organiseren om de juridisch-administratieve hinderpalen in kaart te brengen en te verhelpen zodat de circulaire economie in Brussel kan worden gestimuleerd door middel van een intelligente en positieve aanpassing van de regels en onderliggende modellen, en dit met eenzelfde bescherming.

De circulaire economie heeft ook nieuwe juridische beperkingen en nieuwe economische stimuli voor zijn ontwikkeling nodig om hergebruik en recyclage te stimuleren en enkel over te gaan tot verbranding voor residuaire fracties, maar ook om het ontwerpen van producten te ontmoedigen waarvan de levensduur kort is terwijl deze moet worden gemaximaliseerd.

3.4. Visie 2019/2025

In 2019 zal de Regering nieuwe normen hebben ingevoerd over de uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (UPV) voor producten waarvan de ecologische voetafdruk moet worden verlaagd. Die beslissingen zullen hebben bijgedragen tot het verschijnen van nieuwe sectoren in Brussel. Een mechanisme dat de overheidssector en de privésector samenbrengt zal de juridisch-administratieve hinderpalen voor de modellen van de circulaire economie hebben afgezwakt en eveneens een stimulerend normatief kader hebben ontwikkeld. In 2025 zal elke beslissing over de ontwikkeling van het juridisch-administratief kader rekening houden met de potentiële risico's van juridisch-administratieve hinderpalen voor de uitrol van de circulaire economie.

Voorbeeld 1: Juridische hinderpalen voor omgekeerde logistiek

Volgens de wens die werd uitgedrukt in het goederenplan van het Gewest zien we dat zich nieuwe logistieke activiteiten ontwikkelen waarbij vrachtwagens worden vervangen door bestelwagens om pakjes te leveren in de stad. De onderneming CityDepot werpt zich bijvoorbeeld op als de Specialist in intelligente stadsdistributie en biedt een globale oplossing aan voor de duurzame verdeling van goederen in het stadscentrum (en terug) via de weg of waterweg. Eén van de aangeboden diensten bestaat erin dat de onderneming haar klanten voorstelt om kleine hoeveelheden afval terug te brengen die zoiezo moeten worden verwijderd. De wetgeving betreffende de afvalstoffen legt deze onderneming de verplichting op om specifieke regels voor de ophalers van afval, met name gevaarlijk afval na te leven, wat overdreven kan lijken.

Voorbeeld 2: Juridische hinderpalen voor de industriële ecologie

In het kader van het project Irisphere dat CityDev in zijn bedrijfsparken voert, wordt gezocht naar een optimalisatie van de materialenstromen tussen de ondernemingen die in eenzelfde park zijn gelegen. Elke handeling die zou streven naar het gemeenschappelijk beheer of zelfs de uitwisseling van afval wordt beschouwd als een activiteit van afvalbeheer, waarvoor specifieke vergunningen nodig zouden zijn, die niet vereist zijn voor zover elke onderneming dat autonoom beheert.

3.5. Voorgestelde maatregelen/acties

WET1 De Regering zal het mechanisme van de Uitgebreide Producentenverantwoordelijkheid (UPV) optimaliseren met het oog op een circulaire economie, en dit door de huidige regelingen aan te passen en nieuwe te ontwikkelen. Ze zal een kader ontwikkelen dat gunstig is voor de Brusselse economische activiteiten van inzameling¹⁴, herstelling, hergebruik en voorbereiding op hergebruik van een maximaal aantal afvalstromen waarvoor een herziene uitgebreide producentenverantwoordelijkheid zal gelden.

Het mechanisme van uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (UPV) bestaat momenteel voor 10 afvalstromen¹⁵ en nadert het einde van zijn eerste bestaanscyclus. De tijd is aangebroken om dit mechanisme

¹⁴ Het Agentschap Net Brussel is een bevoorrechte gesprekspartner op dit gebied gezien zijn rol als publieke ophaler van huishoudelijk afval. Inderdaad, naast het agentschap Net Brussel wiens selectieve inzameling (PMC, papier / karton, glas, tuinafval, gewestelijke en mobiele recyclageparken (hout, textiel, metaal, ...), enz., bedroeg ongeveer 115.000 ton.

¹⁵ De 10 stromen waarvoor de UPV geldt in het BGH zijn: afval van huishoudelijke en niet-huishoudelijke verpakkingen, afgedankte elektrische en elektronische apparatuur, voor voeding bestemde olie en vetten, afgedankte voertuigen, banen, niet voor voeding bestemde olie, loodhoudende startaccu's, batterijen, accu's en accumulatoren, vervallen en ongebruikte geneesmiddelen, fotoafval.

te vernieuwen, met name door de nadruk te leggen op de noodzaak om een deel van de economische activiteiten te oriënteren naar de plaatselijke economie, en meer bepaald de activiteiten van inzameling, herstelling, hergebruik, sorteren en nuttige toepassing volgens de types van afvalstoffen.

Het Gewest zal met deze toekomstige regelingen niet alleen de gerecycleerde volumes doen toenemen maar ook het hergebruik en de ontwikkeling van plaatselijke jobs bevorderen. Andere landen zoals Frankrijk hebben al UPV voor textiel of meubels, met regelingen die hergebruik en de sociale economie bevorderen. In het kader van het Hulpbronnen-Afvalstoffenplan zal een vergelijking worden uitgevoerd van de regelingen die het best geschikt zijn voor deze doelstellingen. Die vergelijking zal de dialoog onderbouwen met de andere gewesten van het land, in overleg met de publieke operator voor de inzameling en de verwerking van huishoudelijk afval en de hergebruikactoren.

De Brusselse regering zal voor de meest relevante afvalstromen waarvoor de UPV al geldt een hergebruiksdoelstelling aannemen die onderscheiden is van de recyclagedoelstelling. De regering zal in de loop van de regeerperiode ook een uitgebreide producentenverantwoordelijkheid invoeren voor matrassen. Voor textiel zal een regeling van uitgebreide producentenverantwoordelijkheid of een regeling met een gelijkaardig doel worden bestudeerd, voorgesteld en aangenomen, als ze geen aanzienlijke handelsverstoringen veroorzaakt in het geval dat ze niet wordt aangenomen door de andere gewesten van het land. De regering zal de kansen bestuderen om de uitgebreide producentenverantwoordelijkheid in te voeren voor andere stromen, bijvoorbeeld textiel), kantoormeubilair, meubelafval en tapijttegels. Vanaf 2016 (voor matrassen) en later (textiel en andere) zullen haalbaarheidstudies en proefprojecten worden gevoerd om dit werk te onderbouwen. De initiatiefnemende ministers van het GPCE en de partners van het GPCE zullen samenwerken om die beslissingen te laten uitgroeien tot economische kansen voor het Gewest om zoveel mogelijk banen en toegevoegde waarde te creëren.

In het toekomstig gewestelijk kader zullen de kansen worden opgenomen die verband houden met het pakket circulaire economie dat in december 2015 werd bekend gemaakt door de Europese Commissie, alsook de toekomstige eraan gekoppelde wetgevende elementen.

WET 2: De ministers die het GPCE mee aansturen, zullen op voorstel van Impulse.brussels, het Agentschap Net-Brussel en Leefmilieu Brussel, al in 2016 aan de Regering een governanceregeling voorstellen waarbij de privésector wordt betrokken en die tot doel heeft de juridisch-administratieve elementen die nodig zijn voor de uitrol van de circulaire economie (stimuli voor de kringlooplogica) in kaart te brengen, te prioriteren en op te lossen, alsook deze die juridisch-administratieve hinderpalen vormen en moeten worden afgezwakt (hinderpalen die nutteloos zijn voor de ontwikkeling van de wenselijke kringlooplogica). Daarbij zou een hoog niveau van bescherming van het leefmilieu worden gehandhaafd met inachtneming van het standstill-principe¹⁶. Een voorproefje van deze dynamiek wordt beschreven in het hoofdstuk Governance.

WET 3: De evolutie van het juridisch-administratief kader zal bij voorrang betrekking hebben op¹⁷:

- Een aanpassing van de regels die gelden voor de afvalophalers om de omgekeerde logistiek te bevorderen;
- De aanpassing van de regels over de afvalstromen om een collectief beheer van materialen en afval te bevorderen tussen nabij gelegen economische activiteiten in bedrijfsparken;
- Het aannemen van regels die het statuering van bepaalde afstoffen omschrijven, meer bepaald de bouw-/sloopgranulaten en het bioafval om hun gebruik als materialen toe te staan;
- Het aannemen van regels waardoor aan bepaald voor hergebruik bestemd afval niet langer de status van afval wordt toegekend zodat hun gebruik als materialen kan worden toegestaan;
- De ontwikkeling van een kader dat de vergunningen aanpast die nodig zijn voor de ophaling van organisch afval in ondernemingen;
- De mogelijkheid bestuderen om een tijdelijke uitzonderingsregeling op de milieuwetgeving in het leven te roepen om nieuwe oplossingen inzake circulaire economie te testen. Er zou bijvoorbeeld over een versnelde, afgezwakte en tijdelijke milieuvergunning kunnen worden onderhandeld tussen een innovator en de administratie, waardoor de innovator de tijd krijgt om zijn project gedurende een bepaalde periode en onder welbepaalde voorwaarden op het terrein te testen en de administratie op die manier het bewijs kan leveren dat zijn circulaire economieoplossing onschadelijk of voordelig is.

¹⁶ Het standstillprincipe wordt omschreven als de verplichting voor de overheid om het beschermingsniveau dat door de bestaande normen of beslissingen aan de burger wordt geboden niet aanzienlijk te verminderen, zonder dat hiertoe dwingende redenen van algemeen belang bestaan.

¹⁷ Er zal rekening gehouden worden met de evolutie van het juridisch en administratieve kader in de methode voor het berekenen van de verplichtingen inzake hergebruik en recycling van afval.

2 HET ECONOMISCH KADER AANPASSEN OM DE ONTWIKKELING VAN CIRCULAIRE ECONOMISCHE ACTIVITEITEN TE ONDERSTEUNEN

3.6. Rechtstreekse economische steun¹⁸

2.1.1. Huidige situatie

De financiële hulpmiddelen ter ondersteuning of stimulering van het ondernemerschap in circulaire economie worden ingedeeld in drie categorieën: de premies of subsidies zonder uitzicht op terugbetaling, de financieringen in kapitaal of leningen en een fiscaliteit die bepaalde werkings- of productiewijzen stimuleert of ontraadt.

De **steun aan ondernemingen** wordt hoofdzakelijk geregeld door de ordonnantie van 13 december 2007 betreffende de steun ter bevordering van de economische expansie. Het gaat onder meer om steun ter financiering van de inschakeling van externe consultants, rekrutering voor specifieke projecten die verband houden met leefmilieu of met energieprestaties, investeringen die verband houden met milieubescherming, energiebesparing, energieproductie op basis van hernieuwbare bronnen, stedelijke integratie, productie van eco-producten.

Deze steunregeling omvat steunmaatregelen die in bepaalde gevallen bruikbaar zijn voor een specifieke logica van circulaire economie, maar is niet op coherente wijze gestructureerd om de ontwikkeling van de ondernemingen in die zin bij te sturen. Bovendien ontbreekt er steun voor bepaalde onderdelen van de circulaire economie, zoals de functionaliteitseconomie of de industriële ecologie.

Er werd een overzicht opgesteld van de privé- en openbare **financieringsbronnen voor kapitaal en leningen**. Daaruit blijkt dat er voor kleine bedragen van de orde van 50.000 tot 300.000 € enkele actoren bestaan, die echter niet over veel middelen beschikken en van wie de bereidheid om in een 'early stage' te investeren beperkt is. Vanuit de overheid werd er momenteel geen financiering op maat van de modellen van circulaire economie uitgedacht, hoewel de kringloopeconomieprojecten toegang hebben tot de algemene regelingen.

De steun voor onderzoek en ontwikkeling biedt de ondernemingen rechtstreekse steun via deze mechanismen of via consortia met de academische sector. Tal van programma's komen zowel via rechtstreekse steun als via steun via projectoproep ten goede aan projecten van circulaire economie. De nieuwe ordonnanties die in de pijplijn zitten verruimen in die zin het toepassingsgebied van de doelgroepen, bijvoorbeeld tot verenigingen, en stellen de steunregelingen open voor participatief onderzoek.

Momenteel bestaat er geen gewestelijke fiscaliteit die specifiek raakt aan de circulaire economie. De Fondsen voor de 'Bescherming van het leefmilieu' en voor 'Preventie, sorteren, hergebruik, recyclage en nuttige toepassing van afvalstoffen' passen echter in een ruimere logica die streeft naar de bevordering van een afvalbeheerbeleid dat voldoet aan de principes van de Lansinkschaal. Hierdoor kunnen bepaalde maatregelen van het GPCE er mogelijk financiering vinden.

2.1.2. Visie 2019/2025

Het Gewest zal tegen 2019 een geheel van samenhangende maatregelen hebben ingevoerd om de ondernemingen die werkzaam zijn in de circulaire economie, alsook klassieke ondernemingen die een circulaire logica willen opnemen in hun model, te financieren en dit via een aanpassing van de bestaande gewestelijke steunmaatregelen voor de ondernemingen. Het gewest zal worden erkend voor zijn regelingen en zal door zijn aantrekkelijke en ondersteunende omgeving ondernemingen aantrekken die een pioniersrol spelen op het vlak van de circulaire economie. In 2025 zullen de economisch leefbare projecten inzake circulaire economie geen enkele hinderpaal meer aantreffen om toegang te verkrijgen tot financiering (kapitaal, leningen en waarborgen), dankzij de overheids- en privéregelingen die geleidelijk aan worden ontwikkeld.

2.1.3. Voorgestelde maatregelen/acties

DES 1: Brussel Economie en Werkgelegenheid, Leefmilieu Brussel en impulse.brussels zullen een specifieke projectoproep voor de circulaire economie lanceren.

Al in 2016 zal een gezamenlijke projectoproep van 1 miljoen € worden gelanceerd die gericht is op de circulaire economie om de ondernemingsprojecten naar de business modellen van de circulaire economie toe te leiden.

¹⁸ Met rechtstreekse steun aan de ondernemingen worden hoofdzakelijk de rechtstreekse financiële steun aan de ondernemingen, de fiscaliteit, de financieringstools,... bedoeld.

DES 2: De regering beschouwt de circulaire economie als één van de prioriteiten voor de herziening van de ordonnantie van 13 december 2007 betreffende de steun ter bevordering van de economische expansie.

De ordonnantie voorziet in verschillende types van steunmaatregelen die zo zullen worden gestructureerd en aangevuld om de ondernemingen te begeleiden bij de toepassing van de verschillende pijlers van de circulaire economie die op hen betrekking hebben (bv. functionaliteitseconomie, korte ketens, hergebruik, enz.). De herziening van de ordonnantie zal plaatsvinden in 2016 om in 2017 effectief uitwerking te hebben.

DES 3: Finance.brussels zal een fonds oprichten dat is bestemd voor ondernemingen die actief zijn in de circulaire economie.

Finance.brussels zal een fonds oprichten dat specifiek is bestemd voor ondernemingen die het initiatief nemen voor projecten inzake circulaire economie. Dit fonds zal, zonder dat het een nieuw filiaal vormt, investeringen in kapitaal of in leningen (tegen gunsttarief) toekennen.

De oprichting van het fonds en het opstellen van de criteria zullen plaatsvinden tijdens het 1^e semester van 2016 op basis van een budget van 500.000 € dat voor de opdracht Economie werd vastgesteld in de gewestelijke begroting 2016. Dit fonds zal worden versterkt door de lopende programmatie van de financiële EFRO-tools. Impulse.brussels, Leefmilieu Brussel en Innoviris zullen worden geraadpleegd voor het ontwerpen van het fonds en van de te bereiken doelstellingen. De selectiecriteria en de financiële analyse zullen worden aangepast aan de circulaire modellen. Het Fonds zal ook een aangepaste vereiste uitwerken rond de return on investment, die in bepaalde gevallen langer is dan voor klassieke projecten. De strategie zal erin bestaan dat een aangepaste en bevoorrechte behandeling wordt toegestaan aan ondernemersprojecten die niet alleen een leefbaar economisch potentieel bezitten, maar ook voldoen aan sociaaleconomische behoeften van het Gewest en van zijn inwoners, en een positieve sociaaleconomische of ecologische weerslag aantonen.

DES 4: Het Brussels Waarborgfonds zal steun verlenen die is aangepast aan projecten over circulaire economie

De opdracht van het Brussels Waarborgfonds bestaat erin de toekenning van professionele kredieten te bevorderen door de kredietinstellingen, na betaling van een eenmalige forfaitaire bijdrage, een aanzienlijk aandeel te verlenen van de waarborgen die ze van de KMO's en zelfstandigen eisen. De analyse van de productaanbiedingen van het Brussels Waarborgfonds zal specifiek attent zijn aan de noden van de projecten over circulaire economie, met bedoeling hen aangepaste producten te verschaffen, door bijvoorbeeld een aanpassing van de groene waarborg aan de specificiteiten van de circulaire economie. Daartoe is een omschrijving nodig van de perimeter van die projecten, op basis van een voorstel tot omschrijving van de in aanmerking te nemen activiteiten dat zal worden uitgewerkt met Leefmilieu Brussel en Impulse.brussels.

DES 5: Er zullen beurzen in het leven worden geroepen om de oprichting te steunen van ondernemingen die werkzaam zijn in de circulaire economie.

Hiertoe zal aan Village-Finance, een Brusselse begeleidingsstructuur die beurzen toekent aan duurzaam ondernemerschap, in 2016 een permanent karakter worden verleend om het systeem van toekenning van beurzen bij te sturen zodat de projecten over circulaire economie er ten volle voor in aanmerking komen.

DES 6: Finance.brussels zal de drijvende kracht zijn van een netwerk van financiële actoren uit de privé- en overheidssector

Dit netwerk is bedoeld om informatie te verspreiden, ervaringen en goede praktijken te delen, en vooral om nieuwe financieringstools ter ondersteuning van de circulaire economie te introduceren binnen de bankwereld. Het netwerk zal onder meer worden onderbouwd door technisch-economische haalbaarheidsstudies die worden uitgevoerd in het kader van de maatregel INNOV_2. Dit netwerk zal begin 2016 worden gelanceerd.

DES 7: Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal ondersteuning bieden aan de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu en aan de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie om op federaal niveau fiscale maatregelen in te voeren om de circulaire economie te stimuleren.

Deze twee federale overheidsdiensten hebben een reeks van fiscale maatregelen voorgesteld in hun gezamenlijke publicatie uit juni 2014: 'België als voortrekker van de circulaire economie'. Het gaat onder meer om de vermindering van het btw-tarief voor bepaalde arbeidsintensieve herstellingsdiensten of voor tweedehandsproducten.

3.7. Onrechtstreekse economische steun¹⁹

¹⁹ Met onrechtstreekse steun aan de ondernemingen bedoelt men hoofdzakelijk sensibilisering van de ondernemingen, begeleiding en economische animatie.

2.2.1. Huidige situatie

Om het toepassen van de functioneringswijzen die verband houden met de circulaire economie te bevorderen, is het wenselijk om de economische actoren, naast een rechtstreekse financiële steun, aangepaste en relevante begeleiding aan te bieden.

De Brusselse ondernemers kennen de concepten van de circulaire economie immers nog te weinig, en vooral dan de concurrentievoordelen die deze voor hen kunnen betekenen. Bovendien impliceert de circulaire economie een functioneringswijze die meer op samenwerking is gericht, om waarde te creëren voor het geheel van het systeem, wat in het ondernemerschap meestal nog niet spontaan gebeurt.

Binnen het Gewest bestaan er een aantal structuren die zich richten op economische sturing in duurzaam ondernemerschap. Ze zijn werkzaam op het gebied van **sensibilisering**, **stimulering** en **begeleiding**. Die structuren vormen de grondvesten waarop de strategie van het GPCE zal worden opgebouwd. Het is echter nodig om die begeleidingsinitiatieven te structureren, te coördineren en te omkaderen om ervoor te zorgen dat die actoren de gemeenschappelijke visie overbrengen. De belangrijkste begeleidingsprogramma's en -actoren op het gebied van duurzaam ondernemen zijn:

- **Greenlab.brussels (voormalige BSE Academy)**, het programma dat projecten van duurzaam en vernieuwend ondernemerschap versnelt, en door impulse.brussels werd ontwikkeld in het kader van een EFRO-BSE-project;
- **Greenbizz.brussels**, de incubator voor ondernemingen die gespecialiseerd zijn in groene technologie;
- **Irisphère II**, een project dat industriële symbioses wil ontwikkelen in de bedrijfsparken en wordt aangestuurd door Citydev.brussels;
- **ResilieNtWeb**, een tool om een bestaande onderneming te begeleiden naar meer veerkracht door aan haar diensten, producten en interne organisatie te werken. Deze tool werd door Leefmilieu Brussel ontwikkeld in het kader van een project Interreg IVb NWE;
- Het **label Ecodynamische Onderneming**, een hulpmiddel in de begeleiding van het milieubeheer, dat 15 jaar geleden in het leven werd geroepen door Leefmilieu Brussel;
- De economische animatie van de **clusters** van impulse.brussels;
- De begeleidingsactiviteiten van de pool **greentech.brussels**, de pool binnen Impulse.brussels die specifiek gewijd is aan leefmilieutechnologieën;
- **Eco-innov**, het programma voor sensibilisering/opleiding voor duurzaam ondernemerschap van Groupe One;
- **Circular Lab**, een programma dat initiatiefnemers van circulaire projecten van allerhande doelgroepen begeleidt en begeleiding biedt voor het uitwerken van duurzame ondernemersprojecten. Het wordt aangeboden door **Village Partenaire**;
- De begeleiding van ZKO/KMO op het gebied van **ecodesign** en de **functionaliteitseconomie** door UCM;
- De projecten **MAD in situ** en **TriAxe**, begeleidingsprogramma's over sociale innovatie voor ondernemers uit de designsector, aangestuurd door MAD Brussels
- Het **Brussels Waste Network** en het **Brussels Green Network**, via dewelke BECI seminars, opleidingen aanbiedt over de thema's Afval en Leefmilieu, en die projectoproepen over afval lanceren.

De lijst is open en niet limitatief en zal worden geactualiseerd. Het gewest kan ook steunen op een ecosysteem van actoren die niet-specifieke begeleiding inzake circulaire economie bieden, maar die er absoluut moeten bij betrokken worden om tot een volledig en coherent aanbod te komen, zoals het centrum voor sociaal ondernemerschap COOPCITY, Atrium, Innoviris, de GIMB, de ondernemingscentra en de Loketten voor Plaatselijke Economie...

Hoewel de actoren inzake begeleiding en aanbod wel degelijk bestaan, blijven de uitdagingen toch van formaat. Een van de belangrijkste uitdagingen is de aanpassing van de bestaande dispositieven en tools om een efficiënt en coherent antwoord te geven aan de ondernemers. Het is eveneens van fundamenteel belang om de dialoog en de samenwerking tussen de verschillende ondersteunende actoren en programma's te versterken. Om de transitie te bevorderen moet eveneens aanzienlijk werk wordt verricht op het vlak van sensibilisering en organisatie van de samenwerking tussen ondernemingen.

2.2.2. Visie 2019/2025

Tegen 2019 zal het Gewest een gecoördineerd en samenhangend begeleidingsaanbod hebben uitgewerkt dat aangepast is aan de problematiek van de CE. Alle schakels van de keten die ondersteuning verleent aan het ondernemerschap zullen zijn gesensibiliseerd en van tools zijn voorzien. De tools zullen zijn getest en gedurende ten minste twee jaar zijn toegepast bij ondernemingen. Alle Brusselse ondernemingen zullen ten minste één keer in aanraking zijn gekomen met het bestaan van het aanbod. De ondernemingen die werkzaam zijn in de circulaire economie zullen efficiënte steun genieten om de innovatiebarrières van de circulaire economie op te heffen.

In 2025 zullen de ondernemingen op efficiënte wijze de business modellen van de circulaire economie toepassen dankzij de door het Gewest aangeboden begeleiding. Er zullen geregeld innovatieve projecten in

circulaire economie worden gelanceerd in Brussel, waardoor het gewest zal uitgroeien tot een model van geïntegreerde stedelijke economische ontwikkeling waardoor de andere Europese steden zich kunnen laten inspireren.

2.2.3. Voorgestelde maatregelen/acties

IES 1: Impulse.brussels en Leefmilieu Brussel zullen het Coördinatieplatform voor begeleiding van de circulaire economie aansturen.

Dit platform zal tot doel hebben het begeleidingsaanbod te coördineren om het efficiënter te maken voor de ondernemingen die werkzaam zijn in de CE of die richting willen uitgaan, te communiceren/informer over de steun inzake circulaire economie en de evolutie van de ondernemingen op het gebied van CE en de verwachte resultaten vast te stellen en te monitoren. De actoren (LPE, Atrium, BECI, UCM...) zullen geregeld samenkomen om de tools en dispositieven te verbeteren, gebruik te maken van een gemeenschappelijke kennisbasis die binnen de verschillende structuren wordt verspreid, de uitwisseling tussen de actoren te bevorderen. Het platform steunt ook op een website die als referentie dient om coherente informatie over de circulaire economie te garanderen, een inventaris op te stellen van het bestaande aanbod en van de ondernemingen die een voortrekkersrol spelen in CE. Het platform zal in 2016 worden ingehuldigd.

IES 2: De incubator Greenbizz zal worden ondersteund en gepromoot als onthaalstructuur die specifiek is gewijd aan de beroepen die verband houden met leefmilieu en met de circulaire economie.

Greenbizz is een incubatieruimte die op de benedenverdieping ruimtes voor prototypes en productie omvat. Greenbizz kan meer dan 60 start-ups huisvesten. Innoviris, Impulse, Leefmilieu Brussel en de voogdijkabinetten zullen Greenbizz criteria inzake circulaire economie bezorgen om de keuzes van het Selectiecomité in de richting van meer circulariteit te sturen. Daarnaast zal voortdurend worden gestreefd naar diversiteit en synergiën tussen de gehuisveste ondernemingen. De incubator zal zijn deuren openen in de lente van 2016.

IES 3: Het project Irisphère dat wordt aangestuurd door Citydev.brussels zal zorgen voor meer symbioses tussen ondernemingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Het project Irisphère dat werd aangevat in de vorige Interregprogrammatie en dat wordt gedragen door citydev.brussels met de steun van zijn partners, actoren en ondernemingsgroeperingen, en wordt begeleid door 3 studiebureaus, werd verruimd tot het volledige BHG in het kader van de EFRO-programmatie van 2014-2021. Irisphère zal de industriële symbioses die al werden opgestart in de Interreg IVb-programmatie ontwikkelen en het organiseren van nieuwe symbioses stimuleren om de circulaire economie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te bevorderen, en dit zowel in de Stedelijke Industriezones als in het stadsweefsel. Het project werd opgestart in het tweede halfjaar van 2015. Een concrete toepassing van de eerste fase van het project bestaat in de realisatie van een materialenpark via de selectieve inzameling van restmaterialen bij de ondernemingen. In een tweede fase zal een materialenpark worden gerealiseerd via de selectieve inzameling van andere restmaterialen bij de ondernemingen.

3.8. Nieuwe economische modellen: circulaire economie en sociale economie

2.3.1. Huidige situatie

In haar Strategie 2025 is de regering van mening dat de **sociale ondernemingen** (afkomstig uit de sociale economie) moeten beschouwd worden **als 'economische modellen met transversaal potentieel'** voor de acht domeinen met jobpotentieel voor het Gewest en plant ze om een omgeving tot stand te brengen die gunstig is voor hun ontwikkeling (Doelstelling 10). De Strategie 2025 is immers van mening dat *'de sociale ondernemingen die in hun economisch project een sociaal oogmerk en een democratisch en participatief bestuur opnemen, een belangrijke rol kunnen vervullen in de Brusselse economische ontwikkeling. Er zal een gunstige omgeving tot stand worden gebracht zodat zowel bestaande als nieuwe actoren bij hun ontplooiing de sociaal-professionele inschakelingslogica kunnen overstijgen om zo lokaal verankerde jobs en toegevoegde waarde te creëren en tegelijk tegemoet te komen aan de behoeften van de Brusselaars'* (pagina 43).

De organisaties uit de sociale economie zijn **hoofdrolspele**²⁰ in de inzameling, het sorteren en het hergebruik van een reeks van hulpbronnen die het einde van hun levenscyclus hebben bereikt. Ze hebben zich toegelegd op de sector van het verzamelen, sorteren, verkopen en hergebruiken van afvalstoffen op een tijdstip waarop er relatief weinig interesse was van de markt wegens de lage rentabiliteit van de ermee verband houdende activiteiten. Om dit model te ondersteunen vanuit de circulaire economie financiert het Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 16 juli 2010 betreffende de erkenning en de betoelaging van verenigingen zonder winstoogmerk en van vennootschappen met sociaal oogmerk die bedrijvig zijn in de hergebruik- en recyclingsector deze sector al ten belope van 500.000 €/jaar.

²⁰

De sociale economie zamelt meer dan 4000 ton textiel, 900 ton AEEA en 2230 ton grof huisvuil in.

De sociale ondernemingen streven drie doelstellingen na: ze voeren een economisch project uit, ze geven voorrang aan een sociaal oogmerk en aan participatief bestuur. Het **label Solid'R** erkent ondernemingen die deze principes naleven in de hulpbronnensector²¹. Hoewel deze spelers worden ondersteund door bepaalde gewestelijke regelingen, worden ze echter geconfronteerd met **specifieke hinderpalen** die hen rechtstreeks of onrechtstreeks verhinderen tot volle ontwikkeling te komen. De belangrijkste hinderpalen zijn: de moeilijke toegang tot de hulpbronnen, het feit dat de Brusselaars deze ondernemingen niet kennen als hergebruikoperatoren, de noodzaak aan blijvende financiering en de toegang tot infrastructuur tegen gematigde huurprijzen. Andere directe of indirecte remmende factoren zijn een negatieve discriminatie ten opzichte van sociale ondernemingen die zijn opgericht in de vorm van een vzw (die geen toegang hebben tot bepaalde vormen van steun) of het feit dat hun toegevoegde waarde alleen vanuit de invalshoek van de socioprofessionele inschakeling wordt bekeken.

De economische activiteit van deze spelers houdt **directe en indirecte collectieve voordelen** in voor het Gewest, met name: 1° plaatselijke herinvestering van de winsten van de economische activiteit die bij voorrang worden bestemd voor de groei van de economische activiteiten en/of de uitvoering van diverse sociale acties die voldoen aan universeel erkende stedelijke behoeften die bijdragen tot het gewestelijk economisch en sociaal beleid; 2° professionele herinschakeling die bijdraagt tot het gewestelijke tewerkstellingsbeleid; 3° een bijdrage tot de vermindering van de ongelijkheid via het bij voorrang creëren van jobs voor een publiek dat veraf staat van de arbeidsmarkt, socioprofessionele opleiding, het vrijwillig opleggen van normen van maximale loonspanning (maximum 4), een begrenzing van de return naar de aandeelhouders om voorrang te geven aan de ontwikkeling van nieuwe activiteiten en de aanwerving van personen die veraf staan van de arbeidsmarkt en de verkoop van goederen die voldoen aan de eerste levensbehoeften tegen lage prijzen voor een kwetsbare doelgroep.

2.3.2. Visie 2019/2025

In 2019 zullen de bestaande of nieuwe sociale ondernemingen zich vanuit hun bestaande activiteiten verder hebben ontwikkeld en bestendig in een groter aantal activiteiten van de circulaire economie en zijn opgeklimmen in de keten van de toegevoegde waarde. Ze zullen hebben bijgedragen tot het opzetten van nieuwe circuits en nieuwe economische activiteiten op het Brussels grondgebied en ondersteuning hebben gekregen om risico's te nemen met innoverende beroepen. Door hun kenmerken zullen ze worden beschouwd als natuurlijke partners van de circulaire economie, meer bepaald omdat ze een circulatieprincipe 'met een korte kringloop' toepassen voor de collectieve winsten en vooral de afvalstromen en omdat hun participatief bestuur met meerdere actoren is afgestemd op de behoeften van het Gewest. Er zal een economisch model zijn ingevoerd om een structurele financiering te waarborgen van de activiteiten van de sociale economie op het gebied van herstelling en hergebruik. In 2025 zullen de conceptuele en operationele synergiën tussen de economische modellen van de circulaire economie en de sociale economie geleid hebben tot een sterke integratie van de concepten, die voor een aantal projecten zullen worden beschouwd als normen waar men niet omheen kan.

2.3.3. Maatregelen

ECOSOC 1: De gewestelijke overheids- en semi-overheidsactoren zullen de sociale ondernemingen beschouwen als bevoorrechte partners voor de uitvoering van het GPCE om dit transversaal element van de strategie 2025 operationeel uit te voeren.

Concreet:

- 1 **Impulse.brussels** zal de sociale ondernemingen opnemen in zijn individuele of sectorale begeleidingsvoorzieningen inzake circulaire economie, meer bepaald in de toekomstige cluster circulaire economie en de toekomstige bedrijfsclusters (zie maatregelen INNOV 4 en 5), alsook in zijn deelname aan het project COOP-CITY, een toekomstig centrum voor sociaal, coöperatief en gedeeld ondernemerschap. De doelstelling is het opklimmen van de sociale ondernemingen in het gamma en in de meerwaardeketen te ondersteunen;
- 2 **Het Agentschap Net Brussel** zal activiteiten ontwikkelen in hergebruik, rekening houdend met de eisen inzake inzameling en verwerking van deze activiteiten, en ook door de containerparken zodanig te ontwikkelen dat de potentieel herbruikbare materialen en ander groot afval in goede staat worden bewaard. voor het behoud onbeschadigd materialen en andere omvangrijke kan worden hergebruikt

²¹ Een sociale onderneming kan worden omschreven door 3 dimensies: 1° een economisch project (de productie van goederen of diensten, een aanzienlijk niveau van economisch risico, een minimaal niveau aan bezoldigde tewerkstelling); 2) prioriteit die wordt verleend aan het sociaal oogmerk (de uitdrukkelijke doelstelling van dienstverlening aan de gemeenschap of aan de leden, een uitkering van dividenden die is begrensd maar niet wordt verhinderd); 3° een participatieve bestuursvorm (een hoge mate van autonomie, een besluitvormingsproces dat niet uitsluitend is gebaseerd op het eigendom van het kapitaal, een betrokkenheid van de stakeholders). Zie Defourny, J. en Nyssens, M. (2013) L'approche EMES de l'entreprise sociale dans une perspective comparative, EMES Working Papers Series, WP no. 13/02. Zie over het label Solid'R: <http://www.res-sources.be/solidr>

of hergebruikt. Met inachtneming van de wetgeving op de overheidsopdrachten (link met RD6), zullen systematisch samenwerkingen tussen het agentschap Net Brussel en de sociale economie worden bestudeerd. Recy-K zal ook uitgroeien tot een plaats die een bevoorrechte partner wordt tussen de overheid en de sociale ondernemingen (link met RD13);

- 3 **Innoviris** zal al zijn steunmaatregelen voor innovatie en onderzoek openstellen voor de sociale ondernemingen, met inbegrip van deze met het statuut van vzw, en dit zal concrete vorm krijgen door de hervorming van de Ordonnantie Onderzoek en Ontwikkeling, in het toekomstig Gewestelijk Innovatieplan en in de toekomstige Co.create-projectoproepen;
- 4 **Greenbizz** zal de nieuwe sociale start-ups die actief zijn in de circulaire economie eveneens beschouwen als bevoorrechte klanten-partners.
- 5 **Leefmilieu Brussel, Impulse.brussels en het Agentschap Net Brussel** zullen samenwerken met de sector van de sociale economie, waaronder de federatie Ressources om de haalbaarheidsstudie over nieuwe circuits uit te voeren. De (bestaande of nieuwe) sociale ondernemingen zullen worden beschouwd als bevoorrechte partners als ze over de nodige competenties beschikken (of deze kunnen ontwikkelen);
- 6 **Citydev** zal de leefbare vastgoedprojecten ondersteunen van sociale ondernemingen die actief zijn in de sociale economie.

ECOSOC 2: De (bestaande of nieuwe) sociale ondernemingen zullen bij de uitvoering van de maatregelen worden beschouwd als bevoorrechte partners als ze over de nodige competenties beschikken (of deze kunnen ontwikkelen).

ECOSOC 3 (= maatregel WERK 2): De projectoproep 'Sociale Economie', die wordt beheerd door Brussel Economie en Werkgelegenheid, zal de circulaire economie identificeren als thematisch prioriteit in 2016.

Voor deze projectoproep die traditioneel is gericht op de steun aan innovatieve projecten op het vlak van socioprofessionele integratie werd in 2013 een budget van 500.000 € uitgetrokken.

3 INNOVATIE: INNOVEREN, UITTESTEN, DEMONSTREREN EN BIJHOUDEN VAN DE VERNIEUWINGEN

3.9. Huidige situatie

De toepassing van de circulaire economie impliceert dat een ruime waaier aan vernieuwende benaderingen wordt ontwikkeld waarbij producten en diensten worden geleverd op een manier die het totaal volume aan noodzakelijke hulpbronnen aanzienlijk vermindert in vergelijking met de manier waarop die producten of diensten gewoonlijk worden geleverd. Het is dus van essentieel belang om innovatie aan te moedigen en te stimuleren, vanuit alle actoren van de innovatieketen (Innoviris, onderzoekscentra, universitaire onderzoekseenheden, bedrijfsassociaties), die innovatie te verspreiden bij de ondernemingen die de begunstigde zijn van innoverende producten inzake circulaire economie en die producten te promoten, de ontwikkeling van nieuwe organisatievormen aan te moedigen en nieuwe types van spelers te ondersteunen.

In het kader van de Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu werd een reeks van acties op touw gezet om innovatie aan te moedigen en te verspreiden, in de sectoren bouw, water, grond-afvalstoffen en duurzame voeding. Leefmilieu Brussel en Innoviris hebben tal van projectoproepen gelanceerd op het gebied van duurzaam bouwen, voeding en voedselproductie, afvalbeheer, collaboratief onderzoek en sociale innovatie.

Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan het Gewestelijk Innovatieplan (GIP). Dit plan zal het raamwerk vastleggen voor het beleid inzake onderzoek en innovatie voor de volledige periode 2016-2019 en tegen 2025 (in samenhang met de Strategie 2025). De coördinatie van de uitvoering wordt toevertrouwd aan Innoviris. De circulaire economie komt in het GIP aan bod in de pijler Groene economie naast andere componenten van innovatieve ontwikkeling (bv. chemie, mobiliteit, energie-efficiëntie, enz.).

In de voorafgaande analyse wijst het GIP op een sterke dynamiek binnen de verschillende Brusselse organisaties alsook op een sterk onderzoekspotentieel op het gebied van circulaire economie binnen een groot aantal universitaire laboratoria en hogescholen die op dat gebied actief zijn, met name in mens- en sociale wetenschappen. Zo vereist de functionaliteitseconomie, één van de modellen van de circulaire economie, competenties in mens- en sociale wetenschappen. De voorafgaande analyse stelt ook een behoefte aan (al dan niet fysieke) experimenteer- en demonstratieruimten vast om die nieuwe modellen te testen en te valideren. Infrastructuur als de Living Labs zouden die functies kunnen vervullen aangezien ze tot doel hebben de betrokkenheid van de actoren van de keten, met name de bewoners, bij de innovatieve processen te verhogen. Meer algemeen vereist innovatie op het gebied van de circulaire economie financiering. Dat geldt zowel voor de technologische, organisatorische als sociale innovatie. Dit type van financiële steun zal worden opgenomen bij

de herziening van de ordonnantie van 26 maart 2009 tot bevordering van het onderzoek, de ontwikkeling en de innovatie.

De modellen van de circulaire economie vereisen dat aanzienlijk wordt gewerkt aan de vraag, met name op het vlak van de aanvaardbaarheid van de voorgestelde oplossingen door het publiek, en aan de sociale en ethische aspecten. Deze acties kunnen meer bepaald worden uitgevoerd via de Co-Create-actie, maar ook via de klassieke thematische financieringskanalen die worden aangeboden door Innoviris (Bridge et Anticipate), om vervolgens eventueel te worden gevalideerd door een Living Lab. Tot slot zullen de ondernemingen die willen overstappen op een circulaire organisatiemodel subsidie kunnen aanvragen voor de optimalisering van hun procedé (Upgrade).

Het GPCE is afgestemd op het GIP en vult het aan met een reeks van transversale acties die hieronder worden voorgesteld en van specifieke sectorale acties die in de sectorale hoofdstukken worden toegelicht.

Met het oog op de coördinatie met de Strategie Good Food zal bij de uitvoering van de acties ter ondersteuning van innovatie rekening worden gehouden met de doelstellingen die worden nagestreefd op het gebied van de ontwikkeling van het voedselaanbod in Brussel.

3.10. Visie 2019/2025

In 2019 zal het Brussels Gewest een topositie innemen inzake informatie over circulaire economie, via zijn werkzaamheden in diverse Europese netwerken waar ervaringen worden gedeeld en in verschillende Europese projecten die verband houden met de circulaire economie. Over verschillende niches of economische kansen in de circulaire economie zullen technisch-economische haalbaarheidsstudies zijn uitgevoerd die zullen hebben geleid tot de creatie van economische activiteit dankzij de animatie in bedrijfsclusters. De technisch-juridisch-economische hinderpalen voor de nieuwe vormen van economie zullen zijn in kaart gebracht en opgeheven. Het Gewest zal eveneens steun bieden voor innovatie in circulaire economie via projectoproepen binnen of in afstemming met de programma's van Innoviris.

In 2025 zullen diverse innovaties die verband houden met de circulaire economie zijn ontwikkeld in Brussel, waarbij economische activiteit wordt gecreëerd of wordt in stand gehouden. Brussel zal als voorbeeld worden aangehaald in de verschillende Europese netwerken in verband met de circulaire economie.

3.11. Voorgestelde maatregelen/acties

Pijler 1: Afstemming tussen de onderzoeksactoren en de actoren ter plaatse

De afstemming tussen enerzijds de verschillende niveaus van de onderzoeksactoren en anderzijds de uitwisseling tussen de onderzoeksactoren en de actoren op het terrein om de behoeften in kaart te brengen, is een fundamentele pijler in de concrete ontwikkeling van de circulaire economie via de economische spelers. Die afstemming komt aan bod in het GIP.

Pijler 2: Een monitoring in circulaire economie coördineren en de acties van de opportuniteitsstudie die eruit voortvloeien coördineren.

INNOV 1: Het Gewest zal een specifieke strategische, technologische en politieke monitoring voeren op het gebied van de circulaire economie.

Innoviris, impulse.brussels, het Brussels Planningsbureau en Leefmilieu Brussel zullen onderling afstemmen om een monitoring te organiseren en bekend te maken over de ontwikkelingen op het gebied van de circulaire economie, zowel vanuit strategisch en technologisch standpunt, als op het gebied van het overheidsbeleid (beste praktijken in gelijkaardige Stadsgewesten), en dit zonder onnodige dubbele inspanningen. Deze monitoring zal met name gebeuren via het GI-REC-netwerk²², het Circular Europe Network van l'ACR+²³, de deelname aan Europese projecten²⁴ in verband met de circulaire economie,... Het Gewest kan ook lid worden van de Stichting Ellen Mc Arthur.

INNOV 2: Leefmilieu Brussel zal technisch-economische haalbaarheidsstudies aansturen onder meer op basis van met name sectorale feedback over vastgestelde kansen, om zo de niches en opportuniteiten in kaart te brengen die een potentieel voor economische activiteit en tewerkstelling inhouden in Brussel.

Op basis van opportuniteiten die onder meer via de sectorale acties of in de gewestelijke thematische plannen (leefmilieu, mobiliteit,...) werden vastgesteld, zal Leefmilieu Brussel technisch-economische

²² Het GI-REC-netwerk (Global Initiative for Resource Efficient Cities) is een recent initiatief dat wordt aangestuurd door UNEP-Parijs, en waarvan het Brussels Gewest sinds oktober 2015 lid is.

²³ <http://www.acrplus.org/index.php/en/project-themes/acr-projects/2-content/451-circulareuropenetwork>

²⁴ Project FP7 TURAS (Transitioning towards urban resilience and sustainability) en H2020 BAMB (Building as Material Bank) momenteel lopend, kandidaatstelling voor een project Interreg Circular Cities ingediend in de zomer van 2015, ...

haalbaarheidsstudies aansturen om zo de niches en kansen in kaart te brengen die een potentieel voor economische activiteit en tewerkstelling in de circulaire economie inhouden in Brussel. Met de resultaten van deze studies zullen vervolgens andere acties van het GPCE kunnen worden onderbouwd. Impulse.brussels en Innoviris zullen bij deze acties worden betrokken.

INNOV 3: Leefmilieu Brussel zal de uitvoering aansturen van een studie over de economische modellen waarmee de circulaire economie concreet kan worden toegepast, om de opheffing te bestuderen van de technisch-juridische hinderpalen voor de ontwikkeling van een deel- of functionaliteitseconomie,...

Leefmilieu Brussel zal vanaf 2016 en in samenwerking met Impulse, Citydev, Brussel Economie en Werkgelegenheid de uitvoering aansturen van een studie over de economische modellen waarmee de circulaire economie concreet kan worden toegepast, om de opheffing te bestuderen van de technisch-juridische hinderpalen voor de ontwikkeling van een deel- of functionaliteitseconomie,... in samenhang met de door Innoviris geselecteerde projecten. Het Brussels Planningsbureau zal in dat kader worden geraadpleegd.

Pijler 3: Een specifiek programma ontwikkelen ter stimulering van innovatie in de CE

INNOV 4: Impulse.brussels zal samen met Innoviris de innovatiedynamiek in CE sturen via de clusters.

Om de samenwerking tussen meerdere actoren te bevorderen die onontbeerlijk is voor de circulaire economie, zal Impulse.brussels steunen op zijn ervaring in economische animatie en netwerkcreatie en op de deskundigheid inzake innovatiefinanciering van Innoviris om het ontluiken en de ontwikkeling van een innovatienetwerk/-cluster in CE te bevorderen. Dit netwerk/deze cluster heeft tot doel de innovatiecapaciteit van de Brusselse ondernemingen in circulaire economie te versterken. De clusteringdynamiek inzake circulaire economie zal vanaf de lente 2016 binnen de clusters worden opgestart.

INNOV 5: Leefmilieu Brussel en Impulse.brussels zullen ondernemingsclusters begeleiden in bepaalde specifieke projecten of transversale problematieken.

In aansluiting op INNOV_4, en na een eerste geslaagde ervaring van begeleiding per ondernemingsclusters²⁵ zullen Leefmilieu Brussel en Impulse.brussels de begeleiding in ondernemingsclusters gecoördineerd opstarten voor heel specifieke projecten. Clustering bestaat erin dat ondernemingen en promotoren (investeerders) worden samengebracht rond één of meer innoverende projecten en dat zo snel mogelijk proefprojecten worden afgewerkt om de innovaties zichtbaar te maken. Leefmilieu Brussel zal vanaf 2016 ondernemingsclusters begeleiden²⁶ rond specifieke projecten (aansluitend op INNOV2).

INNOV 6: Innoviris zal steun voor innoverende projecten inzake circulaire economie opwekken via de organisatie van Living labs

Innoviris ontwikkelt projecten van collaboratief onderzoek met zijn programma co-create. Dit programma beveelt aan om meerder Living labs²⁷ op te richten op het grondgebied van het Gewest. Innoviris zal via de organisatie van de Living labs voor begeleiding zorgen om innoverende co-creatieprojecten te stimuleren, door de mogelijkheid te bestuderen om Living labs op het gebied van de circulaire economie op te starten.

INNOV 7: Leefmilieu Brussel zal zijn innovatiestimuleringsbeleid voortzetten via projectoproepen die verband houden met circulaire economie.

Leefmilieu Brussel stimuleert de innovatie in het kader van zijn milieubeleid via verschillende thematische projectoproepen, in samenwerking en complementair met de programma's van Innoviris. Dit beleid zal worden voortgezet zodat proefprojecten kunnen worden opgestart die in aanmerking zullen komen voor alle ondersteuning van het GPCE, begeleiding, communicatie. Innoviris zal een mechanisme voorstellen om de slaagfactoren van de projecten die in dat kader succesvol waren wetenschappelijk te analyseren.

INNOV 8: Innoviris zal de innovatie die verband houdt met de circulaire economie ondersteunen via zijn financieringsprogramma's voor onderzoeks- en innovatie-activiteiten.

Innoviris steunt innovatie in ruime zin via verschillende financieringsprogramma's. Deze steun zal worden voortgezet en dus ook worden toegekend voor innovatie in circulaire economie, dat deel uitmaakt van de pijler 'Groene economie' van de het ontwerp van GIP. Via verschillende middelen zal concreet vorm worden gegeven aan de steun voor projecten die verband houden met de verbetering van prioritaire processen (onder meer 1° het vervaardigen van nieuwe materialen vanuit de niet-gerecycleerde fracties van textielbronnen om het

²⁵ De cluster met betrekking tot de bouw van stadsserres op de daken werd door Leefmilieu Brussel aangestuurd in het kader van het project Interreg Resilient Web.

²⁶ Leefmilieu Brussel heeft een eerste geslaagde ervaring van sturing per ondernemingsclusters aangestuurd in het kader van het project Interreg Resilient Web. De cluster had betrekking op de bouw van stadsserres op de daken.

²⁷ Een Living Lab mikt op gebruik als belangrijkste aanjager voor innovatie. Het innovatieproces wordt dus gedragen door de gebruiker en ondersteund door de verschillende stakeholders. Een Living lab is dus een plaats van dialoog en ontmoeting tussen de verschillende partijen, Bron Innoviris

hergebruik van materialen op het einde van de eerste levenscyclus te verhogen; 2° de verbetering van de processen van voorafgaande concentratie van afval van elektronische en elektrische toestellen om verlies bij het vermalen te voorkomen), met de nieuwe circuits die in Brussel worden overwogen of gepland (bijvoorbeeld matrascircuit) en met de ontwikkeling van tools om de circulariteit te meten van de productie- en consumptiemodellen. Het Anticipate-programma van 2017 kan een specifieke oproep wijden aan het thema van de circulaire economie.

INNOV 9 De onderzoeks- en innovatiecapaciteiten van de sociale ondernemingen met het statuut van vzw zullen worden erkend en gestimuleerd door de projectieoproepen van Innoviris en de innovatiesteun. Deze twee voorzieningen zullen worden opengesteld voor verenigingen zonder winstoogmerk (vzw's) die een minimumdrempel aan omzet in de profitsector realiseren. De hervorming van de Ordonnantie Onderzoek en het toekomstig Gewestelijk Innovatieplan (GIP) zullen die ontwikkelingen in 2016 operationeel maken.

INNOV 10: Het Gewest zal aansporen tot de oprichting van een Leerstoel in het hoger onderwijs van het korte type en van het lange type in circulaire economie in een of meerdere Brusselse instellingen.

Door de oprichting van een Leerstoel in circulaire economie kan dit model in het wetenschappelijk milieu verankerd worden. Een dergelijke verankering kan in ruil zorgen voor een inbreng van academische afstand en de academische omgeving geldt als een plek voor de terreinactoren om na te denken. De bezielende ministers en sturende organisaties stellen in overleg met de academische actoren en bevoegde overheden, **de onderzoeks- en opleidingsprogramma's** voor en ze zorgen voor het operationeel maken van deze maatregel. De Leerstoel zal in nauwe verbinding met de partnerorganisaties en sturende organisaties van het GPCE staan; ze zou ook op nuttige wijze aan de Stichting Ellen Mac Arthur en het netwerk ACR+ gekoppeld kunnen worden. De Leerstoel zal nadien een sturende rol bij de organisatie van het wetenschappelijk comité van het GPCE spelen (REG 9).

INNOV 11 Het Gewest zal een Prijs in het leven roepen voor de Scriptie en/of Thesis in Circulaire economie die de beste onderzoekswerkzaamheden van de studenten en doctorandi van de Brusselse instellingen huldigt.

Deze maatregel zal met de begroting van 2017 worden gefinancierd en heeft tot doel de logica van de circulaire economie te verankeren in onderzoeksprojecten ter afronding van studies in alle betrokken faculteiten en hogescholen.

4 OVERHEIDSOPDRACHTEN: VOORBEELDFUNCTIE VAN DE OVERHEID EN CAPACITEITSVERSTERKING VAN DE ONDERNEMINGEN

3.12. Huidige situatie

In het GPCE is het principe van de voorbeeldfunctie van de overheid opgenomen. Overheidsopdrachten vormen een hefboom voor de transitie naar duurzamer productie- en consumptiewijzen. Drie types van uitdagingen houden hiermee verband:

- De overheidssector beschikt met een hoog bestelvolume (bijna 14% van het Belgisch BBI wordt aan overheidsopdrachten besteed) over een aanzienlijke hefboom op het aanbod van de overheidsopdrachten zo te sturen dat specifieke milieu- en maatschappelijke doelstellingen worden gehaald. Een ruimere toepassing van de milieu- en sociale clausules kan de toegang tot overheidsopdrachten stimuleren voor de ondernemingen waarvan de activiteit de minst negatieve weerslag heeft op het leefmilieu en de ondernemingen ertoe aanzetten om in minder vervuilende producten en technologieën te investeren.
- De voorbeeldfunctie van de overheid: de administraties moeten een voorbeeldrol spelen op het gebied van duurzame en innovatieve overheidsopdrachten.
- De innovatie en toegang van de KMO's tot de overheidsopdrachten: Op middellange termijn kunnen de overheidsopdrachten in Brussel ook uitgroeien tot een belangrijk instrument ter aanmoediging van innovatie in het ontwerpen van producten en diensten in de richting van de circulaire economie. Er moet echter bijzondere aandacht worden besteed aan de invoering van procedures en regelingen die de toegang van de Brusselse KMO's tot overheidsopdrachten bevorderen.

Wat de overheidsaankopen betreft, zorgt Leefmilieu Brussel sinds 2010 voor opleiding en begeleiding van de Brusselse overheidsaankopers. Leefmilieu Brussel heeft sinds 2012 ook een centrale voor opdrachten van ecologische kantoorbenodigdheden opgestart voor alle Brusselse administraties. Er werd een IT-platform ontwikkeld om de relevante informatie inzake duurzame overheidsaankopen (modelbestekken, wetgeving, technische informatie...) te centraliseren. Ook werd een gratis helpdesk ter beschikking gesteld van de

Brusselse aankopers om hen bij hun aanpak van ecologische aankopen te helpen. Daarnaast heeft het Gewest een Besluit Schone Voertuigen aangenomen en Leefmilieu Brussel werkt momenteel aan een bestek duurzame gebouwen voor de administraties, als aanvulling op de Gids Duurzame Gebouwen.

Op 8 mei 2014 nam het Brussels Parlement een ordonnantie aan met betrekking tot milieu- en ethische bedingen²⁸ in de overheidsopdrachten. Deze ordonnantie zal worden uitgevoerd door middel van uitvoeringsbesluiten die in de loop van 2016 zullen worden opgesteld.

3.13. Visie 2019/2025

In 2019 wordt de ordonnantie over de milieu- en ethische bedingen sinds twee jaar toegepast door de Brusselse administraties die bovendien werden gesensibiliseerd over de uitdagingen van de circulaire economie. In het kader van overheidsopdrachten werden innovatieve oplossingen inzake circulaire economie ontwikkeld. De Brusselse KMO's worden gesensibiliseerd en begeleid om toegang te verkrijgen tot overheidsopdrachten in de sectoren die blijf geven van het grootste potentieel inzake circulaire economie.

In 2025 wordt 100% van de overheidsopdrachten telkens dat nodig is uitgewerkt met inachtneming van de principes van de circulaire economie en wordt hierbij de ontwikkeling van innovatieve oplossingen door de Brusselse KMO's mogelijk gemaakt.

3.14. Voorgestelde maatregelen/acties

OO 1: Leefmilieu Brussel zal de uitvoering van de ordonnantie van 8 mei 2014 betreffende de milieu- en ethische bedingen coördineren in overeenstemming met de prioriteiten van het GPCE.

De uitvoering van de ordonnantie omvat twee onderdelen: 1) het opstellen van de uitvoeringsbesluiten en 2) de toepassing van bepaalde artikels van de ordonnantie. Het opstellen van de uitvoeringsbesluiten behoort tot de opdrachten van Leefmilieu Brussel en zal begin 2016 van start gaan. De toepassing van de ordonnantie houdt met name in dat de aanbestedende overheden worden geïnformeerd, gesensibiliseerd, opgeleid en technisch worden ondersteund. Leefmilieu Brussel zal zijn opdracht in dat verband voortzetten door er de principes van de circulaire economie in op te nemen, en zal tegelijk samenwerken met de andere instellingen die verantwoordelijk zijn voor de toepassing van de artikels die niet onder de bevoegdheid van Leefmilieu Brussel vallen (controle, rapporteringsanalyse, ...).

OO 2: Leefmilieu Brussel zal de Brusselse overheidsopdrachten in kaart brengen die over het grootste potentieel inzake circulaire economie beschikken.

Leefmilieu Brussel, in medewerking met Innoviris, zal een studie aansturen om de Brusselse overheidsopdrachten in kaart te brengen met een hoog potentieel aan innovatie, tewerkstelling en reële economische activiteit in circulaire economie voor de Brusselse ondernemingen. Aan de hand van deze werkzaamheden kan prioriteit worden verleend aan de opdrachten waaraan via de actie MP_3 kan worden gewerkt. De studie zal in het eerste halfjaar van 2016 worden gelanceerd.

OO 3: Leefmilieu Brussel zal alle mogelijkheden onderzoeken om de ontwikkeling van innovatieve oplossingen inzake circulaire economie aan te moedigen via overheidsopdrachten.

Het Gewest zal ernaar streven om de ontwikkeling van innovatieve oplossingen in circulaire economie, met name in functionaliteitseconomie, te stimuleren via de overheidsopdrachten. Deze stimulering zal concreet gebeuren door vanaf het 2^e halfjaar 2016 ontmoetingen te organiseren tussen aanbestedende overheden en ondernemingen om samen passende oplossingen en rechtskaders te ontwikkelen. Ook wordt overwogen om gebruik te maken van regelingen zoals precommerciële overheidsopdrachten²⁹, overheidsopdrachten voor innovatieve oplossingen³⁰, innovatiepartnerschappen en concurrentiegerichte dialogen. Aansluitend op de studie die in OO_2 werd uitgevoerd, kunnen vanaf 2017 ook proefopdrachten worden gelanceerd om de aanpassing te testen van bepaalde bestaande overheidsopdrachten die blijf geven van een aanzienlijk potentieel in circulaire economie. Impulse.brussels zal bijdragen tot het ondersteunen van deze maatregel. Tot slot zal op basis van de strategische monitoring die door de maatregel INNO1 is opgenomen eveneens de mogelijkheid worden overwogen om een beroep te doen op middelen van de Europese Unie voor onderzoeksprojecten die verband houden met het experimenteren met innovatieve formules van overheidsaankopen.

OO 4: Leefmilieu Brussel zal met de steun van Impulse.brussels en van de cluster ecobuild verder werken op de versterking van de capaciteit van de Brusselse ondernemingen om op overheidsopdrachten in te gaan.

²⁸ Op 8 mei 2014 werd eveneens een ordonnantie aangenomen met betrekking tot sociale bedingen in de overheidsopdrachten.

²⁹ Pre-Commercial Procurement (PCP) : <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/pre-commercial-procurement>

³⁰ Public Procurement of Innovative Solutions (PPI) : <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/public-procurement-innovative-solutions>

Leefmilieu Brussel zal in 2017, in coördinatie met de sectorale acties³¹ en steunend op de ervaring die werd opgedaan in het kader van de Alliantie Werk-Leefmilieu (in de bouw- en watersector), samen met de betrokken actoren acties ontwikkelen om de Brusselse ondernemingen in staat te stellen in te schrijven op overheidsopdrachten die verband houden met de circulaire economie. Dit zal met name gebeuren binnen de cluster ecobuild (duurzaam bouwen en water) en de toekomstige ondernemingsclusters die zullen worden gestimuleerd door Greentech.brussels, de Confederatie Bouw Brussel-Hoofdstad (CBBH) of BECI.

De toepassing van het principe van de voorbeeldfunctie van de overheid komt ook tot uiting in de volgende maatregelen:

- GA 21 (functionaliteitseconomie in de IT-diensten van de overheid);
- GA 22 (selectief slopen in de overheidsopdrachten)
- TER 4 (opname van de circulaire economie in de Agenda's 21).

5 WERKGELEGENHEID IN DE SECTOREN VAN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

3.15. Huidige situatie

De gewestelijke doelgroepsteunmaatregelen (Activa, Artikel 60, SINE) zijn gericht op individuen en niet op sectoren; ondernemingen die een logica van circulaire economie toepassen hebben er net als andere ondernemingen toegang toe. Bijgevolg bestaan er geen specifieke maatregelen voor een specifieke sector of specifieke economische logica.

3.16. Visie 2019/2025

In 2019 zal het Gewest beschikken over een efficiënte prospectieve tool over de beroepen van de circulaire economie, waarbij de werkgelegenheids- en opleidingsinstellingen met elkaar in dialoog kunnen treden en elk zullen beschikken over teams die zijn opgeleid over de principes van de circulaire economie.

3.17. Voorgestelde maatregelen/acties

WERK 1: Het Gewest zal prospectief de beroepen in kaart brengen die zich in de circulaire economie zullen ontwikkelen alsook de competenties die noodzakelijk zijn voor de circulaire economie van morgen.

De circulaire economie zal tegen 2019 en 2025 nieuwe beroepen in het leven roepen, zowel voor hooggekwalificeerde profielen als voor profielen met vlot te bereiken kwalificaties. In 2016 is de scholing van de werkzoekenden niet één van de belangrijkste beperkende factoren zijn die de omvorming van de lineaire economie naar de circulaire economie beperkt. Het is echter van fundamenteel belang dat het Gewest toegerust is om vooruit te lopen op de ontwikkelingen en zich ervan verzekert dat morgen zal zijn voldaan aan de behoeften van de ondernemingen en van de andere spelers, en dit door de circulaire economie op te nemen in de bestaande tools op het gebied van werk en opleiding.

Actiris en Bruxelles-Formation zullen, in het kader van hun samenwerkingsakkoord omtrent het gekruist beleid, met de VDAB-Brussel en in samenhang met de werkzaamheden van de Taskforce Werk-Opleiding-Onderwijs-Economie, aan deze doelstelling werken. Die werkzaamheden zullen de integratie omvatten van een studie over de circulaire economie in het kader van de sectoren met potentieel en de productie van specifieke studies (sectorale focusnota's). De afbakening van de sectoren/beroepen en de uitwerking van een aangepaste methodologie zal worden voorbereid in 2016, om in 2017 de eerste resultaten op te leveren. De circulaire economie zal als thema worden opgenomen in de planning van de sectorale ronde tafels van de Taskforce in 2017-18. Voor de prioritaire uitdagingen zullen vlot werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd over de kansen en niches. Het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, de studiedienst van Bruxelles Formation en de VDAB- Brussel zullen hun methodologische deskundigheid en kennis van het Brussels economisch weefsel samenbrengen en met Leefmilieu Brussel en impulse en andere deskundigen in de circulaire economie samenwerken om de krachten van de hoofdrolspelers van Werkgelegenheid-Opleiding te bundelen met de deskundigheid van de organisaties die een voortrekkersrol spelen in de circulaire economie. De belangrijkste federaties zullen worden geraadpleegd. Deze maatregel is strategisch gekoppeld aan de maatregel OPL 1 (in kaart brengen van de noodzakelijke opleidingen).

Een berekeningsmethodologie voor de creatie van arbeidsplaatsen wordt met het oog op de door de maatregel GOUV8 geplande evaluatie eveneens voorzien.

WERK 2: De projectoproep 'Sociale economie' zal de circulaire economie identificeren als thematische prioriteit in 2016

³¹

Cf. maatregel DB7

Voor deze projectoproep die wordt beheerd door Brussel Werkgelegenheid en Economie en die traditioneel is gericht op de steun aan innovatieve projecten op het vlak van socioprofessionele integratie werd in 2016 een budget van 500.000 € uitgetrokken.

Zie daarnaast de sectorale maatregelen die verband houden met inschakeling, meer bepaald de integratie van de principes van de circulaire economie in de inschakeling (DB 10).

6 VAN OPLEIDING EN ONDERWIJS HEFBOMEN VOOR DE TOEKOMST MAKEN

3.18. Huidige situatie

De Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu heeft de eerste grondslagen gelegd om de opleidingen in kaart te brengen die noodzakelijk zijn in bepaalde sectorale pijlers, om er de inhoud van te ontwikkelen en ze te organiseren. Dankzij de evaluatie die de actoren in deze context hebben uitgevoerd konden 5 werkpijlers worden vastgesteld die nodig zijn om de logica van de circulaire economie ten volle ingang te doen vinden:

- 1 **Vaststellen en vooruitlopen op de (huidige en toekomstige) zowel organisatorische als technische vereiste competenties**, die gevraagd worden door de circulaire economie;
- 2 **Opleiding van de trainers en leerkrachten**;
- 3 **Opleiding van de bedrijfsleiders en managers** in de nieuwe vooruitzichten die door de circulaire economie worden geboden en in de daartoe vereiste competenties; Een OESO-studie (OECD 2010³²) vermeldt dat de managers 1) moeten vooruitlopen op de nieuwe competenties die de economische economie vereist en deze moeten begrijpen om een zachte overgang te waarborgen; 2) nieuwe managementcapaciteiten moeten ontwikkelen 3) de nieuwe competenties die door hun medewerkers werden verworven een correcte bestemming moeten geven binnen hun onderneming;
- 4 **Opleiding van het middenkader en de arbeiders** (via de sectorale acties);
- 5 **Onderwijs en opleiding van de jonge generaties** om te garanderen dat de jonge generaties over de passende competenties zullen beschikken om actief mee te surfen op de golf van de groene economie, waartoe ook de circulaire economie behoort (ILO, 2012³³).

De eerste 3 pijlers omvatten zowel transversale acties met een focus op de minder bekende concepten zoals ecodesign en functionaliteitseconomie, als sectorale acties met een focus op specifieke beroepen. De laatste twee acties zijn sectorale acties. Het is wenselijk om de acties die al sectoraal zijn opgestart voort te zetten³⁴ door er de beroepskwalificerende opleidingen bij te betrekken in het kader van de ontwikkeling van de toekomstige Polen Werkgelegenheid-Opleiding.

3.19. Visie 2019/2025

Tegen 2019 zal het Gewest, in overleg met de COCOF/het VGC en de FWB/het VLAAMS GEWEST acties hebben uitgevoerd op het vlak van:

- **Opleiding van trainers en leerkrachten** door hen de vereiste opleidingsondersteuning te bieden (gids, fiche, e-learningmodules, hulpbronnen centrum en platform van beschikbare tools) en daarbij de nadruk te leggen op minder goed beheerste concepten zoals ecodesign en functionaliteitseconomie. Er dient voorrang te worden verleend aan geïntegreerde leersystemen (Inclusive Learning Systems) om de bestaande lesmodules te integreren of aan te vullen met de concepten die verband houden met de circulaire economie.
- **Opleiding van de bedrijfsleiders en de hogere kaderleden** door middel van permanente vorming

³² OECD (2010). Green Jobs and Skills: The Local Labour Market Implications of Addressing Climate Change. Paris: OECD.

³³ ILO (2012). Working Towards Sustainable Development: Opportunities for Decent Work and Social Inclusion in a Green Economy. Geneva: ILO

³⁴ Er werden binnen de verschillende pijlers van de AWL al proefacties aangevat en getest. Die acties hebben hoofdzakelijk een beroep gedaan op de opleidings- en inschakelingsinstellingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Bruxelles Formation, VDAB, EFP, Syntra voor de opleidingen en ACTIRIS voor de inschakeling) alsook op een Beroepsreferentiecentrum(BRC- Bouw). De acties die werden ontwikkeld behoren tot de volgende 6 categorieën: 1) In kaart brengen van de beroepen van de toekomst (knelpuntberoepen in de bouwsector); 2) Sensibilisering voor de technische beroepen en herwaardering van die beroepen (werfbezoeken, enz.); 3) Sensibilisering en opleiding van de leerkrachten/trainers (productie van een gids en fiches waarmee de docenten van bepaalde hogescholen het concept ecodesign in hun curriculum kunnen opnemen); 4) Ontwikkeling van pedagogische tools (video, huis BRC-Bouw, enz.); 5) Screening van de werkzoekenden en technisch-pedagogische bekwaamheidstest; 6) Opleiding van arbeiders en bedrijfsleiders.

- **Opleiding van toekomstige managers**, bedienden en arbeiders (opleiding, wedstrijden, stageplaatsen, e-learningmodules CE-week) om op de vereiste nieuwe competenties te anticiperen voordat de eerste tekorten worden vastgesteld.

Tegen 2025 zal het Gewest beschikken over een volledig en goed gesmeerd pakket aan opleidingsmodules en -tools in de circulaire economie die voortdurend worden bijgewerkt en onderbouwd door feedback van de actoren op het terrein (met name over nieuwe competenties die vereist worden door de managers, nieuwe business modellen die verband houden met de circulaire economie, enz.). In deze tools zal het begrip beroeps-opleidingstraject worden geïntegreerd.

3.20. Voorgestelde maatregelen/acties

OPL 1: De Taskforce Werk-Opleiding-Onderwijs-Economie zal werken aan de vaststelling van de competenties en opleidingen die kwalitatief en kwantitatief vereist zijn voor de circulaire economie.

Deze maatregel is strategisch gekoppeld aan de maatregel WERK 1 (prospectief in kaart brengen van de beroepen). De Taskforce zal op basis van de prospectieve analyse van de beroepen en van een synthese van de resultaten van de proefprojecten die tijdens de vorige regeerperiode liepen, voorstellen om operationele prioriteiten op te nemen, zowel in het programma van de beroepskwalificerende opleidingen (samen met de Adviesraad alternerende opleiding) als in het opleidingsprogramma van de overheidsactoren (met name Bruxelles Formation), als aanvulling op innovatieve opleidingen die in de vorm van proefprojecten lopen op basis van facultatieve subsidies. De Taskforce zal de overheids- en privéinstanties die bevoegdheden hebben in dat verband hierbij betrekken, onder meer Leefmilieu Brussel of het Institut Eco-Conseil. De actoren, waaronder Bruxelles Formation, zullen in hun aanbod geleidelijk aan de zowel specifieke als complementaire prioritaire opleidingen opnemen. Ten slotte zullen de Ministers die het GPCE mee aansturen aan de administratie van de COCOF/het VGC de prioriteiten inzake innovatieve opleidingen voorstellen en de regio-instansie Onderwijs-Opleiding-Werk inlichten over het verrichte werk.

OPL 2: UCM en MAD Brussels zullen zorgen voor de proactieve overdracht van de ecodesign- en eco-functionaliteitstools aan de docenten van de universiteiten, hogescholen en beroepskwalificerend onderwijs, alsook aan de trainers van beroepskwalificerende opleidingen zodat ze die in hun curriculum kunnen opnemen.

Reeds in 2016 zullen de gids³⁵ en de fiches³⁶ over ecodesign die zijn ontwikkeld door UCM, en door UCM en MAD werden aangepast in het kader van de AWL, proactief worden bezorgd aan de docenten van de universiteiten (opleidingen van het korte en lange type) en hogescholen en aan de trainers. (EFPME, MMTIC, Bruxelles-Formation, ICHEC-PME, SOLVAY-PME).

OPL 3: UCM zal in samenwerking met ECAM, ICHEC en IHECS e-learningmodules in circulaire economie ontwikkelen.

Vanaf 2016 worden e-learningmodules ontwikkeld als aanvulling op de bestaande permanente vormen. UCM heeft drie mogelijke proefprojecten vastgesteld: ECAM (nieuw e-learningplatform met modules van het MOOC-type voor ecodesign) ICHEC (dat gebruik maakt van het verspreidingsplatform WIKIPRENEURS) en IHECS (via seminars inzake milieucommunicatie). De profielen waarop wordt gemikt zijn bedrijfsleiders, trainers (leerkrachten, enz.) en laatstejaarsstudenten (toekomstige managers).

OPL 4: MAD Brussels zal een hulpbronnencentrum inzake ecodesign ontwikkelen

MAD zal vanaf 2016 een database opstellen van de bestaande initiatieven waarin de contactpunten, de trainers, de designers, de experimenteeruimten voor circulariteit in design, mode, styling en grafische vormgeving zijn opgenomen.

OPL 5: De ecodesignpool van MAD Brussels zal wedstrijden organiseren tussen scholen en universiteiten om nieuwe ideeën op het gebied van circulaire economie te stimuleren in de design-, mode- en stylingsector, zowel wat de technische als de organisatorische aspecten betreft.

Reeds in 2016 zullen wedstrijden worden georganiseerd per studentengroep van de verschillende hogescholen (Beaux-Arts, Francisco Ferrer, La Cambre, ESA Saint Luc (Arts)), gekoppeld aan studenten van andere universiteiten (SOLVAY, ICHEC). Aan de laureatengroepen zullen beurzen worden toegekend voor de lancering en voor de begeleiding van de concrete uitwerking van hun ontwerpen.

OPL 6: De Brusselse opleidingsactoren zullen het aanbod aan stages, ondernemingsopleidingen en alternerende tewerkstellings- en opleidingsplaatsen stimuleren in de ondernemingen die werkzaam zijn in de circulaire economie.

³⁵ http://eco-conception.be/fr/page/guide_eco-conception_dans_lenseignement_superieur.html

³⁶ http://eco-conception.be/fr/page/guide_eco-conception_dans_lenseignement_superieur_-_fiches.html

Deze actie zal geleidelijk worden uitgevoerd over de periode door Actiris, de openbare opleidingsactoren (Bruxelles Formation, VDAB, EFP/SFPME, Syntra), de Instellingen voor socioprofessionele inschakeling (OISP), de Centres d'enseignement et de formation en alternance (CEFA), de CDO's, het secundair onderwijs met diploma, het onderwijs voor sociale promotie, de CVO's en Educa (via Wikipreneurs). Actiris zal, in samenwerking met de openbare opleidingsinstellingen, de integratie aansturen van stages en plaatsen voor alternerende opleiding en tewerkstelling in ondernemingen in specifieke overeenkomsten met de werkgevers. Actiris zal zich in het bijzonder baseren op de prospectieregeling voor plaatsen van alternerende opleiding die gemeenschappelijk is voor de SFPME/EFP en de CEFA. Die specifieke overeenkomsten zullen aansluiten bij sectorale kaderovereenkomsten die werden gesloten met de steun van de sectorale facilitator van de ESRBHG.

OPL 7: Het EFP zal de concepten van de circulaire economie opnemen in de opleidingscyclus voor zelfstandigen en bedrijfsleiders.

Het EFP (Centrum voor alternerende beroepsopleiding) zal in 2016 in samenwerking met UCM de concepten van de CE (focus ecodesign en functionaliteitseconomie) opnemen in het 'passeport réussite'.³⁷

OPL 8: De tools die worden samengebracht en in het leven geroepen in het kader van de onrechtstreekse economische steun zullen ter beschikking worden gesteld van de onderwijs- en opleidingsinstellingen.

Impulse.brussels. en Leefmilieu Brussel zullen er, op basis van het Coördinatieplatform voor begeleiding van de circulaire economie en het platform Wikipreneurs, voor zorgen dat de tools die in het kader van de begeleiding van de ondernemingen worden ontwikkeld ter beschikking worden gesteld van de universiteiten, hogescholen, actoren van de permanente opleiding (EFP, MMTIC, Bruxelles-Formation, ICHEC-PME, SOLVAY-PME).

OPL 9: De beroepsreferentiecentra zullen via de acties die ze voeren naar leerkrachten, leerlingen en studenten³⁸, die doelgroepen sensibiliseren over de principes van de circulaire economie

Vanaf 2016 zullen IRIS TL (Transport en Logistiek), IRISTECH+ (Metaalfabrikaten en technologische industrie) TIC, BEEZY.BRUSSELS (beroepen van de stad en van het openbaar ambt) en HORECA BEPRO hun doelgroepen sensibiliseren voor de principes van de circulaire economie, gekoppeld aan de acties OPL_2 et 3. Het beroepsreferentiecentrum Bouw werkt al in die zin (cf. sectorale acties bouw). Ze zullen bovendien de circulaire economie opnemen in hun sectorale monitoring.

OPL 10: Het Gewest zal een diagnosestudie financieren over de integratie van de circulaire economie in het universitair onderwijs in het BHG, met de Brusselse academische Pool van de Académie de recherche et d'enseignement supérieur (ARES).

Al in 2016 zal een diagnose worden aangevat met de betrokken actoren die zal dienen om het uitwerken van voorstellen te onderbouwen zodat de opleidingen uit het hoger onderwijs de studenten passend 'toerusten' in verband met de circulaire economie. Deze inspanning zal voortbouwen op voorttrekkerservaringen uit de buurlanden en nagaan of het relevant is om specifieke opleidingen over dit onderwerp te starten, en/of de circulaire economie op te nemen in de bestaande programma's en met welke tools. Actoren zoals ACR+, IGEAT (ULB) en ICHEC kunnen eraan bijdragen. De uitvoering zou van start gaan vanaf 2017, en in de vorm van proefprojecten.

Zie inzake opleiding ook de sectorale maatregelen in verband met opleiding, met name de opleiding tot 'herwaardeerder' (GA 18) en de integratie van de circulaire economie in de opleiding inzake duurzaam bouwen (DB 9).

³⁷ <http://www.passeportreussite.be/>

³⁸ 15% van hun doelgroep

DEEL III: SECTORALE MAATREGELEN

Volgens de Ellen Mac Arthur Foundation gebeurt de keuze van de meest belovende sectoren op vlak van socio-economische en milieuvoordelen, voortvloeiend uit de overgang naar een circulaire economie, op basis van enerzijds het economische belang en anderzijds van het potentieel voor de circulaire economie. Het belang van een economische sector kan in Brussel worden bepaald door zijn potentiële jobcreatie. Zijn vermogen om een overgang naar een circulaire economie teweeg te brengen, kan dan weer worden gedefinieerd door zijn gebruik van de hulpbronnen die beschikbaar zijn in de stad, zoals energie, grondstoffen, afval, water of de bodems. De keuze voor de bouwsector, de grond- en afvalstoffensector, de logistieke sector, de handelssector en de voedingssector werd dan ook ingegeven door de twee volgende structurerende elementen:

- 1 Het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid van Actiris, de dienst Studies en Statistieken van Bruxelles Formation en de dienst Studies van de VDAB Brussel hebben de bouw, de horeca, de logistiek en de handel geïdentificeerd als sectoren die erg veel werkgelegenheid creëren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest³⁹.
- 2 Op het vlak van broeikasgassen zijn de bouw-, transport- en afvalsector verantwoordelijk voor respectievelijk 67, 27 en 6% van de uitstoot.

1 BOUW

3.21. Huidige situatie

De bouwsector omvat een grote verscheidenheid aan beroepsgroepen en ondernemingen met een erg verschillende omvang en zeer uiteenlopende ambities en neemt een vooraanstaande plaats in binnen de Brusselse economische activiteiten.

De sector, die voortdurend in beweging is (wegens aanzienlijk personeelsverloop) en geconfronteerd wordt met een sociale dumping, telt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest **11.899** ondernemingen (btw-plichtig, 2014) waaronder:

- ongeveer **1.600** ondernemingen die minstens 1 werknemer in dienst hebben (93% (erg) kleine ondernemingen) en
- ongeveer **10.000** zelfstandigen.

In 2014 werden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest **1.889** bedrijven opgericht tegenover **974** geschrapte ondernemingen, wat neerkomt op een nettotoename van **915** ondernemingen. De meeste bedrijven worden opgericht in de sector van gespecialiseerde werken (loodgieter, elektricien, stukadoor, schilder, enz.). De evolutie tussen 2010 en 2014 wordt gekenmerkt door een aanzienlijke stijging van het aantal zelfstandigen en een daling van het aantal grote ondernemingen (die talrijke arbeidsplaatsen in loondienst scheppen).

Naast deze cijfers is de bouwsector volgens de in 2014 uitgevoerde studie "Stedelijk metabolisme van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest" een sector die gebruikmaakt van hulpbronnen (20% van de inkomende stromen), een grote hoeveelheid afval produceert (bijna 34% van het niet-huishoudelijk afval in het Gewest) en beschikt over de grootste voorraad van grondstoffen (ongeveer 84% van de totale massa).

De bouwsector is dus een erg belangrijke sector voor het Gewest. In het kader van de Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu (2010-2014) werd deze sector trouwens grondig onder de loep genomen. Door een herziening van de economische ontwikkeling kan het Gewest vandaag profiteren van de opportuniteiten die de sector biedt om in te spelen op de uitdagingen waaraan het Gewest het hoofd moet bieden (werkgelegenheid, opleiding, onderwijs, levenskwaliteit). Het gaat om de volgende opportuniteiten:

- een potentieel aan werkgelegenheid voor de Brusselaars om in stand te houden en te ontwikkelen, onder meer voor de minst gekwalificeerde profielen;
- een sterk veranderende context met een groot innovatiepotentieel;
- nieuwe te verwerven competenties die concurrentievoordelen opleveren voor de Brusselse economische actoren in antwoord op de toenemende concurrentie;
- stromen en een aanzienlijke voorraad van grondstoffen die uitgroeien tot een bron van hulpbronnen door de externe effecten te beperken en korte circuits in de economische waardeketens te ontwikkelen.

³⁹ Identificatie van de sectoren en beroepen met toekomstmogelijkheden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het kader van de aanvraag van beroepsopleidingen zoals voorzien door de 6e staatshervorming. Maart 2015.

3.22. Visie 2019/2025

In 2019 draagt de bouwsector bij tot de daling van de werkloosheid door de tewerkstelling van de Brusselaars in de nichesectoren die in het kader van de Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu vooraf werden geïdentificeerd⁴⁰. De marktaandeelen die door de Brusselse ondernemingen in deze activiteitenniches werden binnengehaald, zijn gestegen. Voorts is de kwalitatief hoogstaande renovatie van de Brusselse gebouwen erop vooruitgegaan door zich te steunen op de principes van de CE. In 2025 biedt de ontwikkeling van circulaire economische modellen, aangepast aan de bouwsector, de ondernemingen de mogelijkheid om zich verder uit te bouwen en talrijke werkzoekenden aan te werven die een opleiding voor nieuwe beroepen hebben gevolgd. Het gebruik van hulpbronnen door de gebouwen, waaronder energie, water en grondstoffen, is aanzienlijk gedaald. Dit zal bijdragen tot het bereiken van de gewestelijke doelstelling van 30% minder broeikasgasemissies ten opzichte van 1990.

3.23. Voorgestelde maatregelen/acties

Om te beantwoorden aan deze ambitieuze doelstellingen, wordt voorgesteld om te werken aan twee pijlers:

- 1 de stimulering van de bouwsector om zijn praktijken te innoveren en te laten evolueren om zo veel mogelijk een circulaire benadering te integreren;
- 2 de begeleiding en de capaciteitsversterking van de Brusselaars om hun aanwezigheid op de markten te vergroten.

Het coördinatiecomité van het GPCE zal de operationele koppeling met de projectoproep "be.exemplary" en de mogelijke kansen die deze oproep biedt, verzorgen. Het coördinatiecomité ziet toe op de coherente coördinatie tussen de sectorale maatregelen en de transversale maatregelen. Daartoe zijn twee specifieke maatregelen nodig voor de duurzame bouwsector, namelijk:

DB 1: Leefmilieu Brussel lanceert een studie om de principes van de CE toe te passen op de bouwsector.

Leefmilieu Brussel zal de uitvoering van een studie over nieuwe technische en economische modellen in goede banen leiden, om de circulaire economie in de bouw te operationaliseren. Het doel van deze studie is om aan de actoren op het terrein concrete beelden te geven die de deeleconomie, het ecodesign, de functionaliteitseconomie,... illustreren. Zodoende kunnen zij de opportuniteiten inzake waardecreatie in het bouwproces identificeren.

De lancering van de studie staat gepland in het begin van 2016.

DB 2: Leefmilieu Brussel baseert zich op de kennis van de sector via de verschillende gewestelijke actoren om een tool te ontwikkelen om de sector en zijn evolutie op te volgen.

Vanaf 2016 zal Leefmilieu Brussel bij de actoren de nodige gegevens verzamelen om een monitoring te kunnen uitvoeren. Ze zal zich steunen op de gegevens van federaties, waaronder de CBBH, de BVS en ARIB (gegevens over de sector), Actiris (gegevens over de werkgelegenheid), Leefmilieu Brussel (gegevens over het leefmilieu) en het FVB, de VDAB, Bruxelles Formation, EFP, Cevora, Volta (gegevens over opleiding), BRC Bouw (gegevens over technisch-pedagogische monitoring) en het WTCB (gegevens over de technologische ontwikkelingen). De gegevens zullen worden geharmoniseerd om in 2017 tot een eerste beeld van de sector te komen.

De strategie die wordt ontwikkeld in het kader van de bouwsector, baseert zich op de noden van een onderneming op het vlak van haar ontwikkeling. In elke fase worden de opportuniteiten voor de ontwikkeling van een circulaire economie geïdentificeerd (oprichting, beheersing, markttoegang, rekrutering, innovatie). De Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu heeft het mogelijk gemaakt om de strategische actoren uit de bouwsector (facilitatoren) voor elk van deze fasen te identificeren en een samenwerkingsverband op te zetten tussen deze actoren: Baticrea, de Confederatie Bouw Brussel-Hoofdstad (CBBH), de cluster Ecobuild, het Beroepsreferentiecentrum Bouw (BRC Bouw) en het Wetenschappelijk en Technisch Centrum voor het Bouwbedrijf (WTCB). De ondersteuning en de stimulering van dit netwerk van actoren heeft het mogelijk gemaakt om de sector te laten evolueren naar meer duurzaamheid ten gunste van de Brusselse tewerkstelling. Het doel is hier om deze samenwerking tussen sleutelactoren te bestendigen om de circulaire economische modellen aan te passen aan de bouw en de renovatie van de Brusselse gebouwen.

40

De speciale technieken, houten structuur.

Leefmilieu Brussel zal dit netwerk blijven stimuleren om de volgende werkpilars en acties te kunnen ontwikkelen:

Pijler 1: De ontwikkeling van activiteiten ondersteunen om, lokaal, tegemoet te komen aan de stijgende vraag naar duurzaam bouwen / renoveren

DB 3: De gewestelijke actoren die de bouwbedrijven begeleiden, werken een strategie uit om activiteiten te realiseren en te bestendigen.

Baticrea, de CBBH, ecobuild.brussels en de incubator Greenbizz stimuleren de realisatie en de bestendiging van activiteiten onder meer in als prioritair geïdentificeerde domeinen met het oog op de verlenging van de levenscyclus van de bebouwing (onderhoud, monitoring, renovatie,...) en het rationeel gebruik van hulpbronnen in de bouw (onder meer het hergebruik van bouwmaterialen).

Baticrea zal de kandidaat-ondernemers begeleiden om hun activiteiten te lanceren door vanaf de toeleveringszijde van de cyclus van de onderneming de principes van de CE te integreren.

De CBBH zal de bedrijven die activiteiten kunnen ontwikkelen die gekoppeld zijn aan "knelpuntberoepen en -vaardigheden"⁴¹ in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, identificeren en op een proactieve manier contacteren. Ecobuild.brussels zal dezelfde doelstelling ten opzichte van zijn leden ondersteunen door hen aan te sporen hun activiteiten te herbekijken om beter in te spelen op de markt.

Deze acties zullen worden opgestart vanaf 2016 om lokaal te beantwoorden aan de vraag naar duurzaam bouwen en renoveren.

Pijler 2: De ondernemingen uit de sector begeleiden bij het verwerven van een beter beheersingsniveau van de technieken en kennis

DB 4: Leefmilieu Brussel steunt op de verschillende Brusselse actoren om de bouwsector te informeren over de opportuniteiten op het vlak van de CE.

Vanaf 2016 zullen de CBBH, Leefmilieu Brussel, het BRC Bouw, ecobuild.brussels en het Brussels Kunstenoverleg zich baseren op de studie die door Leefmilieu Brussel (DB_1) werd uitgevoerd om de actoren uit de bouwsector te informeren over de verschillende "bronnen van waardecreatie"⁴² in het bouwproces. Zowel op het vlak van het design, de uitvoering als wat betreft het gebruik van de gebouwen gaat het erom voorrang te geven aan de verlenging van de gebruiksduur, het hergebruik, de renovatie en tot slot ook de recyclage van materialen, evenals aan het verankeren van de economie van de bouwsector. Daartoe zullen zij talrijke sensibiliseringstools ontwikkelen en verspreiden onder de verschillende uiteenlopende doelgroepen.

DB 5: De opleidingsactoren en het BRC Bouw passen de bestaande opleidingen aan en versterken de competenties.

Vanaf de lancering van het GPCE ontwikkelen de opleidingsactoren (Bruxelles Formation, Espace Formation PME, CBBH, Fonds voor de Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Service Francophone des Métiers et Qualifications) en het BRC Bouw (in verband met ConstruCity) de nodige middelen om de Brusselse werknemers voor te bereiden op de toekomstige opdrachten. Ze stellen nieuwe didactische modules en pedagogische hulpmiddelen ter beschikking en passen de bestaande opleidingen en de opleidingsprofielen aan door een interdisciplinaire benadering te bevorderen.

DB 6: Leefmilieu Brussel brengt het netwerk van facilitatoren van de bouwsector tot stand.

⁴¹ Knelpuntberoepen en -vaardigheden in de duurzame bouw- en verbouwingssector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, CERAA, 2014

⁴² Toward the circular economy Volume 3, Ellen Mac Arthur foundation, 2014

In het eerste halfjaar van 2016 werkt Leefmilieu Brussel aan de ontwikkeling van het netwerk van facilitatoren om het begeleidingsaanbod voor actoren uit de bouwsector te coördineren en te verduidelijken van de ontwerpfase van een project tot aan de uitvoering ervan. In dit netwerk zijn de volgende instellingen verenigd: het WTCB, ecobuild.brussels, impulse.brussels, Leefmilieu Brussel, het Passief Huis Platform - la Plateforme Maison Passive en de CBBH.

Pijler 3: De ondernemingen begeleiden bij hun (her)positionering op de markt

DB 7: De CBBH en ecobuild.brussels helpen de Brusselse zko's en kmo's om meer marktaandeel te verwerven in de duurzame bouwsector.

De CBBH en ecobuild.brussels zullen hulpmiddelen en diensten ontwikkelen om de zko's en kmo's te helpen bij het binnenhalen van Brusselse overheids- en privéopdrachten op het vlak van duurzaam bouwen (met onder meer een focus op de opdrachten "water").

Daartoe wordt er vanaf 2016 een cel circulaire economie opgericht binnen de CBBH.

Ecobuild.brussels heroriënteert de begeleiding voor bedrijfsgroeperingen vanuit dezelfde doelstelling. Er zullen twee nieuwe bedrijfsgroeperingen worden opgericht: "water en energetische renovatie eengezinswoning".

DB 8: Het WTCB, Innoviris, de CBBH en ecobuild.brussels ondersteunen de herdefiniëring van nieuwe samenwerkingsmodellen tussen de verschillende bij het bouwproces betrokken partijen.

De bepaling van een nieuw economisch model zal nieuwe samenwerkingsmodellen tussen de actoren uit de bouwsector tot stand brengen. Innoviris en het WTCB ondersteunen onder meer onderzoeken om deze nieuwe modellen te optimaliseren en te herdefiniëren via het project Living Labs Brussels Retrofit, om zodoende kwalitatief te beantwoorden aan de vereisten van elk duurzaam project.

De CBBH en ecobuild.brussels ondersteunen de bedrijven via de opvolging van de bedrijfsgroepering, de stimulering van het bouwteam, design&build,... en via de kapitalisatie van de feedback betreffende de ervaringen.

De actie zal in 2017 worden opgestart.

Pijler 4: De toekomstige Brusselse werknemers uit de bouwsector voorbereiden om hun tewerkstelling te bevorderen

DB 9: Op het vlak van onderwijs vergemakkelijken Bruxelles Formation, het BRC Bouw, het EFP, de CBBH en de SFMQ de integratie van de principes van de CE.

Vanaf januari 2016 promoot het BRC Bouw de principes van de CE vanaf zeer jonge leeftijd, werkt een "interdisciplinaire" opleidingsstrategie voor leerkrachten en leerlingen uit en ontwikkelt een geavanceerd pedagogisch systeem. De SFMQ neemt de principes van de CE op in zijn opleidingsprofielen. De opleidingsactoren zetten deze profielen vervolgens om in opleidingsprogramma's of -referentiesystemen. De CBBH brengt de onderwijs- en ondernemerswereld samen door zo vroeg mogelijk in de schoolloopbaan van jongeren een ervaring op het terrein aan te bieden (werfbezoek, stage in een bedrijf). Het EFP ontwikkelt een evolutieve pedagogische module als proefproject. Dit project wordt opgebouwd door de auditoren van het EFP op zijn site in Drogenbos. Ecobuild.brussels zal samenwerken met de Lokale Missie van Brussel-Hoofdstad om de arbeiders met DSP-statuut Gebouwen op te leiden over het beheer van bouw- en sloopafval en ecorenovatie via informatiesessies en werfbezoeken.

DB 10: Op het vlak van beroepsinschakeling vergemakkelijken het BRC Bouw, Bruxelles Formation, Actiris, het FVB en de CBBH de integratie van de principes van de CE

In het verlengde van de technisch-pedagogische bekwaamheidstests werkt het BRC Bouw aan de evaluatie en de valorisatie van de competenties van de werkzoekenden die eigen zijn aan de nichesectoren van de CE. Het BRC Bouw en Bruxelles Formation ontwikkelen opleidingen en pedagogische hulpmiddelen voor werkzoekenden en delen hun ervaring binnen het netwerk van opleidingsactoren. (Vanaf 2016 verspreidt Actiris gerichte informatie onder de werkzoekenden op de arbeidsmarkt in de aan de bouw gekoppelde nichesectoren van de circulaire economie.) Het FVB en de CBBH brengen ontmoetingen tot stand tussen werkzoekenden en de ondernemingswereld door een ervaring op het terrein aan te bieden (werfbezoek, stage in een bedrijf).

Pijler 5: Innovatie, onderzoek en ontwikkeling stimuleren in de bouwsector

Om de circulaire economie te kunnen uitbouwen, is het nodig om zowel op technisch vlak (ecodesign, upcycling van materialen, nieuwe manieren van bouwen, enz.) als op organisatorisch gebied (nieuwe partnerships tussen actoren, algemene projectbenadering, nieuwe economische modellen, enz.) innoverende oplossingen uit te werken.

DB 11: Leefmilieu Brussel zal een projectoproep circulaire economie voor bouwbedrijven lanceren om de sector aan te moedigen om via een vrijwillige benadering te innoveren.

Het gaat er bijvoorbeeld om aan te tonen dat het heel goed mogelijk is om het economische model van de bouwsector te hertekenen. De geselecteerde projecten zullen moeten uitblinken op het vlak van verschillende criteria die de CE illustreren. Deze criteria moeten worden bepaald, maar zullen onder meer betrekking hebben op de beroepsinschakeling en de tewerkstelling van plaatselijke arbeidskrachten, het hergebruik van bouwmaterialen (in verband met GA_4), het waterbeheer tijdens de werken, enz. De projectoproep zal zich richten op de ondersteuning van het bouwbedrijf bij het nemen van risico's en zal de eventuele meerkosten dekken die betrekking hebben op de eerste deelname. De projectoproepen (GA4 en DB11) voor de bouwondernemers zullen gezamenlijk en in overeenstemming gebeuren binnen de algemene projectoproep circulaire economie (DES1) De jury die zal worden samengesteld, zal zich onder meer baseren op de expertise van Innoviris in dat verband.

DB 12: Leefmilieu Brussel zet in 2016 de dynamiek voort om de uitwisselingen tussen de verschillende onderzoeksniveaus te versterken.

Het comité "Innoverende praktijken" groepeerd Leefmilieu Brussel, Innoviris, het WTCB, de CBBH, de ULB, ecobuild.brussels, de VUB en het BRB Bouw. Het wil de uitwisselingen tussen de lopende onderzoeken en de ervaringsfeedback van de proefprojecten of projectoproepen versterken. Het doel is om de gewestelijke verankering van de onderzoeksresultaten te bevorderen, evenals de verspreiding ervan (door onder meer de thematiek van het water aan te kaarten).

DB 13: Het WTCB en Innoviris brengen een denkoefening op gang om de ontwikkelingsopportuniteiten voor nieuwe activiteiten in de ICT-sector in verband met de bouw (BIM, 3D-printing) te identificeren.

De actie wordt in 2016 gelanceerd.

4. GROND- EN AFVALSTOFFEN

4.1. Huidige situatie

De sector van het grond- en afvalstoffenbeheer is een essentiële sector op het vlak van de circulaire economie. Ook al is het Brussels beheer van huishoudelijk afval al erg performant⁴³, toch heeft deze sector in het bijzonder nog een interessante progressiemarge: hetzij door het optimaliseren van de ophaling en de verwerking (hergebruik, recyclage, enz.), hetzij door het verhogen van het verwerkingsniveau van de reeds verwerkte stromen binnen de ladder van Lansink⁴⁴ (in voorkeursvolgorde: preventie, hergebruik en herstelling, recyclage, energiewaardering, verbranden, storten), hetzij door door tewerkstelling en economie in Brussel te denken in een perspectief van circulaire economie

De ontwikkeling van het hergebruik en de herstelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is gerechtvaardigd om diverse redenen:

- herstelling en hergebruik staan centraal binnen de circulaire economie in een stedelijke omgeving en staan bovenaan in de hiërarchie van het afvalbeheer;
 - herstelling en hergebruik zijn sectoren die laaggekwalificeerde, partieel niet-gedelokaliseerde jobs creëren en in korte circuits werken;
 - herstelling en hergebruik versterken de sociale cohesie door aan de burgers de gelegenheid te bieden donatie-, uitwisselings- en deelinitiatieven te ontwikkelen en aan de minstbesteden de mogelijkheid te bieden om gemakkelijker toegang te krijgen tot basisvoorzieningen;
 - de recente en snelle ontwikkeling van de repair cafés, GiveBox en andere weggeefacties toont aan dat de sector in volle evolutie is.

Om dit uit te werken op de schaal van het Gewest (115.000 ton selectief afval van ANB en 5000 ton van de sociale economie), zal rekening moeten worden gehouden met de stedelijke druk op het afvalbeheer (nood aan ruimte voor ophaling, sorteren en verwerking van grond- en afvalstoffen, kosten voor grondbezit, milieunormen om de overlast van de installaties te beperken, enz.).

4.2. Visie 2019/2025

In 2019 zal het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beschikken over de fundamentelementen van een echte circulaire economie op het vlak van grond- en afvalstoffen. Dankzij een performant observatorium voor grond- en afvalstoffen zal het Gewest het potentieel hebben geïdentificeerd en de opportuniteiten op het vlak van het hergebruik en recyclage van huishoudelijk afval en van uitrusting en bouwmaterialen hebben gemaximaliseerd.

⁴³ 99% van het brussels huishoudelijk afval wordt gevaloriseerd volgens de ladder van Lansink (hergebruik, recyclage en energiewaardering (biogas, warmte en elektriciteit) met uitsluiting van verbranding zonder warmtewinning en storting).

⁴⁴ Erkende norm die de aanbevolen oplossingen voor de verwerking van afval hiërarchisch indeelt (hergebruik, recyclage, verbranding met energiewaardering, verbranding zonder energiewaardering, storting,...)

Rekening houdende met de specificiteiten van het beheer van de verschillende stromen in een grote volledig verstedelijkte metropool, zal het afvalbeheer verbeterd en versterkt worden met het oog op de ontwikkeling van de circulaire economie en onder meer van het principe van sluiting van de stromen. De ladder van Lansink zal van toepassing zijn in het BHG, met afzonderlijke doelstellingen voor hergebruik en voor recyclage, prioritair voor de stromen die een opportuniteit vormen voor de tewerkstelling, de economie en het leefmilieu van Brussel. De doelstellingen zullen vastgelegd worden in functie van de opportuniteiten voor het Gewest. In 2025 zal de circulaire economie van grond- en afvalstoffen de norm zijn in Brussel. De term "afval" zelf zal achterhaald zijn en elke materie, ongeacht het stadium ervan in de levenscyclus van goederen en diensten, zal worden beschouwd als een mogelijke bruikbare hulpbron. De hoeveelheid afvalstoffen en de negatieve milieu-impact ervan zullen aanzienlijk zijn gedaald, terwijl er een heuse circulaire economische sector op het vlak van de materialen zal zijn ontstaan.

4.3. Voorgestelde maatregelen/acties

Voor de pijler afval zijn de actieprioriteiten de volgende:

- 1 hergebruik en herstelling (AEEA, textiel, enz.);
- 2 de nieuwe stromen (bioafval, groot huisvuil, textiel, slib, enz.);
- 3 bouw- en sloofafval (BSA);
- 4 een reeks transversale maatregelen (opleiding, ecodesign, O&O, wetgeving, UPV, enz.).

De doelstelling van de pijler afval van het GPCE is om een luik economische stimulering te implementeren in het gewestelijk beleid inzake grond- en afvalstoffen, als aanvulling op de actie van het volgende plan voor het beheer van grond- en afvalstoffen (PBGA), plan dat onder de bevoegdheid van leefmilieu valt. Dit plan zal zich meer richten op de wetgevende (onder meer de uitgebreide producentenverantwoordelijkheid), statistische, administratieve (onder meer het openbare infrastructuurbeleid, de inzameling en de verwerking van organisch afval) en fiscale hefbomen, evenals op de uitvoering van prospectieve studies en proefprojecten op het vlak van grond- en afvalstoffen, en daarbij het verband leggen met de economische opportuniteiten van het GPCE.

Om de beste coherentie en efficiëntie van het GPCE en het PBGA te garanderen, kaderen de hier voorgestelde acties dus reeds in de aangekondigde prioriteiten van het toekomstige afvalplan. Het GPCE zal naar het toekomstige PBGA verwijzen voor de maatregelen die erop betrekking hebben.

GA 1: Leefmilieu Brussel, het Agentschap Net Brussel (ANB) en het BISA zullen een nieuwe governance uitwerken voor de oprichting van een observatorium voor grond- en afvalstoffen.

Dit observatorium dat in het Brussels Planningsbureau onderdak krijgt, zal de opdracht hebben om een overzicht te bieden van het Brusselse afvalbeheer. Vandaag spelen twee organisaties een belangrijke rol bij dit beheer, enerzijds Net Brussel voor het ingezamelde afval en anderzijds Leefmilieu Brussel voor alle stromen die aan de Verruimde Verantwoordelijkheid van de Producenten onderworpen zijn. Het krijgt tevens de opdracht om de Brusselse resultaten met daadwerkelijk vergelijkbare Belgische en buitenlandse referenties te confronteren. Het observatorium krijgt ook de opdracht om instrumenten te bieden als hulp bij openbare besluitvorming (vooral voor het Agentschap Net Brussel) inzake de inzameling en de verwerking van afval waarbij met de economische en industriële werkelijkheid van het afvalbeheer in een stedelijk centrum zonder hinterland onder zijn administratieve bevoegdheid rekening gehouden wordt. De troeven van Brussel moeten absoluut op basis van de Brusselse specifieke kenmerken en zowel zijn beperkingen, als troeven en krachten bepaald worden. Het observatorium moet het Net Brussel ook mogelijk maken om verder zijn verplichtingen te vervullen zoals het opstellen van de berekening van de selectieve inzamelingspercentages en van doelstellingen inzake hergebruik en recyclage. Het heeft ook de opdracht om de volgende verplichtingen via Leefmilieu Brussel te vervullen: de gewestelijke planning inzake hulpbronnen en afval voorbereiden; het gewestelijk beleid, vooral in het kader van de staat van het leefmilieu, evalueren; een antwoord bieden op de zeer talrijke Europese statistische verplichtingen die uit de uitvoering van de richtlijnen voortvloeien. Het observatorium krijgt ook de taak om het potentieel te identificeren voor het herstel en het hergebruik van afval in Brussel om de plaatselijke werkgelegenheid en economische activiteit te ontwikkelen. Vanuit de invalshoek van samenwerking, omvat dit observatorium:

- een methodologisch werk betreffende de inzameling en de verwerking van de informatie rekening houdend met de doelstellingen, met de medewerking en een wetenschappelijke validering door het BISA;
- een groep van informatieverstrekking om de methodologie voor te stellen, te valideren en te testen, en om de informatie-inzameling te organiseren;
- een verwerking van de informatie en het invullen van de vereiste - al dan niet Europese - verslagen.

De groep van informatieverstrekking is samengesteld uit de belangrijkste actoren ter zake, in het bijzonder: het Agentschap Net Brussel, Leefmilieu Brussel, de FEBEM, de COBEREC en de vzw Ressources. Deze uitgebreide groep zal bestaan uit een groep van publieke informatieverstrekking, bestaande uit het Agentschap Net Brussel, Leefmilieu Brussel en het BISA. Het observatorium zal regelmatig (minimum jaarlijks) publieke informatie verstrekken.

GA 2: Het Agentschap Net Brussel en Leefmilieu Brussel zullen op wetgevend vlak samenwerken alsook op de ontwikkeling van operationele schema's om samenwerkingen te ontwikkelen tussen het Agentschap Net Brussel en de bedrijven van de sociale economie met doel het hergebruik en de recyclage (groot huisvuil, AEEA,...) te ontwikkelen ten gunste van de Brusselse economie en met het doel de doelstellingen inzake hergebruik en recyclage opgesteld door het gewest te halen.

Dit in samenhang met de rol van het Agentschap Net Brussel inzake ophaling van huishoudelijk afval en de rol van de sociale ondernemingen in de voortzetting van de ontwikkeling van de activiteiten inzake inzameling, sortering en hergebruik (zie punt 2.3). Het gaat erom samen met de sociale ondernemingen die beschikken over de competenties ter zake, en onder meer de federatie Ressources, de acties voort te zetten die reeds werden ingevoerd en waarvan de eerste ingezamelde gegevens bemoedigend zijn (bevoorrechte contacten met de verschillende ondernemingsorganisaties), proefprojecten te lanceren, een strategie te ontwikkelen die het aanbod van prioritaire hulpbronnen en degene die in tweede instantie zou worden geopend (textiel, enz.) bepaalt, nieuwe relevante actoren voor elke hulpbron samen te brengen, de informatie ruim te verspreiden en de partnerships aan te moedigen om de ambitieuze doelstellingen op het vlak van hergebruik te kunnen waarmaken.

GA 3: Leefmilieu Brussel en Net Brussel zullen de verbrandingstaks kunnen gebruiken als hefboom voor de circulaire economie.

Leefmilieu Brussel zal een programma met acties inzake hergebruik en herstelling invoeren dat ze zal financieren met de inkomsten van de verbrandingstaks. Dit programma zal onder meer de ontwikkeling van de recuperatie en het hergebruik beogen, maar ook de uitbouw van een netwerk van herstellende van het type repair café of herstelwerkplaatsen op het grondgebied van het Gewest, en zal ook de Brusselse inwoners aansporen om zich achter deze doelstellingen te scharen. Elk jaar zal Leefmilieu Brussel dit programma voorleggen aan de coördinatie van het GPCE alvorens het in te voeren.

Het Agentschap Net Brussel zal op zijn beurt zijn eigen plan en actieplan opstellen ten voordele van de circulaire economie via hergebruik en recyclage. In dat kader zullen de samenwerking en de steun aan de actoren van de sociale economie worden gedefinieerd. Elk jaar zal het Agentschap Net Brussel dit programma voorleggen aan de coördinatie van het GPCE alvorens het in te voeren.

GA 4: Het Agentschap Net Brussel en Leefmilieu Brussel zullen een virtueel loket voor afval- en grondstoffen oprichten in samenwerking met de relevante actoren op het vlak van recyclage en hergebruik.

Het Agentschap Net Brussel, Leefmilieu Brussel en de federatie Ressources zullen samen een webpagina opstellen over de inzameling, de recyclage en het hergebruik van afvalstoffen en hulpbronnen, evenals over de herstelling. Deze pagina zal de burger informeren over de beschikbare openbare diensten, evenals over de sociale ondernemingen en de bestaande burgerinitiatieven in dat verband. Dit loket zal toegankelijk zijn op de officiële websites van het Agentschap en het Instituut om een coherente, gecoördineerde en meer verspreide informatie aan te bieden. Zodoende zal alle informatie over de activiteiten van het ANB, maar ook over de repair cafés of alle andere burgerinitiatieven, de lijst met kringloopbedrijven per type van afval, de lijst met recyclagebedrijven per type van afval er worden verzameld. Een participatieve governance van het hulpmiddel om het dynamisch en gebruiksvriendelijk voor iedereen te maken, zal de vorm aannemen van een begeleidingscomité. De benutting van het potentieel van de sociale netwerken kan ook een efficiënt communicatiemiddel zijn.

GA 5: Leefmilieu Brussel zal het circulaire beheer van de grond- en afvalstoffen versterken op het niveau van de wijken en de gemeenten.

Het doel van het project is om in samenwerking met de gemeenten en/of de VSGB (Vereniging van de Stad en de Gemeenten van het Brussels hoofdstedelijk gewest) de verschillende geïntegreerde beheermodellen voor hulpbronnen op het niveau van een gemeente of een wijk te bepalen. Deze eerste fase zal het voor Leefmilieu Brussel mogelijk maken om een luik "hergebruik-herstelling" voor te stellen in de volgende projectoproep Agenda 21. Dit luik zal de maximalisering van het hergebruik van lokale hulpbronnen beogen, evenals het scheppen van banen (bv. schrijnwerkersatelier dat groot huisvuil nieuw leven inblaast om een OCMW in te richten).

GA 6: Leefmilieu Brussel en het Agentschap Net Brussel zullen de invoering van een circulair beheer van de door de cultuur- en kunstsector gebruikte materiaalstromen ondersteunen.

Leefmilieu Brussel zal de invoering van een circulair beheer van de door de cultuur- en kunstsector gebruikte materiaalstromen ondersteunen (decors, materialen voor kunstwerken, enz.) en meewerken om de sector te integreren binnen de werking van de circulaire economie in Brussel. Het Agentschap Net Brussel zal de toegang tot de geproduceerde hoeveelheden afval bevorderen ter ondersteuning van de initiatieven.

GA 7: De regering zal een UPV "matras" goedkeuren in overleg met de twee andere gewesten om een inzamelnetwerk voor matrassen op te richten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Nog steeds vanuit een optiek om Brusselse netwerken te creëren, zal Leefmilieu Brussel de mogelijkheid van de ontwikkeling van nieuwe UPV's bestuderen (textiel, tapijttegels, meubelafval).

In samenwerking met het Agentschap Net Brussel zal Leefmilieu Brussel een ontwerp van wettekst voorstellen voor de invoering van een UPV "matras" in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Eens het tekstontwerp opgesteld is door Leefmilieu Brussel en het Agentschap Net Brussel, zal de FEBEM betrokken worden bij het ontwerp gezien haar ervaring in de andere gewesten. Daarnaast zullen er Brusselse sociale ondernemingen worden uitgenodigd om mee te werken aan het ontwerp.

GA 8: Leefmilieu Brussel zal de technisch-economische haalbaarheid bestuderen van de oprichting van een netwerk voor de recuperatie van de grondstoffen in het Brusselse slib.

Recente onderzoeken hebben aangetoond dat het stedelijk slib talrijke edelmetalen bevat, waaronder goud, zilver, palladium en vanadium, die worden gebruikt in de industrie, maar ook organische stoffen die nuttig zijn voor de landbouw. Een verwerkingsstation van zuiveringsslib in Japan heeft onlangs bijna 2 kg goud per ton verbrande slibassen ingezameld. Het doel van deze actie is om een stand van zaken op te maken over de staat van de kennis en de mogelijkheden van de uitvoering van een eventueel proefproject in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te analyseren.

GA 9: Het Agentschap Net Brussel zal nieuwe netwerken ontwikkelen die werkgelegenheid verschaffen binnen de pool voor hergebruik Recy-K.

In samenwerking met de sociale economie, zullen vanaf 2016 binnen Recy-K activiteiten ontwikkeld worden die werkgelegenheid creëren voor de Brusselaars. In een openbare en/of samenwerkingsstructuur met de sociale economie zal er een project voor het hergebruik en de recyclage van groot huisvuil worden bestudeerd binnen Recy-K. Dit project zal worden geanalyseerd op het vlak van de verbanden en mogelijke complementariteiten met het project "A Recup", platform voor de recuperatie van groot huisvuil. Behoudende inzamelingen zullen dus ontwikkeld worden om aan de noden te beantwoorden. Naast de partnerships met de sociale economie op het vlak van de toegang tot de afvalstoffen, zal het Agentschap Net Brussel zijn eigen rol versterken via de pool Recy-K.

GA 10: Het Agentschap Net Brussel zal een kadaster van netwerken voor de valorisatie van de afvalstoffen die het inzamelt uitwerken. (Het Gewest zal zich onder meer hierop baseren om vóór 2019 maximumperspectieven voor recyclage en hergebruik en minimumperspectieven voor de verbranding vast te leggen voor alle afvalstromen).

De opstelling van een kadaster van afvalstoffen-hulpbronnen die worden ingezameld door het Agentschap Net Brussel, moet het samenwerkingsaanbod met de Brusselse economische actoren vergemakkelijken. De verbetering van de circulariteit in het afvalbeheer zal zodoende onder meer kunnen worden geanalyseerd op basis van economische en begrotingscriteria. De doelstelling van een valorisatie van 100% van de door Net Brussel ingezamelde hulpbronnen moet worden beoogd. Deze doelstelling moet worden bereikt ten aanzien van de economische en tewerkstellingsopportuniteiten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Op basis van dit kadaster, dat zal worden voorgesteld aan het coördinatie-comité van het GPCE, zal het eveneens mogelijk (moeten) zijn om de op gewestelijk niveau te bereiken progressieve doelstellingen inzake hergebruik en recyclage voor elke afvalstroom ruimer te bepalen, volgens de logica van de ladder van Lansink (evenals het traject om deze doelstelling te verwezenlijken).

GA 11: De FEBEM zal de succesvoorwaarden analyseren om de inzamelcentra van het Brussels Gewest open te stellen voor afvalstoffen van de kmo's.

Op basis van de positieve ervaring van het privé-inzamelcentrum Shanks in Vorst zal de FEBEM de slaagvoorwaarden analyseren zodat de centra voor afvalinzameling van de privésector van het Gewest hun deuren kunnen openstellen voor de kmo's.

GA 12: De COBEREC zal in samenwerking met impulse.brussels, de federatie Ressources en Recupel de manier analyseren om (1) de inzameling van AEEA met negatieve waarde bij de kmo's en zko's te ontwikkelen, en (2) het behoud en de creatie van jobs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te ontwikkelen voor de verwerking van AEEA.

Momenteel worden de AEEA met een negatieve of een erg kleine waarde, niet ingezameld door de actoren van de sector. Er moet worden bestudeerd op welke manier er een inzamelingsmodel voor deze stromen, in de vorm van een dienst die aan de klanten wordt aangeboden, kan worden ontwikkeld. Bovendien worden er vandaag talrijke AEEA verwerkt buiten het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De verwerking van AEEA die manueel moet gebeuren, creëert werkgelegenheid. Er moet worden nagedacht over de manier waarop deze AEEA kunnen worden verwerkt in Brussel. De sociale ondernemingen die actief zijn in deze sector, zullen bij dit project worden betrokken.

GA 13: Leefmilieu Brussel zal een projectoproep hergebruik van bouwmaterialen lanceren bij de bouwaannemers.

Het Gewest zal de bouwsector aansporen en begeleiden om zo veel mogelijk bouwmaterialen te hergebruiken, onder meer via een projectoproep circulaire economie (DES1). In het gedeelte leefmilieu zal deze projectoproep zich richten tot de bouwaannemers die actief zijn op het vlak van het hergebruik van bouwmaterialen. De projectoproep zal zowel betrekking hebben op de selectieve demontage met het oog op hergebruik van onderdelen als op het hergebruik van materialen.

GA 14: Het WTCB en de CBBH zullen proefprojecten lanceren betreffende de afvalsortering op werven.

Het WTCB en de CBBC zullen aantonen onder welke voorwaarden de sortering aan de bron van bouw- en sloopafval mogelijk is op de werf en economisch rendabel is door innoverende beheermethoden te ontwikkelen en te verspreiden. De proefprojecten zullen vanaf 2016 worden gelanceerd en lopen over een periode van 18 maanden.

GA 15: Leefmilieu Brussel zal de oprichting van een beroepsnetwerk voor het hergebruik van bouwmaterialen stimuleren.

Leefmilieu Brussel zal samen met de betrokken partners de beroepsnetwerken voor het hergebruik van bouwmaterialen stimuleren. Het gaat erom de volledige waardeketen van het netwerk voor hergebruik op te richten en te testen: van de voorafgaande studies (inventaris), de doorverkoop van materialen, de logistiek, de voorbereiding van het hergebruik tot de opleiding. Vanaf 2016 zal er een samen met de Brusselse actoren van het netwerk voor hergebruik een project worden gelanceerd rond een of meer werkplaatsen/opslagruimten/doorverkoopplaatsen voor hergebruikte materialen. Een van de pistes is om dit project te testen in het kader van de ontwikkeling van de 10 prioritaire territoriale ontwikkelingspolen van het Gewest.

GA 16: Leefmilieu Brussel zal de recyclage van bouw- en sloopafval stimuleren.⁴⁵

In samenwerking met de FEBEM, de CBBC en de producenten van bouwmaterialen zal Leefmilieu Brussel de netwerken voor de recyclage van aan de bron gesorteerd bouwafval versterken via de totstandbrenging van proefprojecten, de invoering van terugnameverplichtingen, de verspreiding van een repertorium van ophalers en recycleerders van bouwafval (2016), enz. voor elke als relevante geachte bouw- en sloopafvalstroom. De Brusselse sociale ondernemingen zullen worden betrokken bij deze ontwikkeling van het netwerk en zullen een bijzondere rol spelen wanneer zij de nodige competenties en hulpbronnen hebben ontwikkeld of kunnen ontwikkelen (zie deel XX). De FEBEM zal bijvoorbeeld projectoproepen lanceren voor andere delen, waaronder pleister, de verschillende soorten plastic of diffuus klein gevaarlijk afval, in navolging van de huidige ervaring met de inzameling van vlak glas. Na de inwerkingtreding van BRUDALEX en de wettelijke mogelijkheden om de gerecycleerde granulaten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op te waarderen, zal de FEBEM de brochure kunnen opstellen om het gebruikspotentieel van de granulaten in de wegen- en bouwwerken in de kijker te plaatsen.

GA 17: BECI zal de oprichting van een netwerk voor de inzameling en het duurzaam beheer van tapijttegels in Brussel coördineren.

BECI dat samenwerkt met Desso, Citydepot en de CBBH, heeft de ambitie om een nieuwe oplossing voor te stellen voor de inzameling en de valorisatie van tapijttegels op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor elk type van werf en project. De FEBEM en het Agentschap Net Brussel zullen ook worden betrokken bij het project en er zal worden samengewerkt met de federatie Ressources om de rol van de sociale ondernemingen in dit toekomstige netwerk te bepalen. Begin 2016 zal er een proefproject worden opgestart om de haalbaarheid en de leefbaarheid van de invoering van een nieuw gestructureerd netwerk voor de inzameling en het duurzaam beheer van deze hulpbron in Brussel te evalueren (hergebruik en recyclage). BECI en haar partners zullen vervolgens een grootschalige campagne voeren om deze innoverende oplossing te promoten bij de ondernemingen.

GA 18: Het Gewest zal opleidingen "herwaardeerder van grond-/afvalstoffen" en "herwaardeerder-hersteller van IT en elektrische huishoudtoestellen" uitwerken en opnemen in zijn aanbod. Zodra de Service Francophone des Métiers et des Qualifications (SFMQ) de laatste hand heeft gelegd aan de referentiesystemen voor de beroepen en opleidingen, zullen er in samenwerking met andere openbare en private opleidingsactoren (waaronder de organismen voor socioprofessionele inschakeling) geleidelijk opleidingen van "herwaardeerder van grond-/afvalstoffen" worden opgenomen in het aanbod van Bruxelles Formation.

⁴⁵ Het voorstel van maatregel GA 2 richt zich op het hergebruik, terwijl GA 3 zich toespitst op de recyclage van bouwmaterialen/bouwmaterialen.

De Service Francophone des Métiers et des Qualifications (SFMQ) zal op het grondgebied van de Federatie Wallonië-Brussel in 2016 de laatste hand leggen aan het "referentiesysteem beroep" en het "referentiesysteem opleiding" voor algemeen herwaardeerder op basis van het proces dat vanaf 2014 werd aangevat op initiatief van de federatie Ressources. Op basis hiervan zullen Ressources, Bruxelles Formation en de School voor Openbare Netheid van het ANB een aanbodvoorstel voor opleidingen van herwaardeerder doen, dat vanaf 2016 onder de coördinatie van Bruxelles Formation zal worden opgenomen in het aanbod van de openbare en/of private opleidingsactoren. Het Agentschap Net Brussel - via zijn School voor Openbare Netheid en Recik - en Ressources zullen de partners van het project zijn, om het gebruik van de bestaande infrastructuren en competenties voor pedagogische doeleinden te optimaliseren.

Tot slot zal Ressources een voorstel tot officiële erkenning van het beroep van "herwaardeerder-hersteller van elektrische huishoudtoestellen" (of "herwaardeerder van AEEA") voorleggen, op basis van de ervaring van het Opleidingscentrum Horizon (Spullenhulp) dat deze opleidingen reeds aanbiedt in Brussel.

GA 19: Het Gewest zal de inzameling van Brussels textiel aan het einde van het eerste leven verbeteren, een circuit dat plaatselijke werkgelegenheid creëert en hergebruik en recyclage maximaliseert.

De verbetering van de inzameling van textiel aan het einde van het eerste leven vormt een opportuniteit op het vlak van jobcreatie (gemiddeld 2,5 VTE per extra 100 ton, of 50 tot 100 banen tegen 2020 volgens de federatie Ressources, voor de activiteiten inzameling-sortering-hergebruik en recyclage).⁴⁶ De sociale ondernemingen zamelen vandaag 4000 ton textiel in, waarvan er 60% wordt hergebruikt, 25% wordt gerecycleerd en slechts 15% wordt verbrand. Het aantal jobs in de sociale ondernemingen die actief zijn binnen dit domein, zou met 33% kunnen stijgen in een voorzichtig scenario (bereiken van de percentages van de omliggende regio's), wat neerkomt op 50 extra banen tegen 2020. Het inzamelpercentage (40% vandaag) kan worden verbeterd om de hergebruikte en gerecycleerde volumes te verhogen. Dat is het scenario dat als werkhypothese wordt weerhouden voor het toekomstige Afval- en grondstoffenplan.

In dat verband zullen er talrijke acties worden ondernomen: 1° het ANB zal verder onderzoeken of het haalbaar is om bij elke geplande plaatsing van glasbollen textielcontainers te plaatsen. Op gemiddeld 1 site op 2 kan een textielcontainer worden geplaatst, ofwel 15 sites per jaar. Elke correct beheerde textielcontainer zou naar schatting 6 ton ingezamelde kleding per jaar opleveren en er zou één job per 6 nieuwe containers worden gecreëerd. 2° De regering zal in de **hervorming van de ordonnantie betreffende investeringsubsidies** bijzondere aandacht besteden aan investeringen in de inzamelstructuren voor hulpbronnen aan het einde van het tweede leven met aan kleine investeringen aangepaste investeringsdrempels. 3° **Het Gewest zal de gemeenten bewust maken** van het belang om de inzameling van textiel en andere te maximaliseren, onder meer via een omzendbrief die in 2016 naar de gemeenten zal worden gestuurd om hen aan te sporen tot het ontwikkelen van een inzameling die is aangepast aan het aantal inwoners (bv. een minimaal aantal containers en/of gelijkaardige equivalente voorzieningen) en vervolgens door jaarlijks het **inzamelpercentage per gemeente** te publiceren (vanaf 2017-18). 4° **Het Gewest zal tot slot in de mate van zijn competenties bijdragen om de activiteit van illegale afvalophalers**, de diefstallen in de containers en het sluikestorten tot een minimum te beperken, om de erkende netwerken die kwalitatief hoogstaande werkgelegenheid creëren te maximaliseren. Het Gewest zal **een verbetering van de reglementering** van deze activiteit overwegen. De federatie Ressources heeft onder meer een juridische studie uitgevoerd en concrete voorstellen geformuleerd.

GA 20: Het Gewest zal een afzonderlijke doelstelling ontwikkelen voor het hergebruik van groot huisvuil.

Het hergebruik van herbruikbaar groot huisvuil is een netwerk dat lokale tewerkstelling creëert. De selectieve inzameling van herbruikbare goederen door de actoren van de sociale economie levert 2000 ton op. Volgens Ressources zou 1 voltijdse baan gecreëerd worden per 23 ton effectief hergebruikt groot huisvuil. Steeds via de federatie Ressources, zouden 130 banen gecreëerd kunnen worden via een doelstelling van 3000 extra ton. Het Afval- en grondstoffenplan zal voorstellen moeten doen om voortgang te boeken in becijferde doelstelling i.v.m. hergebruik van groot huisvuil.

GA 21: Het Gewest zal afzonderlijke doelstellingen ontwikkelen voor het hergebruik van afgedankte elektrische en elektronische apparatuur (AEEA).

De verbetering van het hergebruikpercentage van AEEA, na inzameling en sortering, vormt een opportuniteit op het vlak van jobcreatie (3 tot 6 VTE per 100 ingezamelde ton apparatuur, of 25 tot 50 banen tegen 2020). Elektrische huishoudtoestellen worden gekenmerkt door de aanwezigheid van een nationaal organisme dat belast is met de terugnameplicht voor de afgedankte toestellen: Recupel. De sociale economie is de referentiepartner om het hergebruik in dit mechanisme te implementeren. Deze tak is toegespitst op het deel

⁴⁶ Ressources, Nota ter attentie van de ministers Céline Frémault, Didier Gosuin en Fadila Laanan. Het hergebruik en de voorbereiding tot hergebruik in het toekomstige Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie (GPCE) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, oktober 2015.

van grote elektrische toestellen en de informatica. In het BHG is bovendien erg veel vraag naar gereviseerde kwaliteitsproducten. De Europese verplichting ter zake sterkt ertoe om in 2016 een inzamelpercentage van 45% van op nationaal niveau in de handel gebrachte AEEA te bereiken (12 kg/jaar/inw.) en in 2019 een percentage van 65%. De potentiële toename van het inzamelpercentage in het BHG is aanzienlijk en zou het mogelijk maken om het hergebruikpercentage te verhogen. In het kader van de omzetting van de richtlijn AEEA en van BRUDALEX (ontwerp van kaderbesluit inzake afvalbeheer) zullen er afzonderlijke doelstellingen voor het gebruik worden vastgelegd.

Het Gewest stelt zich als doel om actief bij te dragen tot het bereiken van het op nationaal niveau vastgelegde inzamelpercentage van 65% en een minimum van 5% hergebruik van het volume ingezamelde AEEA tegen 2019. Daartoe zal het Gewest geleidelijk verplichten tot het hergebruik, net als tot de naleving van de vereisten van de richtlijn AEEA, en zal geleidelijk efficiënte maatregelen ontwikkelen om concreet vorm te geven aan de verwezenlijking van deze doelstellingen, onder meer 1° **de uitbreiding en de versterking van het partnership tussen het ANB en Spullenhulp om de toegang tot mogelijk herbruikbare elektrische huishoudtoestellen te vergemakkelijken**; 2° de bepaling van een strategie om het aantal inzamelpunten voor "klein elektro" te verhogen; 3° de ontwikkeling van **regelmatige campagnes betreffende het hergebruik** om een gedragswijziging tot stand te brengen bij de burgers zodat zij hun ongebruikte toestellen naar erkende centra voor hergebruik brengen; 4° **samenwerkingsinitiatieven met de burgers van het type repair café** en weggeefacties.

GA 22: Het Gewest en de COCOF/VGC zullen op een proactieve manier de geïntegreerde oplossingen van de functionaliteitseconomie in de openbare informaticadiensten ontwikkelen, onder meer via het CIBG, om het elektronische afval (AEEA-IT) te verminderen en lokale jobs te creëren.

Het Gewest zal het principe van de voorbeeldfunctie van de overheden toepassen op het hergebruik van IT-materiaal en materiaal voor het afdrukken van documenten, twee concrete opportuniteiten om het elektronische afval en het andere afval met betrekking tot het afdrukken van documenten te beperken en de lokale jobcreatie te stimuleren.

De overheden van het Gewest, de gemeentelijke overheden en de Brusselse actoren die worden gefinancierd door de Federatie Wallonië-Brussel zijn intensieve gebruikers van informaticatoestellen, inktpatronen en toners, en produceren dus erg veel elektronisch afval. Wat het eigenlijke informaticamateriaal betreft, is leasing van geïntegreerde oplossingen in het kader van de functionaliteitseconomie, met leasing van nieuw of tweedehandsmateriaal dat eigendom blijft van de dienstverlener, een oplossing die de ontwikkeling van stevig, aanpasbaar en herbruikbaar materiaal en de creatie van lokale jobs aanmoedigt. Wat de inktpatronen en toners betreft, wordt naar schatting slechts 10 tot 20% ervan vandaag nagevuld en gereviseerd. Nochtans zou per schijf van 5000 gereviseerde inktpatronen voor laserprinters één job kunnen worden gecreëerd (dit kan zeven keer worden gedaan en met een economische winst ten opzichte van de aankoop van nieuwe inktpatronen). Er zou een revisie-eenheid in Brussel kunnen worden opgericht als het revisievolume meer dan 15-20.000 inktpatronen bedraagt.

De volgende maatregelen zullen worden genomen: 1° Het Gewest (via het CIBG) en de COCOF/VGC zullen overheidsopdrachten ontwikkelen betreffende functionaliteitseconomie, met inbegrip door actoren die hersteld en gereviseerd tweedehandsinformaticamateriaal gebruiken. 2° Een pilootproject zal ontwikkeld worden inzake gebruik van hergeconditioneerde toner en cartridges binnen het Gewest door één of meerdere publieke organismen. 3° Het CIBG zal in zijn catalogus voor overheidsorganismen hergeconditioneerde informaticaproducten aanbieden, onder meer (niet-limitatief) computers, netwerkmateriaal en printers. 4° Het Gewest zal in 2016-17 een **strategie goedkeuren om een maximum aan stromen van inktpatronen en toners (lasers en inktjets) betreffende de Brusselse overheden op te nemen in lokale revisiecircuits**. Het CIBG zal samenwerken met de sturende organisaties van het GPCE om deze initiatieven en strategieën te ontwikkelen en toe te passen. 5° Het Gewest zal in 2017-2018 tot slot zijn strategie uitbreiden om de privéactoren van het Gewest aan te sporen om gereviseerde inktpatronen voor laserprinters te gebruiken.

GA 23: Het Gewest zal de selectieve afbraak aanmoedigen in de overheidsopdrachten voor aanneming van renovatie- en afbraakwerken.

Het hergebruik van bouwmaterialen past perfect in een logica van circulaire economie. Via de ontwikkeling van deze praktijk kan het economische model van het Gewest worden vervolledigd met een zo kort mogelijke kring die talrijke voordelen voor het Gewest oplevert: jobcreatie, optimaal beheer van de hulpbronnen, mobiliteit. Vandaag blijft de activiteit van het hergebruik van bouwmaterialen in het BHG erg beperkt. De materialen die terechtkomen op de markt van het hergebruik, zijn voornamelijk "traditionele erfgoedmaterialen" (straatstenen, blauwe steen, bakstenen, architecturale antiques,...) en er is geen enkele wederverkoper van bouwmaterialen actief in het Gewest. De sector moet dus worden uitgebouwd. Zoals voorgesteld door de actoren van het hergebruik in hun strategieontwerp inzake het hergebruik van bouw- en afbraakmaterialen (BAM) (2015) kunnen transversale acties, zoals de selectieve afbraak, het hergebruik en vooral de recyclage van bouwmaterialen ten goede komen, maar ook jobs creëren.

Met het oog op de toepassing van het principe van de voorbeeldfunctie van de overheden zal het Gewest tijdens de legislatuur een reglementaire verplichting invoeren die de opstelling van een materialeninventaris vóór de sloopfase oplegt, en wanneer dit is gerechtvaardigd de invoering van een selectieve afbraakfase in de overheidsopdrachten voor aanneming van renovatie- en afbraakwerken.

GA 24: Het Gewest zal de verschillende modellen voor de valorisatie van organisch afval analyseren om onderzoek te doen naar de verbetering ervan op lange termijn.

Het Gewest zal de voor- en nadelen van de verschillende valorisatiemogelijkheden binnen of buiten het Gewest van organisch afval bestuderen, waaronder de huidige compostering of een evolutie van de composteringstechniek, maar ook biomethanisatie en verbranding, en dit vanuit ecologisch, energetisch en economisch oogpunt en op het vlak van de levenskwaliteit voor de bewoners. Deze analyse zal onderzoek doen naar de uitvoering van de regeerverklaring en zal het Gewest geleidelijk in staat stellen om eventuele hulpmiddelen te ontwikkelen om de grootste producenten van organisch afval (collectieve grootkeukens en grote spelers uit de horeca) aan te sporen of te verplichten om dit afval te valoriseren. Deze maatregel wordt overwogen binnen de door het regeeringsakkoord vastgelegde bakens. De analyse zal bestaan uit de studie van de voor- en nadelen van een progressieve toename van het aantal stortplaatsen voor groen en organisch afval met het oog op de compostering of biomethanisatie, zodat de aannemers van groene ruimten geen onnodige trajecten moeten afleggen.

De verbetering van de circulariteit in het afvalbeheer zal zodoende onder meer kunnen worden geanalyseerd op basis van economische en begrotingscriteria. De regering zal de bestaande voorzieningen verbeteren, waaronder bijvoorbeeld de verplichte afvalsortering voor de vakmensen met het oog op een valorisatie van het organisch afval trouw aan de principes van de ladder van Lansink.

5. LOGISTIEK

5.1. Huidige situatie

Op het vlak van de mobiliteit van goederen is het Strategisch plan voor het goederenvervoer in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het kernelement. Dit plan werd goedgekeurd op 13 juli 2013. Ook al vertegenwoordigde het stedelijk goederenverkeer slechts 14% van het totale verkeer in 2012 (16.000 vrachtwagens en 26.000 bestelwagens), toch was het, samen met andere vormen van wegverkeer, verantwoordelijk voor toegankelijkheids- en milieuproblemen, met een aandeel van 30% van de broeikasgasemissies. Het heeft dus een reële impact op de levenskwaliteit van de stad, maar is ook onmisbaar voor de bevoorrading van alle functies die er worden uitgeoefend. Gezien de toename van de Brusselse bevolking wordt eveneens verwacht dat deze goederenstromen tegen 2050 met 80% zullen stijgen. De uitdaging schuilt in de verbetering van de organisatie van de laatste kilometers die worden afgelegd in de stedelijke distributie door het aantal leveringen te verminderen, die momenteel goed zijn voor zo'n 100 tot 120.000 verplaatsingen per dag. De oprichting van stedelijke distributiecentra moet het mogelijk maken om de stromen te groeperen. Het toegenomen gebruik van de waterweg (stedelijke overslagcentra gelegen langs het kanaal en aangepaste lichten) of de spoorweg, evenals het gebruik van milieuvriendelijkere voertuigen vullen de in aanmerking genomen oplossingen aan.

Om het probleem van het occasioneel vervoer op te lossen, dat 45% van de leveringen vertegenwoordigt, maar 80% van de trajecten genereert, kon Brussel Mobiliteit dankzij het Europese LaMiLo-project (Last Mile Logistics - Interreg IVB) investeren in een pilootproject voor een stedelijk distributiecentrum (SDC) op de site van het TIR-centrum, in partnerschap met de Haven van Brussel. De operator van het terrein Citydepot heeft gewerkt aan de groepering van de van verschillende vervoerders afkomstige goederen, om ze te verdelen over minder vervuulende voertuigen die kleinere en beter georganiseerde rondes afleggen. De balans is positief: 21% minder afgelegde km en 48% minder vanaf de opslagplaats van de vervoerder klant van het SDC, volgens een eerste evaluatie in maart 2015. De daling van het aantal afgelegde kilometers in de stad valt te verklaren door de afname van het aantal rondes (-48%) en een beter ladingspercentage van de voertuigen, dat eveneens wordt beïnvloed door de terugname van goederen en verpakkingsafval. Het Goederenvervoerplan kan worden gebruikt als vertrekpunt om specifieke acties met betrekking tot de circulaire economie uit te werken. Het concept "Last Mile Logistics" is een actie-opportunititeit via de uitvoering van de omgekeerde logistiek, waardoor er kleine over de stad verspreide stromen (producten of afval) naar de verdelers of de fabrikanten kunnen worden gebracht met het oog op de valorisatie ervan.

Wat de logistiek van de stedelijke waterwegen betreft, heeft de logistiek betreffende het afval het voorwerp uitgemaakt van talrijke acties in het kader van de AWL Grond- en afvalstoffen. Daarnaast voert de Haven van Brussel een reeks acties om het gebruik van de waterwegen te stimuleren. Momenteel worden schroot, glasafval, zuiveringsslib, verbrandingsslakken, betonafval, bepaalde soorten papier- en houtafval over het water vervoerd. Het gebruik van de waterweg voor de afvoer van ander afval, zoals bouwafval, moet echter worden overwogen.

5.2. Visie 2019/2025

Dankzij de sensibiliseringsacties en de ondersteuning van de proefprojecten zal het Gewest tegen eind 2019 alle actoren van de logistiek hebben bereikt en zijn inspanningen voortzetten door de zichtbaarheid van de geslaagde ervaringen te garanderen om de concrete acties op het terrein (advies en financiële steun) te verspreiden, om zodoende tegen 2025 10% van de geïdentificeerde nog niet gevaloriseerde stromen op te vangen⁴⁷.

5.3. Voorgestelde maatregelen/acties

LOG 1: Het Gewest zal de invoering van concrete acties in de hele logistieke keten coördineren en in goede banen leiden, om er de omgekeerde logistiek te integreren.

Het Gewest zal proefprojecten ondersteunen door de ontzuijing van de actoren te bevorderen, onder meer in de sector van de stedelijke distributie en in het bijzonder op het vlak van de afvalstoffen, en zal instaan voor de verspreiding van de goede praktijken.

Deze maatregel zal vanaf 2016 worden ingevoerd.

LOG 2: Leefmilieu Brussel zal in samenwerking met Brussel Mobiliteit de mogelijkheden rond de omgekeerde logistiek identificeren.

Talrijke professionele en industriële afvalstromen worden door de zko's en kmo's niet of nog weinig gevaloriseerd vanuit een logica van circulaire economie. De omgekeerde logistiek heeft het potentieel om een betere exploitatie van deze stromen tot stand te brengen zonder de bestaande inzamelnetwerken te overbelasten. Het Gewest zal via zijn toekomstig observatorium voor grond- en afvalstoffen de meest interessante stromen in termen van volume, het hergebruikpotentieel, enz. identificeren, om projecten betreffende de omgekeerde logistiek te ontwikkelen. De timing en de projectdragers zullen in 2016 worden bepaald.

LOG 3: Impulse zal, in samenwerking met Leefmilieu Brussel en Brussel Mobiliteit, de zko's en kmo's begeleiden om omgekeerde logistieke systemen te ontwikkelen, om het hergebruik en de recyclage van grond- en afvalstoffenstromen met een hoog potentieel te bevorderen in overeenstemming met reeds geteste bedrijfsleveringsplannen.

Impulse.brussels zal in verband met de actie LOG 2 en de door Irisphere 2 geïdentificeerde projecten en in samenwerking met Leefmilieu Brussel, Brussel Mobiliteit en het Agentschap Net Brussel een specifieke begeleiding ontwikkelen voor de invoering van omgekeerde logistieke systemen tussen zko's en kmo's en actoren uit de afvalsector, om nieuwe stromen te valoriseren. Er zal voorrang worden gegeven aan de stromen van het groot huisvuil, de AEEA en bioafval.

LOG 4: De Haven van Brussel zal zijn actie ter bevordering van de modal shift van wegverkeer naar de waterweg voortzetten

Deze actie kadert in de voorzetting van de acties die werden gevoerd in het kader van de AWL. De Haven van Brussel zal het vervoer van afval via het kanaal blijven stimuleren en partnerschappen en proefprojecten opzetten, onder meer voor het bouwafval. De Haven heeft in oktober 2015 een internationale werkgroep over de kwestie opgericht om de in 2016 te lanceren acties beter te bepalen.

LOG 5: De Brussels PlanningsBureau, de Maatschappij voor Stedelijke Inrichting en de Haven van Brussel zullen de doelstellingen van het GPCE opnemen in het kader van het masterplan van het TIR-centrum en het TACT-project.

Het TIR-centrum is de belangrijkste gewestelijke infrastructuur voor de weglogistiek (160.000 m²), is bijzonder goed gelegen, in de buurt van het centrum, en is gemakkelijk bereikbaar via de Ring. Aangezien het dateert uit de jaren 1950, voldoet het niet meer aan de huidige normen. Brussel Mobiliteit en de Haven zullen een masterplan opstellen om dit gewestelijke hulpmiddel voor de stedelijke distributie te valoriseren, onder meer door gedeelde diensten te ontwikkelen en er de principes van de circulaire economie in op te nemen. Tijdens de beschouwing zal rekening worden gehouden met de ontwikkeling van het aan het TIR-centrum aanpalende terrein (TACT).

LOG 6: Het Agentschap Net Brussel zal zijn vloot van elektrische voertuigen uitbouwen, waarvan het het algemene onderhoud en de courante herstellingen zal uitvoeren in zijn elektrische garage.

Het Agentschap Net Brussel zal een deel van zijn wagenpark omzetten in een elektrisch wagenpark, met inbegrip van de zware voertuigen voor de afvalinzameling. In dat verband zullen er proefprojecten en tests

⁴⁷

tijdens het onderzoek (via LOG 2) geïdentificeerd als stromen met een interessant valorisatiepotentieel

worden uitgevoerd. De internalisering van een deel van het onderhoud en de herstellingen moet het ook mogelijk maken om Brusselse tewerkstelling op dat vlak te creëren.

LOG 7: De FEBEM zal nadenken over de omgekeerde logistiek en de optimalisering van de mobiliteit van de voertuigen voor de inzameling van commercieel en industrieel afval.

Er wordt regelmatig teruggekomen op de kwestie van de mobiliteit. De inzameling van industrieel afval krijgt momenteel af te rekenen met concurrentie, wat positief is voor de klant, maar negatief voor de mobiliteit aangezien er talrijke vrachtwagens rondrijden. Het doel is om met de sector projecten van het type omgekeerde logistiek en in één vrachtwagen gegroepeerde inzameling te ontwikkelen.

Er moet met de actoren van de stedelijke distributie van gedachten worden gewisseld om duurzame oplossingen te vinden.

6. HANDELSZAKEN

6.1. Huidige situatie

De handel is de derde grootste sector die tewerkstelling creëert in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze sector wordt gekenmerkt door een grote heterogeniteit in termen van activiteiten, omvang en werkwijzen:

- Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt 20.710 actieve handelszaken.⁴⁸
- De e-commerce vertegenwoordigt 5% van de totaalomzet van de Brusselse sector.⁴⁹
- De kleinhandel vertegenwoordigt 1 job op 7 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
- De sector telt een aanzienlijk aantal zelfstandigen (naar schatting een derde).⁵⁰
- In verhouding tot de andere sectoren stelt de kleinhandel een aanzienlijk aantal laaggeschoolden tewerk (naar schatting 50%).⁵¹

Volgens Atrium worden de types van handelszaken in dalende volgorde als volgt vertegenwoordigd:

- 24% voor de restaurants/hotels/cafés
- 20% voor de diensten/vrijtijdsbesteding/varia
- 14% voor de verzorging van personen/gezondheid
- 14% voor voeding
- 12% voor de uitrusting van personen
- 12% voor de uitrusting van het huis
- 4% voor brandstoffen en vervoersmateriaal

Er bestaat een reeks actoren die zich positioneren op het vlak van de begeleiding van de handelszaken: Atrium, het Gewestelijk Handelsagentschap dat ± 500 begeleidingen/jaar doet; de Lokale Economieloketten (LEL) met onder meer dat van Sint-Gillis dat is gespecialiseerd in duurzaam ondernemerschap en de beurzen van Village Finance; de Union des classes moyennes (UCM) die diagnoses uitvoert en advies verstrekt inzake verlichting en energie, en ook specifieke categorieën (kapper,...) begeleidt; BECI met het Brussels Waste Network; Leefmilieu Brussel over de thematiek rond duurzame voeding en verpakkingen; Comeos de nationale federatie voor de distributie van goederen en diensten, de organismen afkomstig van de uitgebreide producentenverantwoordelijkheid, de sociale economische bedrijven, enz.

Er zijn nog niet veel handelsprojecten rond circulaire economie in Brussel⁵² en de materie is nog erg vertrouwelijk binnen de sector. Deze projecten moeten worden aangemoedigd om te kunnen beschikken over business cases die in staat zijn om de volledige sector te overtuigen. Door het belang van de sector zou de invoering van modellen van circulaire economie het mogelijk maken om de milieugevolgen te verminderen, en tegelijk ook een concurrentievoordeel opleveren voor de pioniersbedrijven en niet-gedelokaliseerbare Brusselse tewerkstelling creëren.

6.2. Visie 2019/2025

Tegen 2019 zal er een nieuwe frisse groene wind waaien in het Brusselse commerciële landschap via de lancering van innoverende circulaire projecten onder leiding van Atrium. Deze projecten zullen het mogelijk hebben gemaakt om de kernpunten te verduidelijken en oplossingen voor te stellen voor de toepassing van de

⁴⁸ Dit cijfer bevestigt dat van het Brussels observatorium voor de handel. Het heeft zowel betrekking op de zelfstandigen als op de grote georganiseerde ketens. De statistieken kunnen echter erg variabel zijn afhankelijk van het type van berekeningsmethode. Atrium houdt in zijn berekeningen geen rekening met de groothandel, terwijl Comeos dat wel doet.

⁴⁹ Bron: Comeos

⁵⁰ Structure et Dynamiques du commerce de détail Bruxellois, Benjamin Wayens, doctoraat, ULB, 2006

⁵¹ B Wayens, 2006

⁵² Tale Me, Almata, Biscus en enkele andere

principes van de circulaire economie in de handelszaken. In 2025 zullen er geen obstakels meer zijn voor de invoering van dit type van projecten en jaar na jaar zal er een gestage groei van het aantal op de principes van de circulaire economie gebaseerde handelszaken worden waargenomen.

6.3. Voorgestelde maatregelen/acties

HAN 1: Atrium zal de lancering van 50 innoverende projecten ondersteunen die de circulaire logica toepassen in kleine handelszaken en grote ketens.

Atrium zal een leidende rol spelen op het vlak van de invoering van de circulaire economie in de handelszaken. Atrium heeft deze prioriteit opgenomen in de strategische doelstellingen van haar Beheersovereenkomst 2015-2019 (hoofdstuk 2 "OPEN"), onder meer door de verankering van de economische activiteit via korte ketens⁵³. Atrium zal tussen 2015 en 2019 de lancering van 50 innoverende projecten ondersteunen om de logica van de circulaire economie te integreren in de handelszaken: vermindering van het afval, winkels zonder verpakkingen, verkoop in bulk, producentenmarkten in korte ketens, omgekeerde logistiek die de consumenten betreft, hergebruik en upcycling van reeds gebruikte grondstoffen, enz. Atrium zal eveneens meewerken aan de identificatie van de opportuniteiten en obstakels en zal de Brusselse handelszaken begeleiden bij deze overstap om ecologische en economische samenwerkingsverbanden tot stand te brengen. Atrium zal tot slot sensibiliserings- en ondersteuningsactiviteiten rond de opportuniteiten van de circulaire economie organiseren, met inbegrip van de ontwikkeling van samenwerkingsverbanden tussen commerciële actoren daar waar de materiaalstromen opnieuw in "kringen" kunnen worden geïntegreerd om het afval tot een minimum te beperken. Deze acties zullen geleidelijk, maar vanaf 2016, worden tot stand gebracht, onder meer in het kader van Open Soon. Atrium zal in juni 2016 een economische circulaire strategie voor 3 jaar voorstellen om deze doelstellingen te bereiken.

HAN 2: Atrium zal het in aanmerking nemen van de circulaire economie in de inrichting van de winkels stimuleren.

Met een turnover van 10% in de kleinhandel worden de winkelruimten regelmatig heringericht. Dit heeft zowel betrekking op de gevels als op de binneninrichting, met onder meer de verlichting, de HVAC,... Het is een reële opportuniteit om de circulaire economie en de in deze bedrijfstakken actieve of op te richten ondernemingen aan te moedigen tijdens de herinrichtingen, ongeacht of het via de recuperatie van materialen en/of de promotie van de modulariteit gaat. Er kunnen diverse maatregelen worden overwogen, waaronder de oprichting van een beurs van het type Open Soon, de tussenkomst van designers, de mutualisatie van de noden tussen de handelaars, enz.

Het is een project dat een analyse- en modelleringsfase van oplossingen vereist, gevolgd door proefprojecten (op basis van kandidaatoproepen bijvoorbeeld) die kunnen rekenen op een nauwe opvolging en een cofinanciering van de investeringen. De Living Lab Smart Retail City die onder leiding staat van Atrium (EFRO 2020) maakt deze innovatiecyclus mogelijk en beschikt over een beginkapitaal. Atrium zal een onderzoeks- en innovatiecyclus over de binneninrichting van handelszaken lanceren, die de aan de circulaire economie verbonden aspecten in de kijker zal plaatsen.

COM 3 : Het UCM bevordert de opkomst van proefcases in ecodesign.

Ecodesign is een van de motors van de circulaire economie en wordt als een van haar essentiële pijlers beschouwd. Ecodesign vertrekt van de producten (product of diensten) zelf. Een notie die onlosmakelijk met deze benadering verbonden is, betreft de analyse van de levenscyclus of ALC. De ALC laat toe om de impact van het project en/of van de dienst op het leefmilieu bij elk stadium van zijn ontwikkeling (grondstoffen, transformatie, transport, gebruik en levenseinde) te beoordelen. Het project zal de verworven ervaring door het UCM ter zake op de voorgrond brengen en zal zich op ondernemingen, maar natuurlijk ook op handelszaken richten.

COM 4 : Atrium organiseert, via zijn cluster voor de kleinhandel, minstens een vergadering per jaar over een thema in verband met de circulaire economie.

Atrium richt in 2016 een cluster op gewijd aan de kleinhandel in Brussel. Deze cluster wil in een eerste fase bepaalde grote principes in verband met de evolutie van de sector delen om een gemeenschappelijke boodschap uit te dragen en partnerships die de verandering van de handelszaak bevorderen, tot ontwikkeling brengen. De activiteit van deze cluster wordt per thema georganiseerd. Atrium brengt vanaf 2016 de circulaire economie / duurzame ontwikkeling op de agenda van de cluster.

7. VOEDING - GOOD FOOD STRATEGIE "NAAR EEN DUURZAAM VOEDINGSSYSTEEM IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST"

⁵³ Zie in het bijzonder de opdracht 2.1. (Opleving van de Brusselse handel, ondersteuning van de circulaire economie en aanmoediging van de handel die het huidige aanbod differentieert), pp. 31-32.

7.1. Huidige situatie

Eten is een fundamentele behoefte van de mens. Volgens de FAO⁵⁴ zullen we tegen 2050 met ruim 9 miljard mensen zijn en zal de voedselproductie tegen 2050 met 70% moeten toenemen als we niet van model veranderen. Deze realiteit maakt dat voeding een belangrijke zorg en een grote uitdaging is voor onze samenleving. Dit geldt voor alle aspecten van het menselijk leven: economisch, cultureel, sociaal en in verband met de gezondheid en de kwaliteit van de leefomgeving. Voeding is meer dan landbouw alleen: voeding heeft betrekking op tal van verwerkings-, transport- en distributieactiviteiten.

Binnen de grotendeels geglobaliseerde markt hebben de productie-, verwerkings-, distributie- en consumptiewijzen laten zien dat ze hun beperkingen hebben en dat er soms zelfs sprake is van ontaarding:

- overproductie enerzijds en honger anderzijds;
- opbrengst van de landbouwgrond en erosie, verarming en vervuiling van de bodem en het water;
- gezondheidsrisico's als gevolg van bepaalde voedselproductiewijzen;
- onevenwichtige voedingspatronen, met tal van ziekten tot gevolg;
- voedselverspilling en onderwaardering van de overschotten;
- concurrentie tussen exotische en lokale producten;
- moeilijke economische en sociale omstandigheden voor veel spelers binnen de voedselketen, met name voor landbouwers;
- grote impact op het milieu langs de gehele voedingsketen.

In Brussel vertegenwoordigt de voeding bijna 1/4⁵⁵ van de impact van huishoudens op het milieu. Deze impact wordt gegenereerd door de consumptie van voedingsmiddelen (afval, water- en energieverbruik, enz.), maar ook en vooral door de productie en het transport van die voedingsmiddelen: verbruik van energie, water, mest en pesticiden, productie van afval, uitstoot van broeikasgassen en andere vormen van vervuiling, enz.

Net als elders in de wereld geldt dus ook in Brussel dat verbetering van het voedingssysteem gunstig is voor het milieu. En niet alleen het leefmilieu speelt een rol: het voedingssysteem heeft ook implicaties op sociaal vlak, voor de volksgezondheid, op economisch vlak en voor het welzijn.

De ondernemingen in de voedingssector bevinden zich op dit moment in een moeilijke economische context. De ontwikkeling van een systeem met voedselproductie in de stad, lokale bewerking, distributie via korte ketens en een duurzamere horecasector kan echter inkomsten en werkgelegenheid opleveren binnen het Brussels Gewest.

Duurzame voeding creëert in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest reeds 2.500 jobs, waarvan ruim een derde in de distributie.

7.2. Visie 2019/2025

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal zijn voedingssysteem hebben aangepast en baseren op een gezonde, lokale en seizoensgebonden voeding:

- de stedelijke en randstedelijke landbouw, of die nu commercieel is of wordt bedreven door de bevolking, beoogt een hoge productie van groenten en fruit (30% tegen 2035) om de stad in een korte keten te kunnen bevoorraden;
- de overheids- en schoolkantines en de crèches zullen een gezonde, lokale en seizoensgebonden voeding op het menu hebben gezet voor de doelgroepen die er maaltijden nuttigen;
- het Brusselse voedingsaanbod (verwerking, distributie en horeca) zal zich ten volle bewust zijn van de voedingsuitdagingen en zal het aanbod dienovereenkomstig hebben aangepast;
- de bevolking zal de overschakeling naar een duurzame voeding hebben aangevat, onder meer dankzij de betrokkenheid van de lokale actoren en specifieke inspanningen in de scholen;
- de voedselverspilling zal in 2020 met 30% zijn afgenomen en de onverkochte voedingsmiddelen zullen optimaal worden herverdeeld onder de kwetsbaarste bevolkingsgroepen;
- de innovatie en het Brusselse ondernemerschap zullen op grote schaal worden ondersteund, er zullen talrijke inspirerende initiatieven zijn opgezet en een Good Food-label zal de Brusselse productie en verwerking in de kijker plaatsen.

⁵⁴ FAO, "World Agriculture Towards 2050", in "How to Feed the World in 2050", 2009

⁵⁵ De ecologische voetafdruk van de bewoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: verklarend document bij de voetafdrukcalculator 2005 (Ecolife, 2005)

7.3. Voorgestelde maatregelen/acties

Op voorstel van de Brusselse minister van Leefmilieu, Levenskwaliteit en Energie die bevoegd is voor het landbouwbeleid, keurde de Brusselse Hoofdstedelijke Regering op 18 december 2015 de Good Food-strategie ⁵⁶ "Naar een duurzaam voedingssysteem in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest" goed. Deze strategie legt enkele doelstellingen vast die tegen 2035 moeten worden behaald, evenals een programma met operationele acties tot in 2020 met een kostenplaatje van 13 miljoen € over 5 jaar.

DEEL III: TERRITORIALE BENADERING: VAN DE WIJKEN TOT HET HOOFDSTEDELIJK GEBIED

1 HUIDIGE SITUATIE

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt gekarakteriseerd door specifieke kenmerken die verband houden met zijn grondgebied: een erg sterke demografische druk op een institutioneel ingesloten grondgebied dat noopt tot het vinden van innoverende oplossingen in termen van gemengdheid, dichtheid en stadsintegratie. De ontwikkeling van een dichtbevolkt grondgebied dat ervoor kan zorgen dat de residentiële functies en de aan de stad aangepaste economische functies harmonieus naast elkaar bestaan, vormt de belangrijkste uitdaging van Brussel. Het tot stand brengen van een beleid inzake circulaire economie in Brussel zonder rekening te houden met de territoriale dimensie, zou weinig coherent en inefficiënt zijn. Daarom kiest Brussel voor een benadering van **territoriale hiërarchie**, van de wijk tot het hoofdstedelijk gebied.

Het **stedelijk metabolisme**⁵⁷ toont de gebruiksstromen van de hulpbronnen, verschaft essentiële informatie over het gebruik van grondstoffen, water en energie en laat toe om prioritaire stromen naar voor te brengen. Het stedelijk metabolisme dat wordt geïdentificeerd als een opportuniteit voor de circulaire economie, vormt in die zin een uitstekend vertrekpunt om acties op touw te zetten om de economie verder te dematerialiseren en voor de activiteiten de beste locatie te bepalen via, meer bepaald, het dichtmaken van de kring van de stoffenstroom, de ontwikkeling van korte economische circuits en de uitbouw van de lokale (klassieke, coöperatieve en sociale) economie, en dit op elk actieniveau. Het stedelijk metabolisme bevindt zich dus aan de bron van de definitie van de territoriale benadering van de circulaire economie.

Het ontwerp van Gewestelijk Programma voor Duurzame Ontwikkeling (GPDO)⁵⁸ dat in december 2013 in eerste lezing werd goedgekeurd door de regering - en aan het Gewest een langetermijnvisie van zijn ontwikkeling geeft - verduidelijkt expliciet dat de **stad van korte afstanden** moet worden ontwikkeld. Door het Gewest op lokale, gewestelijke, hoofdstedelijke schaal te ontwikkelen, garandeert men dat iedereen toegang heeft tot de stedelijke functies. De **functies in de buurt van de belangrijke vervoersknooppunten (kanaal, spoorwegen, hoofdverkeerassen,...) moeten dus worden verdicht** en ook hun gemengdheid moet worden versterkt.

Het globale en transversale karakter van de circulaire economie vraagt om een combinatie van talrijke competenties en de samenhang van de rollen van elk type van speler van de lokale economie in overeenstemming met de gewestelijke strategie. De circulaire economie zal pas volledig efficiënt zijn voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en zijn werknemers als het erin slaagt om het principe van het geschikte actieniveau te integreren. Met andere woorden, de uitbouw van de circulaire economie moet worden gekoppeld aan de ontwikkeling van meerdere territoriale niveaus: lokaal, gemeentelijk, gewestelijk en intergewestelijk. Het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie zal er de ruggengraat van vormen. Vandaag bestaan er verschillende hefboomen die het mogelijk maken om zowel op het aanbod (productie-, inrichtings-, bouw- en renovatiepraktijken) als op de vraag (overgang naar een meer verantwoord en milieuvriendelijker consumptiegedrag) in te werken:

- de schaal van het project;
- de schaal van het masterplan;
- de (duurzame) wijkcontracten, de facilitator dienst duurzame wijken;
- de ontwikkeling van een leidraad "duurzame wijken" op initiatief van het Gewest;
- de projectoproep "participatieve duurzame wijken";
- de Agenda's 21;
- het Kanaalplan;
- het hoofdstedelijk gebied.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kent een demografische boom die uniek is in België. Volgens het Federaal Planbureau zal het Gewest tegen 2020 42.960 nieuwe burgers moeten opvangen. Dit is een voorbode van een aanzienlijke grond- en vastgoeddruk waartegen de creatie van werkgelegenheid moet worden gegarandeerd via de ontwikkeling van een territoriale strategie die de gemengdheid van de stedelijke functies mogelijk maakt om de economische activiteit te versterken, wat eveneens het pad effent om van een voornamelijk "lineaire" economie over te schakelen op een steeds meer "circulaire" economie. Er schuilt een mooie opportuniteit in de bouw en de renovatie van de 10 prioritaire ontwikkelingspolen en het Kanaalgebied die zijn opgenomen in het Regeerakkoord.

⁵⁷ Ecores sprl, ICEDD, BATir (ULB) – Métabolisme urbain de la région Bruxelles –Capitale.

⁵⁸ <http://www.gpdo.be/pdf/GPDO.pdf>

Het kiezen van de territoriale benadering betekent ook het versterken van de onderlinge afhankelijkheid tussen de bedrijven, hun economische activiteiten en de grondgebieden, en het zich in staat stellen om de impact van de stadsactiviteiten op het milieu te verminderen. De verruimtelijking en de gemengdheid van de functies moeten er zodoende bijvoorbeeld - in de mate van het mogelijke - voor zorgen dat er materiaalkringen worden ontwikkeld. De circulaire economie geeft dus voorrang aan de korte kringen die de relationele nabijheid tussen de actoren van een bedrijfstak bevorderen en aanzetten tot samenwerkingsverbanden (tussen bedrijven, tussen overheden en privépartners, tussen verenigingsveldspelers en bedrijven,...).

Een beleid voor de ontwikkeling van de circulaire economie dat rekening houdt met de materiaal- en hulpbronnenstromen, kan tot slot niet redelijkerwijs worden overwogen zonder het economische hinterland van Brussel via de toekomstige hoofdstedelijke gemeenschap in aanmerking te nemen.

8. VISIE 2019/2025

In 2019 zal het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beschikken over een economisch activiteitenpark dat specifiek in het teken staat van de circulaire economie. De samenwerkingsverbanden tussen de bedrijven zullen worden aangemoedigd, zodat het afval van een bedrijf de grondstof van een andere zal worden of bepaalde kosten onderling worden gedeeld met het oog op een efficiënt hulpbronnenbeheer. De lokale initiatieven zullen zijn uitgebreid en er zal zich een kritische massa hebben ontwikkeld op gewestelijk niveau. Alle actoren van het grondgebied zullen tot slot de concepten van de circulaire economie hebben aanvaard.

In 2025 zal het aantal nieuwe op het grondgebied gevestigde circulaire economische buurtactiviteiten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aanzienlijk zijn toegenomen en zal het Gewest zijn hulpbronnen waarvan de levensduur is verbeterd op een efficiënte manier beheren. De lokale voorbeeldinitiatieven zullen zijn uitgebreid. Op het grondgebied van het Gewest zullen er economische kringen tot stand zijn gebracht. De lokale actoren zullen actief bijdragen tot de ontwikkeling van de circulaire economie en de renovatie- en bouwwerken in nieuwe wijken zullen de circulaire logica - in de mate van het mogelijke - hebben gevolgd/volgen. De hoofdstedelijke gemeenschap zal tot slot zijn uitgebouwd via een intergewestelijke coördinatie van ontwikkelingsstrategieën. De principes van de circulaire economie zullen zijn opgenomen in de ontwikkeling van elk nieuw omvangrijk project.

9. VOORGESTELDE MAATREGELEN/ACTIES

Pijler 1: Op het niveau van de wijken

TER 1: Via de duurzame wijkcontracten en stadsvernieuwingscontracten zullen Brussel Stedelijke Ontwikkeling (BSO) en het Brussels Planningsbureau (BPB) in samenwerking met Leefmilieu Brussel replicerbare proefprojecten ontwikkelen om de circulaire economie op lokaal niveau te stimuleren en in de praktijk te brengen via een multidisciplinaire benadering die de verschillende stakeholders samenbrengt: burgers, verenigingen, overheden, economische actoren,...

De doelstelling is meerledig: de lokale economie verder uitbouwen en de verankering ervan in het grondgebied verder ontwikkelen (op wijkniveau), en de lokale metabolismen verbeteren door de materiële (de uitvoer van materialen van de wijk beperken door het dichtmaken van de lokale stromen wanneer dit mogelijk is) en immateriële stromen (het delen van kennis en vaardigheden bevorderen, de lokale knowhow heropwaarderen, het zich opnieuw eigen maken van het grondgebied door de burgers) optimaal te lokaliseren. Deze actie maakt deel uit van het ontwerp van Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling dat de ontwikkeling van het buurtstadsmodel aanmoedigt.

TER 2: Het Brussels Planningsbureau (BPB) en de Maatschappij voor Stedelijke Inrichting (MSI) zullen de grondslag leggen voor een circulaire economie binnen de 10 prioritaire ontwikkelingspolen en het Kanaalgebied.

Doelstelling 6 van pijler I van de Strategie 2025 - Grote investeringen verrichten - omvat alle prioritaire ontwikkelingspolen. Het BPB en de MSI zullen in samenwerking met Leefmilieu Brussel en impulse.brussels alles in het werk stellen om in dat kader geïntegreerde en gediversifieerde productieactiviteiten op wijkniveau te ontwikkelen. Om deze doelstelling te bereiken, moeten onder meer functioneel gemengde en dichtbevolkte wijken worden ingericht om de economische ruimten in een stedelijke context te versterken en te ontwikkelen, moet er een netwerk worden uitgedacht en geïntegreerd op de verschillende niveaus van het grondgebied om het ontstaan van een circulaire economie (functionaliteitseconomie, opvang van stromen,...) te bevorderen en moet de verlenging van de levenscyclus van de Brusselse gebouwen worden bevorderd door ze te renoveren en door de interne hulpbronnen van het Gewest zo veel mogelijk te hergebruiken via de terbeschikkingstelling van werkplaatsen, opslagplaatsen, zones voor materiaalwinning, enz. Deze actie zal het mogelijk maken om actie GA 2 "Het Gewest zal de oprichting van een beroepsnetwerk voor het hergebruik van bouwmaterialen stimuleren" onder leiding van Leefmilieu Brussel uit te voeren.

TER 3: Leefmilieu Brussel zal in het hulpmiddel "leidraad duurzame wijken" circulaire economische indicatoren opnemen in alle thematieken.

De leidraad duurzame wijken is een hulpmiddel bij de evaluatie, de bespreking en de verbetering van de duurzaamheid van een wijkproject (renovatie of nieuwbouw). De leidraad biedt aan de hand van een reeks van indicatoren een objectief referentiekader aan, dat wordt gedragen door het Gewest, om de wijken in het BHG (opnieuw) te ontwikkelen, rekening houdend met de Brusselse milieu-, ruimtelijke, demografische, socio-economische en politieke context. Het doel is om vanaf 2016 in de leidraad duurzame wijken, die momenteel wordt opgesteld, in overleg met de privésector, indicatoren op te nemen die (naast de mate van algemene duurzame ontwikkeling van het wijkproject) de specifieke mate van voorbeeldigheid in termen van circulaire economie kunnen meten. Dit hulpmiddel zal voor de eerste keer worden toegepast op wijkprojecten die een voorbeeld willen zijn op het vlak van duurzame ontwikkeling in het algemeen en in termen van circulaire economie in het bijzonder.

TER 4: Citydev zal zijn opdracht van Economisch Immobiliënagentschap (EIA) vanaf 2016 verder ontwikkelen.

Het doel is hier om het potentieel van de gebouwen die worden herbestemd te maximaliseren door hun tijdelijk gebruik te ontwikkelen. Door zijn opdracht van economisch immobiliënagentschap nieuw leven in te blazen, naast het overzicht van de productieactiviteiten, dat werd bestemd na de lancering ervan in het kader van de AWL, zou het potentieel van de Brusselse leegstaande gebouwen kunnen worden benut om het voor verschillende ondernemers mogelijk te maken om, via een tijdelijk gebruik tegen een lage kostprijs, economische activiteiten uit te testen die gekoppeld zijn aan de noden van de wijken (start-up van innoverende business models, pop-upactiviteiten, micro-ondernemers, ondernemerschapprojecten van hogescholen,...). In het kader van het TURAS-project is momenteel een casestudie aan de gang voor het tijdelijk gebruik van het type "herbestemming" van een leegstaand gebouw in Molenbeek op een economisch rendabele manier.

Pijler 2: Op het niveau van de gemeenten

TER 5: Leefmilieu Brussel zal het hergebruik van kleine lokale afvalstromen opnemen als een van de prioritaire thema's van de projectoproepen Agenda 21 en Participatieve Duurzame Wijken.

De jaarlijkse thematische projectoproep van Agenda 21 nodigt de gemeenten en de OCMW's die reeds minstens 3 jaar beschikken over een Agenda 21, uit om aan de regering prioritaire projecten voor te leggen in het kader van het milieubeleid van het Gewest. In 2015 werden de volgende thema's gekozen: de strijd tegen de klimaatverandering, duurzame voeding, afvalpreventie, ecologisch beheer van de openbare groene ruimten en de gedragswijzigingen bij burgers. Vanaf 2016 gaat het erom het aantal thema's te verminderen en de aandacht onder meer te richten op het hergebruik van kleine lokale afvalstromen als opleidings- en tewerkstellingsopportunity voor de kwetsbaarste bevolkingsgroepen. In dat verband zal de Brusselse Hoofdstedelijk Regering een oproep lanceren voor de 19 gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zodat zij zich resoluut toespitsen op het hergebruik en de nieuwe aangekochte materialen zo veel mogelijk vervangen door lokaal gerecupereerde materialen.

Pijler 3: Op niveau van het Gewest

TER 6: Het Gewest zal de ontwikkeling van digitale vervaardigingsateliers, de zogenaamde "fab labs", ondersteunen.

Fab labs zijn lokale laboratoria in open source die de creativiteit stimuleren en uitvindingen mogelijk maken door alle burgers toegang te geven tot digitale productiemiddelen, zoals 3D-printers. Deze benadering vormt een innovatiemodel dat zich in de eerste plaats richt op de gebruiker-ontwerper. De implementering van fab labs zal het mogelijk maken om de toegankelijkheid tot experimenteeruimtes voor alle lokale actoren te ontwikkelen. Citydev zal een voorafgaande analyse moeten uitvoeren om geschikte vestigingsplaatsen te identificeren. Deze analyse zal ter goedkeuring worden voorgelegd aan het daartoe bestemde begeleidingscomité.

TER 7: Citydev zal een bedrijvenpark wijden aan de ontwikkeling van circulaire economische voorbeeldactiviteiten.

Citydev beschikt over een aanzienlijk vastgoedpatrimonium: bijna 200 hectare parken en terreinen voor bedrijven en 122.300 m² lokalen voor economische activiteiten. Al deze parken, terreinen en lokalen zijn nog niet volledig in gebruik genomen om diverse redenen: verontreinigingen, herverkaveling, infrastructuur- of renovatiewerken bezig of in voorbereiding, verlenging van de duur voor het verkrijgen van vergunningen. Het doel is hier om bepaalde nog beschikbare ruimten binnen eenzelfde bedrijvenpark van Citydev te wijden aan circulaire economische activiteiten (werkplaatsen, opslagruimten, enz.). In dat kader wordt eveneens voorzien in de tijdelijke terbeschikkingstelling van sites of terreinen, die wachten op een omvorming door citydev.brussel of de Haven van Brussel tot Beroepsreferentiecentra voor de Bouw en de Logistiek.

Daarnaast wordt het project Irisphere dat ondernemingen begeleidt bij het creëren van synergiën tussen bedrijven, bestendig en uitgebreid naar andere activiteitzones van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In dat verband zal er een nieuw "Materialenpark" worden opgericht. Zie maatregel IES 4 (deel II)

Pijler 4: Op het niveau van het hoofdstedelijk gebied

TER 8: De Hoofdstedelijke Gemeenschap ontwikkelen op het vlak van de economie en de werkgelegenheid via de coördinatie inzake economische en logistieke activiteitzones.

Om de band tussen het Gewest en het hoofdstedelijk gebied te versterken, zal er een regelgevende tekst worden opgesteld voor de uitvoering van de Hoofdstedelijke Gemeenschap. Deze tekst zal de modaliteiten vastleggen, evenals het voorwerp van dit overleg over de gewestelijke en transgewestelijke kwesties, zoals de circulaire economie. De regering zal erop toezien dat de hoofdstedelijke gemeenschap haar actie op economisch vlak en op het gebied van de werkgelegenheid kan ontwikkelen, onder meer via de coördinatie inzake economische en logistieke activiteitzones. Deze actie zal worden uitgevoerd via doelstelling 7 van pijler 2 van de Strategie 2025 "Uitbouw van een hoofdstedelijke gemeenschap".

DEEL IV: GOVERNANCE

Het GPCE legt een welbepaald aantal acties vast die operationeel moeten worden gemaakt. Het is echter geen plan dat vastligt voor een bepaalde duur. Het bevat een mechanisme waarmee het kan evolueren.

Het beheer, de sturing en het evolutieve karakter van het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie zullen gebruikmaken van de ervaring van de Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu die wijst op de noodzaak om:

- de projectleiders van de uit te voeren acties te begeleiden;
- de transversaliteit en de synergie tussen de acties te waarborgen;
- momenten uit te trekken om na te denken over nieuwe actievoorstellen tussen actoren volgens een evolutief en iteratief proces van co-constructie en om voorstellen uit te werken;
- het aansturen van het netwerk van partners dat betrokken is bij het GPCE te organiseren via diverse activiteiten en evenementen.

1 INSTANTIES

Om de uitvoering van het GPCE te organiseren, wordt voorzien in talrijke structurerende instanties en elementen (zie figuur 4):

- het **stuurcomité van het GPCE** voorzien door de methodologie Strategie 2025: belast met de opvolging van de strategie betreffende de uitvoering van het GPCE overeenkomstig de methodologie van de Strategie 2025;
- het **coördinatiecomité van het GPCE** met een cel voor de coördinatie en het dagelijkse beheer die de concrete uitvoering van het GPCE in goede banen leidt;
- de omkadering van **de uitvoering van de acties** en een regelmatige rapportering om zekerheid te verschaffen omtrent het goede verloop en de vorderingsstaat van de verwezenlijking van deze acties;
- een omkaderingsmechanisme voor **de ontwikkeling van nieuwe voorstellen**;
- de invoering van **versterkte samenwerkingsstructuren** tussen **de administraties** en met de **beroepsfederaties** om de efficiëntie van de circulaire economische strategie te verbeteren;
- een **networking-** en **animatieplatform** tussen actoren om de informatie onderling te delen en een dynamiek van betrokkenheid van de actoren te behouden.

GOV 1: Het stuurcomité staat in voor de strategische opvolging van de uitvoering van het GPCE, namelijk:

- het coördinatiecomité sturen, oriënteren en ondersteunen (zie maatregel GOV 2);
- er tijdens de uitvoering op toezien dat de geest, de doelstellingen en de werkingsregels en -principes van het GPCE worden nageleefd;
- akte nemen van de door het coördinatiecomité opgestelde opvolgingsverslagen;
- de heroriënteringsvoorstellen of nieuwe voorgestelde acties goedkeuren;
- verslag uitbrengen aan de regering over de vordering van de uitvoering van het GPCE volgens de door de Strategie 2025 vastgelegde modaliteiten.

Het stuurcomité bestaat uit (a) initiatiefnemende ministers (de minister van Leefmilieu en Energie, de minister van Economie en Werkgelegenheid en van Beroepsopleiding en de staatssecretaris belast met wetenschappelijk onderzoek en de inzameling en de verwerking van huishoudelijk afval), de minister-president, de geassocieerde ministers (ministers van onderwijs) van Sociale promotie - Volwassenenonderwijs, (b) partners (Leefmilieu Brussel, impulse.brussels, Brussel Economie en Werkgelegenheid, Actiris, Bruxelles Formation, VDAB Brussel, Innoviris, Citydev, finance.brussels, het Agentschap Net Brussel, het Brussels Planningsbureau, de Haven van Brussel, Atrium, Brussel Mobiliteit, de CIBG en de Economische en Sociale Raad).

Op vraag van de initiatiefnemende ministers kunnen deskundigen, projectleiders van acties,... worden uitgenodigd.

Het stuurcomité komt minstens één keer **om de zes maanden** samen. Het kan echter op elk moment worden bijeengeroepen en tussenkomen om een impasse te doorbreken of zich uit te spreken over de transversale problemen.

GOV 2: De initiatiefnemende ministers en hun administraties (impulse.brussels, Leefmilieu Brussel, Innoviris en het Agentschap Net Brussel) stellen een operationeel coördinatieteam samen om concreet gestalte te geven aan het GPCE, namelijk:

- het toezicht op de **uitvoering** van de **acties** en de ontwikkeling van de synergiën tussen de transversale en sectorale acties;
- de organisatie rond het ontstaan van nieuwe **voorstellen betreffende de evolutie** van het GPCE;
- de invoering van **versterkte samenwerkingsstructuren** tussen de administraties en met de beroepsfederaties om de efficiëntie van de circulaire economische strategie te verbeteren;
- **de sturing en de networking** van de actoren.

Het coördinatieteam heeft ook de volgende taken:

- het legt de nieuwe actievoorstellen ter goedkeuring voor aan de regering;
- het identificeert de verbanden en synergiën met de circulaire economische strategieën van het Vlaams en Waals Gewest en de federale overheid;
- het coördineert de acties van het GPCE met de andere beleidswerven van de Strategie 2025;
- het werkt een specifieke leidraad voor het GPCE uit; het stelt de rapporteringen voor het opvolgingscomité op voor de coördinatie van de Strategie 2025 en het zorgt voor de monitoring van de relevante indicatoren;
- het zorgt voor een coherentie en transversaliteit op het vlak van het beheer van de budgetten (planning, lancering van offerteaanvragen, voorbereiding en opvolging van subsidies,...).

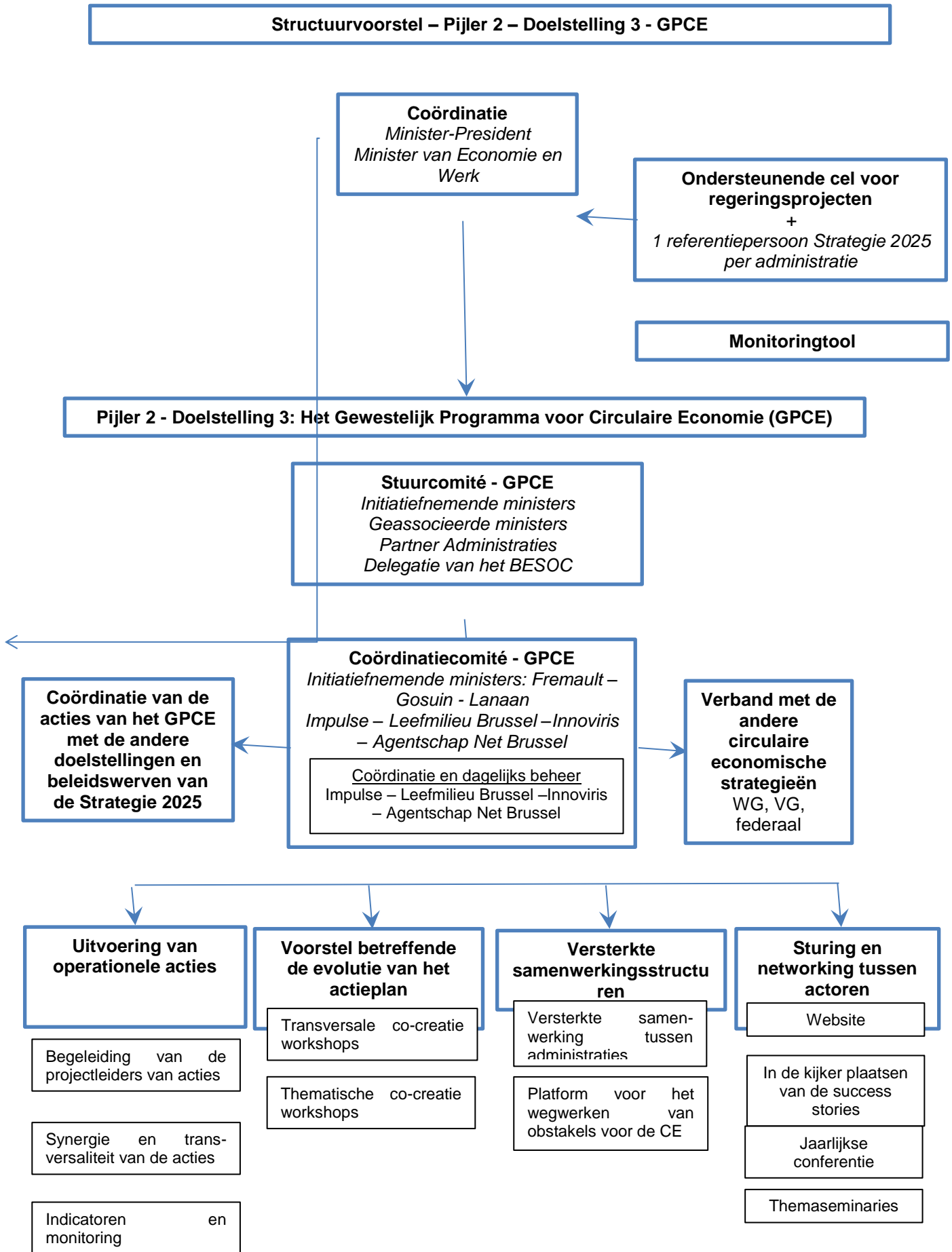
Het coördinatieteam zal:

- een eenvoudige, maar efficiënte **interne coördinatie** tot stand brengen waarbij de partners worden betrokken (Leefmilieu Brussel, impulse.brussels, het ANB, Atrium, citydev.brussels of finance.brussels), om de mogelijke redundanties en noden op het vlak van de samenhang tussen de sectorale en transversale acties te identificeren;
- de **organisaties die de maatregelen uitvoeren** begeleiden in de vorm van een hulp aan de organisatie: coaching, methode, planning, budget, kwalitatieve en kwantitatieve halfjaarlijkse rapportering,...
- **halfjaarlijkse vergaderingen** organiseren met de sturende instanties van de projecten om de synergiën of de transversaliteitsnoden van de gevoerde acties te bepalen;
- **werkgroepen** oprichten bestaande uit sleutelactoren om de coördinatie te ondersteunen bij enerzijds de identificatie van acties die voor de evolutie van het GPCE relevant zijn om uit te voeren, en anderzijds bij het zoeken naar synergiën en transversaliteitsnoden tussen aanverwante thema's. Zodoende ontstaan er specifieke werkgroepen die nodig zijn in de thema's financiering, overheidsopdracht en logistiek.

Het coördinatieteam komt zo vaak als nodig samen en draagt de coördinatie en het dagelijkse beheer over aan impulse.brussels, Leefmilieu Brussel, Innoviris en het Agentschap Net Brussel. Deze overdracht zal worden omkaderd door een intern reglement dat moet worden vastgelegd tijdens de eerste vergadering van het coördinatieteam.

Figuur 4: De governancestructuren van het GPCE

2 VERSTERKTE SAMENWERKINGSSTRUCTUREN

GOV 3: De initiatiefnemende ministers brengen versterkte samenwerkingen tussen de besturen op gang.

De samenwerking tussen bepaalde administraties zal, in eerste instanties als testfase, structureel⁵⁹ worden versterkt: eerst met degene waarvan de actie strategisch is op het vlak van economische stimulering voor de uitvoering van het GPCE, namelijk Impulse, Atrium, de GIMB, Leefmilieu Brussel en Innoviris.

Deze versterkte samenwerking moet worden opgebouwd rond **3 pijlers**:

- elkaar leren kennen (wie is wie, wie doet wat,...);
- een beter inzicht krijgen in de producten, de diensten en de werkmethodes van de andere administraties tegenover de beoogde klanten;
- op elkaar afgestemde acties of gemeenschappelijke en binnen een geformaliseerd en goedgekeurd gezamenlijk werkprogramma gecoördineerde acties identificeren, voorstellen en voorbereiden.

De **directeurs-generaal** zullen elkaar minstens twee keer per jaar ontmoeten en zullen de ontmoeting tussen hun operationele teams inzake circulaire economie organiseren, om

- jaarlijks samen een werkprogramma voor te stellen betreffende de 3 geïdentificeerde pijlers;
- de uitvoering ervan te organiseren door onder meer binnen elke administratie een coördinator aan te stellen;
- een rapportering en een evaluatie over de uitgevoerde activiteiten te organiseren.

De voogdijministers zijn samen belast met de stimulering van deze nieuwe dynamiek, zodat ze vanaf 2016 operationeel is. Vanaf eind 2017 zal er een evaluatie worden uitgevoerd om deze praktijk, desgevallend, uit te breiden naar andere samenwerkingen tussen Brusselse administraties die nodig zouden zijn in het kader van het GPCE.

GOV 4: De initiatiefnemende ministers zullen een eenvoudig, maar operationeel systeem voorstellen dat de vorm heeft van een platform voor identificatie en wegwerking van de technisch-administratieve belemmeringen voor de circulaire economie.

De voortdurende evolutie van de juridische en administratieve regels inzake leefmilieu kan zware en onevenredige beperkingen hebben voor de uitbouw van de bestaande en nieuwe economische activiteiten zonder dat de milieunoodzaak duidelijk wordt begrepen.

Er wordt voorgesteld om een organisatie tot stand te brengen die tot doel heeft om:

- de juridisch-administratieve belemmeringen voor het milieu te identificeren die de ontwikkeling van de economische activiteit op het vlak van de circulaire economie in het gedrang brengen;
- voorstellen voor te bereiden die deze belemmeringen verminderen of zelfs wegnemen.

Deze organisatie waarvan de precieze modaliteiten in de loop van 2016 zullen worden goedgekeurd door de regering, zal de volgende principes naleven:

- een evenwichtige vertegenwoordiging van de privé- en overheidssector in verband met de economische activiteit en het leefmilieu in Brussel;
- een georganiseerde en objectieve verwerking van de informatie;
- een evenwichtig beheer van de debatten tussen de stakeholders;
- een operationeel en onpartijdig secretariaat.

De voornaamste federaties van privéactoren, waaronder BECI, Ressources, de CBBH, de FEBEM, de COBEREC en de UCM, zullen worden betrokken bij deze organisatie.

De betrokken administraties zijn hoofdzakelijk Leefmilieu Brussel en impulse.brussels. Afhankelijk van de noden zullen andere besturen kunnen worden uitgenodigd om deel te nemen aan de gesprekken.

Leefmilieu Brussel/impulse.brussels nemen het secretariaat waar en het coördinatiecomité zal een werkingswijze voorstellen.

⁵⁹ Er moet op worden gewezen dat een bepaald aantal administraties verwante en samenhangende acties ontwikkelen, die echter vaak nog onvoldoende onderling zijn geïntegreerd ten opzichte van dezelfde actoren. Ook al bestaan er samenwerkingsverbanden, toch zijn ze vaak het resultaat van de goede wil van bepaalde administraties.

Het jaarlijks werkprogramma van dit platform moet het voorwerp uitmaken van een voorstel dat aan de formele goedkeuring van de initiatiefnemende ministers van het GPCE wordt voorgelegd. Uiterlijk in de maand maart die volgt op het afgelopen jaar wordt een jaarlijks activiteitenverslag opgesteld.

De voorstellen om de juridische-administratieve belemmeringen te verminderen of zelfs weg te nemen moeten zijn besproken en worden gestaafd door zo veel mogelijk te zoeken naar een consensus en desgevallend door de alternatieven en de voorstellen van de verschillende partijen voor te leggen.

3 UITVOERING VAN DE ACTIES, STURING EN NETWORKING VAN DE ACTOREN

GOV 5: Het coördinatiecomité zal een efficiënt samenwerkingsstelsel ontwikkelen om de uitvoering van de acties te ondersteunen.

Het huidige programma identificeert voor elke maatregel de sturende actor(en), de vervaldatum en de operationele uitvoeringsbakens ("wie doet wat wanneer"). Voor de uitvoering van deze maatregelen wordt een zekere mate van autonomie van deze sturende instanties verwacht. Bij de uitvoering van het GPCE zullen echter, rechtstreeks of onrechtstreeks, een groot aantal actoren zijn betrokken⁶⁰. Een aanzienlijk werk op het vlak van de verspreiding van de informatie, de transparantie, het onderling delen en de networking zal nodig zijn. Daarnaast is de rapportering betreffende de successen en mislukkingen bij de uitvoering een essentieel element om bij te leren en de overheidsactie te verbeteren.

De opdracht van het coördinatiecomité zal zijn om een flexibel stelsel voor te stellen dat de coördinatie van de maatregelen, de samenwerking tussen de actoren en de communicatie en de verspreiding van de informatie mogelijk maakt. In plaats van een zwaar administratief proces moet worden nagegaan hoe flexibele en gebruiksvriendelijke digitale samenwerkingsstelsels kunnen worden ingezet om de actoren te ondersteunen bij dit werk (bv. samenwerkingsplatform voor het beheer van projecten met weergave van de deadlines, de taken van iedereen, enz.). De consultant die de sturing van het GPCE ondersteunt, zal eerst werken aan deze doelstelling om het beste stelsel te kunnen bepalen. Het coördinatiecomité zal later een rapporteringsproces voorstellen (balans over de uitvoering van de actie, enz.).

De acties die een financiering nodig hebben, zullen de ad-hocprocedures van de verschillende administraties en kabinetten volgen, die zich op elkaar zullen afstemmen om de efficiëntie en de coherentie van de procedures te garanderen.

GOV 6: Elke partnerorganisatie zal interne capaciteiten inzake circulaire economie ontwikkelen met het oog op de uitbouw van een interne strategie met een graduele coherentie en ambitie.

Elke partnerorganisatie van het GPCE 1° zal op het moment van de goedkeuring van het GPCE een contactpersoon voor het GPCE aanstellen, idealiter dezelfde persoon dan de referent S2025 of, bij ontstentenis, een persoon die in nauw contact met deze samenwerkt; 2° zal vóór juli 2016 een eerste opleidingsprogramma inzake circulaire economie opstellen voor de betrokken personen en diensten; 3° zal in juli 2016 de nodige budgetten voor de uitvoering van de maatregelen van het GPCE in 2017 voorstellen aan zijn voorgedijkabinet, om deze begroting te laten opstellen door de regering; 4° zal in zijn begroting 2017 de uitgaven met betrekking tot de maatregelen van het GPCE voorzien van een label.

GOV 7: Het coördinatiecomité zal de uitvoering van de volgende elementen superviseren:

- een website over de uitvoering van het GPCE;
- een jaarlijks momentum in het teken van de geboekte vooruitgang in Brussel en de toekomstige ontwikkelingen;
- themaseminaries;
- een informatiecampagne rond de opwaardering van de ondernemerszin van de Brusselaars op het vlak van de circulaire economie.

⁶⁰ De **betrokken partijen van het GPCE** zijn allemaal privé- of overheidsinstellingen die belang hebben bij of een bijzondere competentie of activiteit hebben in verband met de circulaire economie, en waarvan de rollen werden geïdentificeerd betreffende de uitvoering of de voorbereiding van een actie. Dit zal voornamelijk betrekking hebben op de overheids- en semi-overheidsinstanties en de beroepsfederaties. Elke partij zal er een rol in kunnen spelen afhankelijk van de noden: **sturende instantie** van een actie: om de uitvoering van een actie in goede banen te leiden;

- **medewerker**: om mee te werken aan de uitvoering van een actie;
- **partner**: een actor die belang heeft bij een actie zonder er een actieve rol in te spelen.

4 EVALUATIE EN ACTUALISERING VAN HET GPCE

GOV 8: Het coördinatiecomité zal achttien maanden na de uitvoering een evaluatie over de uitvoering van het GPCE voorbereiden en deze voorleggen aan het stuurcomité, met het oog op de goedkeuring van een bijgewerkte versie van het GPCE.

Na de evaluatie en de aanpassing zal een geactualiseerde versie van het GPCE worden goedgekeurd. Hierin zullen volgende elementen geïntegreerd worden: (1) kwantitatieve doelstellingen inzake hergebruik op alle stromen aangesneden door het GPCE ; (2) doelstellingen inzake jobcreatie ; (3) nieuwe sectoren. De ziekenhuissector, de evenementensector en de diensten aan bedrijven zullen net als andere kandidaatsectoren zijn om het voorwerp uit te maken van specifieke plannen, om er de verloren rijkdommen te minimaliseren en de kringen te maximaliseren zonder een verlies van hulpbronnen. Het Gewest zal op dezelfde manier de middelen bepalen om de gemeenten aan te sporen het principe van de voorbeeldfunctie van de overheden inzake circulaire economie toe te passen als aanvulling op maatregel TER 5. Het potentieel van het "smart city" concept zal dieper worden geïmplementeerd bij deze gelegenheid. Tegelijk met de uitvoering van de acties spreekt het voor zich dat er moet worden nagedacht over en gewerkt aan nieuwe acties, om over een periode van 18 maanden nieuwe actievoorstellen tot stand te brengen. Om de versie 2016 van het GPCE te evalueren en nieuwe voorstellen te onderzoeken, zullen er transversale en thematische workshops worden georganiseerd met de steun van Brusselse experts, maar ook met deskundigen van buiten het Gewest om de nodige afstand te nemen en ervaringen uit te wisselen. Deze ondersteuning van externe deskundigen zou de vorm aannemen van een wetenschappelijk comité (GOV 9). Het coördinatiecomité zal in de tweede versie van het GPCE zowel de conceptuele - onder meer het potentieel van het biomimetisme om de principes van de circulaire economie aan te vullen - als de operationele en politieke ontwikkelingen op het vlak van circulaire economie integreren op basis van een benchmarking van ervaringen van vergelijkbare stadsregio's. Deze benchmarking zal worden voorbereid op basis van een externe consultancy.

GOV 9: Het coördinatiecomité zal een interdisciplinair wetenschappelijk comité oprichten dat gedurende de hele legislatuur tijdens kernmomenten zal worden ingezet.

Het comité zal het voor de actoren van het GPCE mogelijk maken om een externe kijk te hebben op de Brusselse strategie dankzij het advies van deskundigen uit uiteenlopende disciplines en verschillende gewesten. Het zal een vergemakkelijking beogen van de snelle goedkeuring van de beste praktijken afkomstig van buitenlandse ervaringen van vergelijkbare stadsregio's en pioniers in Europa (onder meer via de netwerken ACR+ en Circular Europe Network). Dit comité zou ook de integratie in Europese programma's kunnen vergemakkelijken om de Europese financieringen zodoende te maximaliseren. Er zal vóór september 2016 een voorstel worden gedaan aan het stuurcomité, dat uiterlijk in 2017 concreet gestalte zal krijgen.

RAPPORTERING & INDICATOREN

Voor de rapportering zal het GPCE zich aansluiten bij de in de Strategie 2025 vastgelegde monitoringtool.

INDIC 1: Leefmilieu Brussel zal in samenwerking met de partners van het GPCE een lijst met uitvoerings- en resultaatindicatoren opstellen, om de opvolging van het GPCE te garanderen.

In de lijst zal een onderscheid worden gemaakt tussen de uitvoerings- en resultaatindicatoren. Deze lijst zal een coherent kader vormen voor de monitoring en de evaluatie van de acties van het GPCE en zal worden ontwikkeld op basis van uitvoerings- en resultaatindicatoren die zijn vastgelegd voor elk van de maatregelen van het GPCE (cf. GOV 5).

De lijst zal worden aangevuld op basis van de volgende indicatorvoorstellen:

- 1 aantal geïdentificeerde en weggewerkte wettelijke en normatieve belemmeringen
- 2 aantal gecreëerde wettelijke en normatieve stimuli
- 3 aantal ondernemingen die financiële steun hebben gekregen in verband met de circulaire economie
- 4 bedrag van de aan de ondernemingen toegekende financiële steun in verband met de circulaire economie
- 5 aantal economische actoren die worden begeleid op het vlak van de circulaire economie
- 6 aantal economische actoren die worden gesensibiliseerd in het kader van de circulaire economie
- 7 aantal opgeleide personen met betrekking tot de beroepstakken van de circulaire economie
- 8 aantal opgeleide studenten met betrekking tot de beroepstakken van de circulaire economie
- 9 begrotingsbedrag dat is uitgetrokken voor de uitgevoerde/ingevoerde projectoproepen/living lab en het aantal ondernemingen dat er gebruik van heeft gemaakt
- 10 aantal proefprojecten dat werd opgestart via de projectoproepen/living labs
- 11 aantal seminaries die in het kader van het GPCE werden georganiseerd over circulaire economie
- 12 begrotingsbedrag en aantal door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gelanceerde overheidsopdrachten met betrekking tot de circulaire economie
- 13 aantal ondernemingen die op de hoogte/zich bewust zijn van de opportuniteiten van de Brusselse overheidsopdrachten
- 14 aantal werkzoekenden die zijn tewerkgesteld na een in het kader van het GPCE ontwikkelde opleiding
- 15 aantal nieuwe wijken die de principes van de circulaire economie toepassen

INDIC 2: Leefmilieu Brussel zal met de steun van het UNEP-GIREC en hun deskundigen (WCCD/ISO37120) en ECOCITYBUILDER relevante macro-indicatoren ontwikkelen om het criterium van de "circulariteit" van Brussel te evalueren.

Deze actie zal worden uitgevoerd in samenwerking met twee deskundigen van het GIREC (WCCD in het kader van de ontwikkeling van de norm ISO 37120 en Ecocitybuilder in het kader van de International Ecocity Framework&Standards). Eerste evaluatie van het criterium "circulariteit" van Brussel op basis van deze indicatoren.

De relevante gewestelijke actoren zullen hierbij worden betrokken om na te gaan of het haalbaar is om zich te laten certificeren volgens de norm ISO 37120 en om alternatieve indicatoren betreffende de circulariteit te bepalen.

BUDGET

Een totaal bedrag van 12.821.500 € werd bestemd voor de uitvoering van het GPCE in het kader van het budget 2016 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Voor elke sturende actor en voor elk initiatief wordt dit budget naargelang de behoeften en prioriteiten jaarlijks herzien.

Een tabel met de maatregelen die in 2016 en in 2017 uitgevoerd worden, is in bijlage 5 opgenomen.

1. De volgende partners kregen in 2016 de volgende budgetten toegewezen om de verschillende maatregelen van het GPCE⁶¹ te financieren:

Leefmilieu Brussel ⁶²	4.000.000 €
Impulse	182.000 €
Innoviris	5.000.000 € ⁶³
Agentschap Net Brussel	1.355.000 €
Finance.brussels	500.000 €
CityDev	200.000 €
Brussel Economie Werkgelegenheid	500.000 €
Atrium	150.000 € ⁶⁴
Budget Strategie 2025 toegewezen voor de lancering van het GPCE	800.000 €
Andere partners (EFRO-project Irisphère)	150.000 €
TOTAAL	12.839.500 €

2. Deze budgetten worden aan de volgende doelstellingen toegewezen (transversale en sectorale maatregelen):

Transversale maatregelen	
LEG Een gunstig normatief en wetgevend kader	30.000 €
AWL en AIO Het economisch kader aanpassen om de ontwikkeling van circulaire economische activiteiten te ondersteunen	2.690.000 € <i>+ toegang tot een niet-specifiek budget van de steunmaatregelen voor ondernemingen (26,5 miljoen)</i> ⁶⁵
INNOV Innovatie	5.548.000 €
MAPU De ondernemingen in staat stellen om circulaire overheidsopdrachten in de wacht te slepen	66.000 €
FOR Van opleiding en onderwijs de hefboomen voor morgen maken	200.000 € <i>+ budget van het huidige beleid.</i>
EMPLOI Tewerkstelling in de sectoren van de circulaire economie	<i>Integratie in de budgetten van het huidige beleid.</i>
Sectorale maatregelen	
CD Bouwsector	1.203.000 €
RD Sector van Hulpbronnen en Afval	1.286.000 €
LOG Logistieke sector	934.000 €
COM Sector van handelszaken	270.000 €
ALIM Voeding (Strategie Good Food)	1.800.000 € ⁶⁶

⁶¹ De budgetten van human resources van Leefmilieu Brussel zijn niet inbegrepen, in tegenstelling tot die van Impulse.brussels (financiering Greentech voor GPCE), van het ANB of van Atrium, die de inspanningen weerspiegelen voor de maatregelen van het GPCE binnen deze organisaties.

⁶² Deze budgetten zijn bestemd voor nieuwe initiatieven ingevoerd in het kader van het GPCE maar deze tellen niet alle middelen mee die aan Leefmilieu Brussel toegewezen zijn voor de ontwikkeling van de circulaire economie in Brussel.

⁶³ Dit budget, verdeeld tussen de verschillende meerjarenprogramma's van Innoviris, wordt in 2016 vastgelegd en zal betrekking hebben op de uitvoeringsperiode van het GPCE, namelijk 2016-2020.

⁶⁴ Dit budget dekt de activiteiten in verband met de circulaire economie van de projecten LAB, OpenSoon, Cluster en de communicatie, waarvan 132.000€ human resources en 18.000 € werkingskosten.

⁶⁵ Steun aan ondernemingen (Ordonnantie 'economische expansie') staan open voor projecten van circulaire economie. Het budget in verband met deze steunmaatregelen bedraagt in 2016, 26.650.000 €. In 2015 liepen er steunmaatregelen voor verschillende projecten in verband met circulaire economie (sorteercentrum, functionaliteitseconomie) voor meer dan 300.000 €.

TER Territoriale benadering: van wijken tot de hele Brusselse Hoofdstedelijke Gemeenschap	- ⁶⁷ €
GOUV Gouvernance	382.500 €
INDIC Indicatoren	230.000 €

Onder de **belangrijkste maatregelen** onthouden we:

- 4 **1.000.000 € voor een oproep voor sturende projecten** voor circulaire economie bestemd voor klassieke ondernemingen en afkomstig uit de sociale economie.
- 5 **Een fonds van 500.000 €** om de ondernemingen financieel te ondersteunen die de keuze van de circulaire economie maken.
- 6 **2.000.000 €** worden geïnvesteerd voor de bouwsector.
- 7 **1.000.000 €** wordt geïnvesteerd voor de sector Hulpbronnen & Afval.

3. **Verschillende budgetten in verband met beleid dat niet specifiek voor de circulaire economie is, zijn inzetbaar voor projecten van circulaire economie** zonder dat er een thematische enveloppe aan gewijd is. Deze bestaande ondersteuningsmiddelen worden aangepast om de circulaire projecten in aanmerking te nemen:

- De **Steuemaatregelen voor de economische expansie** die over een budget van **26.650.000 €** in 2016 beschikt, beheerd door Brussel-Economie-Werkgelegenheid.
- Het **Brussels Waarborgfonds**, op operationele wijze door finance.brussels beheerd, kent elk jaar waarborgen aan een reeks projecten toe.
- De **projectoproep 'Sociale Economie'** met een jaarbudget van **500.000 €** beheerd door Brussel-Economie-Werkgelegenheid, en traditioneel gericht op de ondersteuning van innovatieve projecten voor socio-professionele inschakeling, zal de circulaire economie als thematische prioriteit in 2016 aanwijzen.
- De **toekomstige projectoproep 'Open Soon'** met een budget van **300.000 €** van Atrium en BEW.⁶⁸
- De **strategie fab labs** gestuurd door CityDev die hiervoor een budget kreeg van **1.000.000 €**.

4. Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO):

Verschillende projecten waar in het Gewestelijke Programma voor Circulaire Economie naar verwezen wordt, werden of worden door het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) gesteund.

Voor de programmering 2007-2013:

- Het project Recy-K.
- De incubator Greenbizz.
- Het project Brussels Sustainable Economy (BSE).
- Village Finance.

Voor de programmering 2014-2020:

- Het project Irisphère.
- Het project Living Lab Retail City.

BIJLAGEN

⁶⁶ De sector van duurzame voeding wordt behandeld door de Good Food-Strategie die over een aanvullend budget van 2.500.000 € beschikt dat niet in het totale budget van het GPCE meegeteld is.

⁶⁷ Er zijn budgetten voorzien voor de uitvoering van het Gedeelte grondgebied maar ze bevinden zich niet in deze tabel voor verschillende redenen. De maatregel TER3 is bijvoorbeeld een instrument van Leefmilieu Brussel dat van elders gefinancierd wordt en de maatregel TER5 is identiek aan de maatregel HA/RD5 die gefinancierd wordt in het kader van de sectorale benadering HA/RD. Tot slot maken de andere maatregelen deel uit van algemenere voorzieningen die aanzienlijke en mobiliseerbare budgetten genieten maar waarvan het moeilijk is om de specifieke budgetten voor de circulaire economie te identificeren.

⁶⁸ XX Bedrag aan te vullen op het moment van het stuurcomité of behandeling in de regering.

1 DE VERSCHILLENDE COMPONENTEN VAN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

9.1. De duurzame bevoorrading in hulpbronnen

Duurzame bevoorrading betreft de efficiënte ontginning van de hulpbronnen door de import en exploitatieoverschotten, evenals de impact op het milieu, te beperken. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft geen belangrijke hoeveelheden aan natuurlijke hulpbronnen maar wat de bedrijven kiezen aan grondstoffen en de oorsprong van die stoffen heeft een onrechtstreekse impact op de duurzame bevoorrading in andere streken in de wereld (zowel op de milieumomstandigheden van de delving en/of productie als op de maatschappelijke omstandigheden in de landen van herkomst van de grondstoffen en op de volatiliteit van de prijzen van die grondstoffen en op de afgelegde afstanden).

Een voorbeeld van nabijheid: Over de periode 2000-2011, bedroeg de bevoorrading in drinkwater in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 68,2 miljoen kubieke meter per jaar, waarvan 96,8 % afkomstig was van gewonnenen in het Waals Gewest. De wederingebruikstelling van regenwateropvangtanks in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is één van de elementen die toelaten om de drinkwaterbevoorrading afkomstig van buiten het Gewest te verminderen.

9.2. De innoverende en veerkrachtige ondernemerspraktijken

De businessmodellen die gebaseerd zijn op efficiënte ontginning van hulpbronnen dekken een brede waaier aan vernieuwende benaderingen die producten en diensten leveren om het globaal volume aan natuurlijke hulpbronnen in verhouding tot de wijze waarop deze producten of diensten gewoonlijk worden geleverd, te verminderen. Deze benaderingen zijn rendabel en verlengen ook de levensduur van de producten of diensten (strijd tegen geprogrammeerde veroudering).

De ontwikkeling van reconversie-ondernemerschap streeft ernaar om de ondernemingen aan te moedigen om zich aan te passen en om een **ontwikkelingsstrategie** aan te nemen om op termijn **duurzame ondernemingen** in de meest brede zin van het woord te worden. Het biedt een uitzonderlijke kans voor de Brusselse ondernemingen om volledig mee te zijn met eco-innovatie op het vlak van management en technologie, **om hun veerkracht en hun concurrentiekracht te verhogen**. Het milieuvraagstuk en meer in het algemeen de duurzame ontwikkeling is vandaag een parameter die mee opgenomen wordt **in alle activiteiten van de onderneming**. Deze strategische ontwikkeling sluit aan op het milieubeheer dat ernaar streeft om de milieu-impact van de bedrijfsactiviteiten mee in acht te nemen, deze impact te evalueren en te verminderen.

1.2.1. Het ecodesign van goederen en diensten

Het ecodesign streeft ernaar om gedurende de hele levensduur (van het artikel, het gebouw, de dienst) de negatieve effecten op het milieu te verminderen door te trachten om de kwaliteiten en / of het vermogen van het artikel of geleverde dienst te vrijwaren. Het gaat dan meer specifiek over de daling van het gebruik van niet-hernieuwbare energiebronnen, het vaker gebruiken van hernieuwbare energiebronnen door rekening te houden met hun reproductiegehalte, de verlenging van de levensduur van de producten en het anticiperen op hergebruik- en recyclagemogelijkheden. Ecodesign maakt het dus mogelijk om zowel de productiekosten als de ecologische voetafdruk van het gecommercialiseerde product te verminderen.

De eerste richtlijn betreffende de energieverbruikende producten, genaamd de « Ecodesign richtlijn » (2009/125/CE) werd aangenomen in 2005 en herzien in 2009. Deze richtlijn legt de Europese minimale en dwingende vereisten vast van bij het beginstadium van het ontwerp van de producten om hun milieuprestaties te verbeteren. Bij de officiële intrekking van het pakket Circulaire economie in februari 2015, beklemtoonde Frans Timmermans dat de Europese Commissie met een nog ambitieuzer voorstel voor de dag zou komen waarin het aspect preventie veel sterker aanwezig zou zijn. Het referentie-instrument ter zake blijft echter de richtlijn Ecodesign die de stappen van de levenscyclus van het product mee in acht neemt. Ook al maakt ze nu nog niet het voorwerp uit van een herziening zou deze richtlijn deel kunnen uitmaken van het nieuwe pakket « Circulaire economie » die de Europese Commissie heeft aangekondigd voor eind 2015, maar dat is nog niet zeker.

Op het vlak van goederen is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een belangrijke invoerder van goederen en heeft het slechts een matige invloed op goederen die buiten het Gewest geproduceerd zijn. Als opdrachtgever geven de Brusselse professionelen (zoals ontwerpers) wel richtlijnen met betrekking tot de ontwerpvereisten van de producten. Naast de ecologische doelstelling, versterkt het ecodesign bovendien de vernieuwingsbenadering en laat het de ondernemingen die er gebruik van maken toe om hun concurrentiekracht te versterken en om een concurrentievoordeel te verkrijgen door te beantwoorden aan verwachtingen van de markt of door nieuwe markten aan te boren.

Textielontwerpers, bijvoorbeeld, met de veel toepassingsgebieden (kledij en accessoires, binnenhuisinrichting en architectuur, design van voorwerpen) kunnen op het vlak van ecodesign van uit

textiel samengestelde voorwerpen strikte richtlijnen opgeven als deze artikelen niet binnen het Gewest worden geproduceerd.

Hoewel het vaak wordt toegepast op producten, vindt het ecodesign ook meer en meer ingang in de dienstensector. Net als in een productbenadering, neemt het ecodesign van een dienst alle vormen van impact op het milieu (water, lucht, bodems, energie, geluid, grondstof, afval...) mee in acht en denkt het aan alle fasen van de levenscyclus van een dienst (met een bijzondere aandacht voor afval en producten die verbonden zijn aan de dienst). Ecodesign heeft dan ook betrekking op de grote meerderheid van de Brusselse KMO's. Zo zal een communicatiebureau bijvoorbeeld aan zijn klanten een website voorstellen die ontwikkeld kan worden volgens de principes van het green IT, of een event dat op duurzame wijze georganiseerd kan worden, een reclamecampagne op banners die gehuurd kunnen worden in plaats van dat ze gekocht worden om nadien op het einde van de marketingcampagne weggegooid te worden.

Bovendien streeft een eco-ontworpen product, zoals een herbruikbare, hermetisch gesloten, stevige, praktische, duurzame en design lunchbox ernaar om een nieuw soort lunchervaring in het leven te roepen waarbij de gebruikers kleinschalige Brusselse traiteurdiensten leren ontdekken in de vorm van eco-verantwoorde meeneemgerechten.

In zijn meest uitgewerkte vorm, spreken we over een 'wieg tot wieg' (cradle to cradle – C2C – voor de Engelstaligen) dat een onderdeel is van het ecodesign, waarin op alle niveaus, van het ontwerpen, de productie tot de recyclage van het product, een ecologische vereiste geldt met als principe nul vervuiling en 100 % recyclage. Eenvoudig gesteld moet een gefabriceerd product, eenmaal het gerecycleerd is, opnieuw hetzelfde product opleveren, waarbij er in de cyclus enkel een toevoeging van hernieuwbare energie optreedt.

1.2.2. Industriële en territoriale ecologie

De industriële ecologie inspireert zich op natuurlijke ecosystemen om nieuwe vormen van stromen- of uitrustingsverdeling en van samenwerking tussen actoren die op een gegeven grondgebied samenwonen, te vinden. Een van zijn rechtstreekse toepassingen bestaat erin om ervoor te zorgen dat het afval van een bedrijf hulpbronnen worden voor een ander bedrijf (ook wel industriële symbiose genoemd).

Een referentiemodel is de ervaring van Kalundborg of Denemarken die bestaat uit de ontwikkeling van een dicht netwerk voor de uitwisseling van water, energie en subproducten die afkomstig zijn uit verschillende industriële activiteiten op dezelfde site. De optimalisering van de productietechnieken en -wijzen kan men zowel bekijken op het niveau van een industriepark als op het niveau van een bepaalde bedrijvengroep.

Irisfeer bijvoorbeeld, een project onder leiding van Citydev.Brussels, begeleidt bedrijven in Brusselse activiteitenparken om, op het vlak van energie en hulpbronnen, samenwerkingsverbanden op touw te zetten. Een van de uitvoeringsvoorbeelden is de terbeschikkingstelling van overtollig gedemineraleerd water van een bedrijf aan een naburig bedrijf, wat zorgt voor een verbetering van het schoonmaakproces. De doelstelling is nu om de benadering waarbij hulpbronnen-afvalstoffen, energie, mobiliteit en diversiteit met elkaar worden uitgewisseld, breder ingang te doen vinden door zo kort mogelijke kringlopen te bevorderen en te vertrekken vanuit de concrete behoeften van de bedrijven. Er bestaan ook niet- « industriële » toepassingen: recent werd er een Brussels bier ontwikkeld op basis van onverkocht brood in de supermarkten. Een halve ton brood wordt gebruikt voor een brouwat van 4.000 liter. Elke fles (33 cl) bier bevat dus het equivalent van anderhalve sneede brood.

1.2.3. De functionaliteitseconomie

De basis van de functionaliteitseconomie (of « product-service systems ») betekent dat het gebruik van een product eerder dan de eigendom ervan centraal staat om zo de afname van hulpbronnen te verminderen. Dit businessmodel breekt radicaal met de logica van het « volume » (= meer verkopen) om over te stappen naar een logica van de « waarde » (inspelen op een functie, een behoefte).

De « liever-dienst-dan-product »-benadering maakt het mogelijk om de productie van immateriële hulpbronnen centraal te stellen van waarde/winstcreatiemodel door bedrijven, waarbij sommige verder kunnen gaan dan het eenvoudige inspelen op behoeften van de klanten en meer algemeen ten goede komen van de collectiviteit / gemeenschap (gezondheid, milieu, mobiliteit,...). Het is een formule die ook zorgt voor een nieuwe wind in de verhouding tussen bedrijven, klanten, maar ook openbare actoren met een logica van coöperatieve ecosystemen (bvb publiek-privaat samenwerkingsverband voor de installatie van Villo) Het is belangrijk om te beklemtonen dat de sterke "dienst"-dimensie van de functionaliteitseconomie kan bijdragen tot een meer lokale verankering van de ondernemingen en dus in aanmerking komt om een gunstige voedingsbodem te vormen voor een verankering van de economie.

In deze optiek, blijft een bedrijf eigenaar van de goederen die het ter beschikking stelt van zijn klanten: bijvoorbeeld, vervanging van de verkoop van het artikel door de verkoop van het gebruik van het goed (gefactureerde fotokopieën per eenheid en niet de verkoop van het toestel) of een mobiliteitsdienst eerder dan een voertuig (Cambio of Villo zijn Brusselse voorbeelden),...

Aangezien het model functionaliteitseconomie een logica inhoudt die breekt met het klassiek model om winst te creëren, moeten er begeleidingsprocessen voor de overstap ingevoerd worden om bedrijven en hun bedrijfsleiders te ondersteunen.

9.3. Vraag, gedrag en beheer van de consumentenbehoeften

1.3.1. De deeleconomie

De deeleconomie of de samenwerkingseconomie dekt 3 realiteiten: de collaboratieve productie, de collaboratieve consumptie en de collaboratieve financiering. In het bijzonder op het niveau van de consumenten – burgers, wijst de deeleconomie op de uitwisseling van goederen en diensten, gratis of betalend. In de mate waarin de consumenten zelf veranderen in producenten of dienstverleners, treedt men uit de klassieke economische schema's... De lokale of gewestelijke overheden hebben dus als rol om het kader aan te reiken, met name ten opzichte van de mededingingsregels of nog de volksgezondheid, zonder het ontstaan van deze activiteiten af te remmen of te beperken.⁶⁹

Bijvoorbeeld, de collaboratieve financiën (crowdfunding of geld lenen van peer to peer), een fab lab (samentrekking uit het Engels fabrication laboratory) die een plek is die openstaat voor het publiek waar alle soorten hulpbronnen beschikbaar gesteld worden, met name een 3D printer of nog carpooling, verhuur tussen particulieren, gedeelde tuinen en collectieve stadsmoestuinen, de Repair Cafés,...

1.3.2. Verandering van aankoopgedrag van goederen en diensten

Deze gedragsverandering heeft zowel betrekking op burgers, bedrijven als overheden. De verandering heeft in het bijzonder betrekking op:

- De overgang van consumptiewijzen (OCW): het gaat erom om de motivaties van de burgers in kaart te brengen; sleutelfactoren om de remmen en hefboomen voor een breuk met het eigendomsparadigma aan het licht te brengen (voor de functionaliteitseconomie en de deeleconomie) en om sensibiliseringsinstrumenten en maatregelen die de overheid moet nemen om het gebruik en hergebruik te promoten, te ontwerpen.
- De overgang van openbare instanties: aangezien de overheidsaankopen vaak geciteerd worden als hefboom om de ontwikkeling van innoverende businessmodellen te bevorderen, gaat het erom om een dialoog op te starten over het gebruik en hergebruik met de openbare besturen via rechtstreekse contacten en de organisatie van sensibiliserings-, informatie- en co-creatiewerkshops.

1.3.3. Verantwoord aankopen

De overheid, met inbegrip van het lokaal of gewestelijk niveau, kan een verantwoord overheidsaankoopbeleid uitbouwen, door de toekenning van eco-labels of door de verspreiding van informatie ten voordele van eco-producten (paspoort producten) of van de eco-gedragingen in overeenkomst met de ordonnantie van mei 2014 met betrekking tot milieubedingen en ethische bedingen in de overheidsopdrachten

De privébedrijven zijn, met hun aankoopbeleid, ook invloedrijke spelers met betrekking tot goederen die ze aan hun leveranciers vragen.

1.3.4. Soberheid en nadenken over de bevrediging van de consumentenbehoeften

⁶⁹ Deze denkoefening moet tegemoet komen aan drie voorwaarden om een kader aan te reiken voor de deeleconomie zonder haar te muilkorven: ten eerste, elke economische activiteit, hoe gedeeld ook, moet een bijdrage leveren aan de solidariteit (via de betaling van taksen en belastingen) en de financiering van de sociale zekerheid en deze bijdrage moet bijgevolg toelaten om sociale rechten op te bouwen (ziekteverzekering, werkloosheidsverzekering, enz.); ten tweede, een nieuw juridisch kader moet de omkadering van economische uitwisselingen tussen particulieren mogelijk maken waarbij de bescherming van de persoonlijke levenssfeer gerespecteerd blijft; ten derde, een nieuw statuut moet ontworpen worden en beantwoorden aan de bijzondere realiteit van de doelgerichte deelactiviteiten. Dit statuut moet het mogelijk maken voor de "collaboranten" om bijkomende inkomsten te verwerven, bij te dragen tot de solidariteit en sociale rechten op te bouwen die hen een sociale bescherming verzekeren. Zie de analyse 2014 Mohssin El Ghabri « De quoi airbnb et uber sont-ils le nom ? ».

Verantwoord consumeren kan men op meerdere manieren begrijpen: een gematigde consumptie en die erop gericht is om enkel de behoeften van de mens te voldoen (en dus de aankopen beperken), de consumptie van producten of diensten waarvan de productie, het gebruik of het gebruiks- of levenseinde een minder grote impact hebben dan andere producten (bijvoorbeeld, heroplaadbare, gerecycleerde, recycleerbare of ontmantelbare producten, bio, enz.).

Verantwoord consumeren kan zo heuse gedragsveranderingen beogen die in de richting gaan van meer duurzaamheid en kan dus de vervanging van producten door diensten bevatten, of nog de voldoening van behoeften door een immateriële eerder dan materiële consumptie.

9.4. Beheer van de hulpbronnen en de afvalstoffen

Het concept van de circulaire economie beoogt om de economie te sturen in de richting van een rationeel en intelligent beheer van de **hulpbronnen- van grondstoffen tot energie, over water, lucht, aarde en de bodem tot de biodiversiteit**. Het doel van de milieuplannen is de hulpbronnen te vrijwaren.

Wat betreft de afvalstoffen, is de schaal van Lansink een erkende norm, waarin prioriteit gegeven wordt aan de behandelingswijzen van de meest ecologische afvalstoffen: preventie, hergebruik, recyclage, verbranding met energierterugwinning, verbranding zonder energierterugwinning, storting met energierterugwinning, storting zonder energierterugwinning. Ze wordt toegepast in het Afvalplan van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

1.4.1. Hergebruik en voorbereiding voor hergebruik

Door hergebruik en herstelling verlengen we het gebruik van een artikel door het een tweede leven te geven. Deze stappen staan dus centraal in het kader een economie die zijn hulpbronnen efficiënt gebruikt. Giften, uitwisselingen, herstellingen, verkopen zijn stuk voor stuk mogelijke manieren om producten die niet langer beantwoorden aan de behoeften van de consument in het circuit te houden en hun dumping te vermijden. De herstelling is bovendien een generator van een lokale en laag geschoolde economische activiteit. Deze bedrijfstakken kunnen betrekking hebben op producten of hun componenten, zoals bijvoorbeeld losse stukken die nog perfect werken en ook doorverkocht kunnen worden.

De markt van de tweedehandswagens is een van de meest verspreide voorbeelden. Maar er zijn ook huishoudtoestellen die opgefrist worden en doorverkocht worden via de klassieke kanalen of via de sociale economie. Het hergebruik van kantoorinrichtingsmateriaal is ook een interessant voorbeeld in een streek waar heel veel bedrijven in de dienstensector gevestigd zijn. Een bedrijf stelt trouwens aan andere bedrijven voor om hun kantoormeubilair (tafels, kasten en stoelen) een nieuwe look te geven in plaats van die te vervangen.

1.4.2. Recycling

Recycling staat, in al zijn vormen, centraal in de circulaire economie. Via recycling is het mogelijk om in de [productiecyclus](#) van een product, gebruik te maken van [materialen](#) waaruit een gelijkaardig product, dat einde levensduur is, was samengesteld of van overblijfselen van het productieproces en om een bijkomende ontginning van hulpbronnen te vermijden. Recycling moet niet alleen de voorrang krijgen op verbranding of begraving, men moet ook weten dat “kringrecycling” te verkiezen is boven “down-cycling” en dat selectieve inzamelingen meestal (maar niet altijd) nuttig zijn om de kwaliteit van de eindproducten te verzekeren.

Bij een gesloten **kringrecycling** wordt de stof die afkomstig is van een productsysteem gerecycleerd in hetzelfde productsysteem. Bij een open kringrecycling wordt de stof gerecycleerd in een ander productsysteem.

Het **downcycling** of **ontcycleren** is een procédé waarbij men afvalmateriaal of een nutteloos product transformeert in een nieuw materiaal of een minder hoogstaand of minder waardevol product.

Upcycling of herwaardering is de zoektocht naar een nieuw gebruiksdomein voor materieel afval of een niet langer gebruikt product, zonder ingewikkelde transformatie.

1.4.3. Energieterugwinning

Er is sprake van energierterugwinning wanneer er geen ander kanaal meer kan worden aangeboord. De uitdaging bestaat er dan in om de energie die vevat zit in het afval te kunnen hergebruiken.

10. SWOT VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

STERKTES

Aanzienlijk economisch gewicht van het Gewest (16% van de nationale werkgelegenheid, een van de hoogste BBP in Europa)
Consumentenmarkt met 1.163.000 inwoners en 329.000 pendelaars per dag (BISA-2013), hoofdzakelijk werknemers, toeristen en ook gezinnen die naar Brussel komen voor de winkels, horecazaken of de culturele instellingen
Economische long met 93.000 actieve bedrijven
Het hoogste percentage van opgerichte bedrijven in België
Een goed ontwikkelde tertiaire sector met hooggekwalificeerde banen
Centrale ligging van het Gewest als hoofdstad van Europa waar talrijke Europese en andere instellingen (NAVO, enz.) zijn ondergebracht
Bijzonder goede ligging van het Gewest voor de vestiging van maatschappelijke zetels
Aanwezigheid van nationale en internationale sectorale federaties
Aanwezigheid van incubatiestructuren in het Gewest (cf. Eurobiotech, EEBIC, ICAB, Incubator van de UCL en Solvay, Greenbizz)
Hoog kennispotentieel: 3 universiteiten + hogescholen en instellingen voor hoger onderwijs + 3 universitaire ziekenhuizen
Erkende technologische competenties in de ondernemingen en onderzoekscentra
Uitgebreid aanbod van voortgezette opleidingen
Bestaan van een gewestelijk beleidskader (GBV 2014-2019, Strategie 2025)
Aanwezigheid van een waterweg en de Haven van Brussel
Erg dynamische burgerinitiatieven
Een erg actief milieubeleid
Een jarenlange ervaring op het vlak van een positieve dialoog en gemeenschappelijke acties Economie-Werkgelegenheid tussen de privé- en overheidssector

Economie gekoppeld aan het groeiende leefmilieu

Reëel inzamelpotentieel van inkomende en uitgaande stromen

Reëel potentieel voor specifieke nieuwe technologieën voor de stedelijke omgevingen

Gunstige internationale en Europese politieke context voor de invoering van de circulaire economie: UNEP-GIREC, EU 20/20/20, mededeling van de EC en strategie inzake circulaire economie tegen eind 2015, European Sustainable Consumption and Production Policies (SCP/SIP) Action Plan, enz.

Brussel als eerste modelstad voor zijn ecosysteembenadering van de stad

Mogelijke intergewestelijke coöperatie om de circulariteit van de stromen te optimaliseren (territoriale benadering)

Reëel oprichtings- en ontwikkelingspotentieel van spin-outs, spin-offs, ...

Mogelijke samenwerkingen met in Vlaanderen en Wallonië gevestigde competentiepolen (samenwerking en kennisoverdracht) (bv. DuWoBo, OVAM)

ZWAKTES

Hoge werkloosheid (18,3%) en meer bepaald de jongerenwerkloosheid (26,8%)

Een aanbod van tamelijk laaggeschoolde arbeidskrachten

Stijging van het aantal jonge schoolverlaters

Dualisering van de stad – 1/3 van de Brusselaars leeft onder de armoedegrens

Technische beroepen die te lijden hebben onder een vertekend beeld

Het percentage van failliete bedrijven bedraagt ongeveer 30%

Het bedrijfsoprichtingspercentage is gestegen, maar blijft relatief laag (5,4% van de beroepsbevolking)

Weinig bedrijven actief aan de toeleveringszijde van de waardeketen (productie van materiële goederen)

Onvolledige bedrijfsvalueketen en schaarste van bepaalde beroepen (relighting, enz.)

Terugkerend mobiliteitsprobleem (verkeersopstoppingen) - grote conurbatie (meerdere stadskernen)

Energieafhankelijkheid en algemene afhankelijkheid van externe hulpbronnen door een tekort aan natuurlijke hulpbronnen

Relatief laag percentage van materiaalhergebruik en -valorisatie

Zeer sterke vastgoeddruk die een rem vormt voor de projecten die ruimte nodig hebben

BEDREIGINGEN

Ongunstige conjunctuur

Randverstedelijking: vlucht van de rijke gezinnen

Sterk uiteenlopende definitie en concept van de circulaire economie afhankelijk van de steden en de gewesten

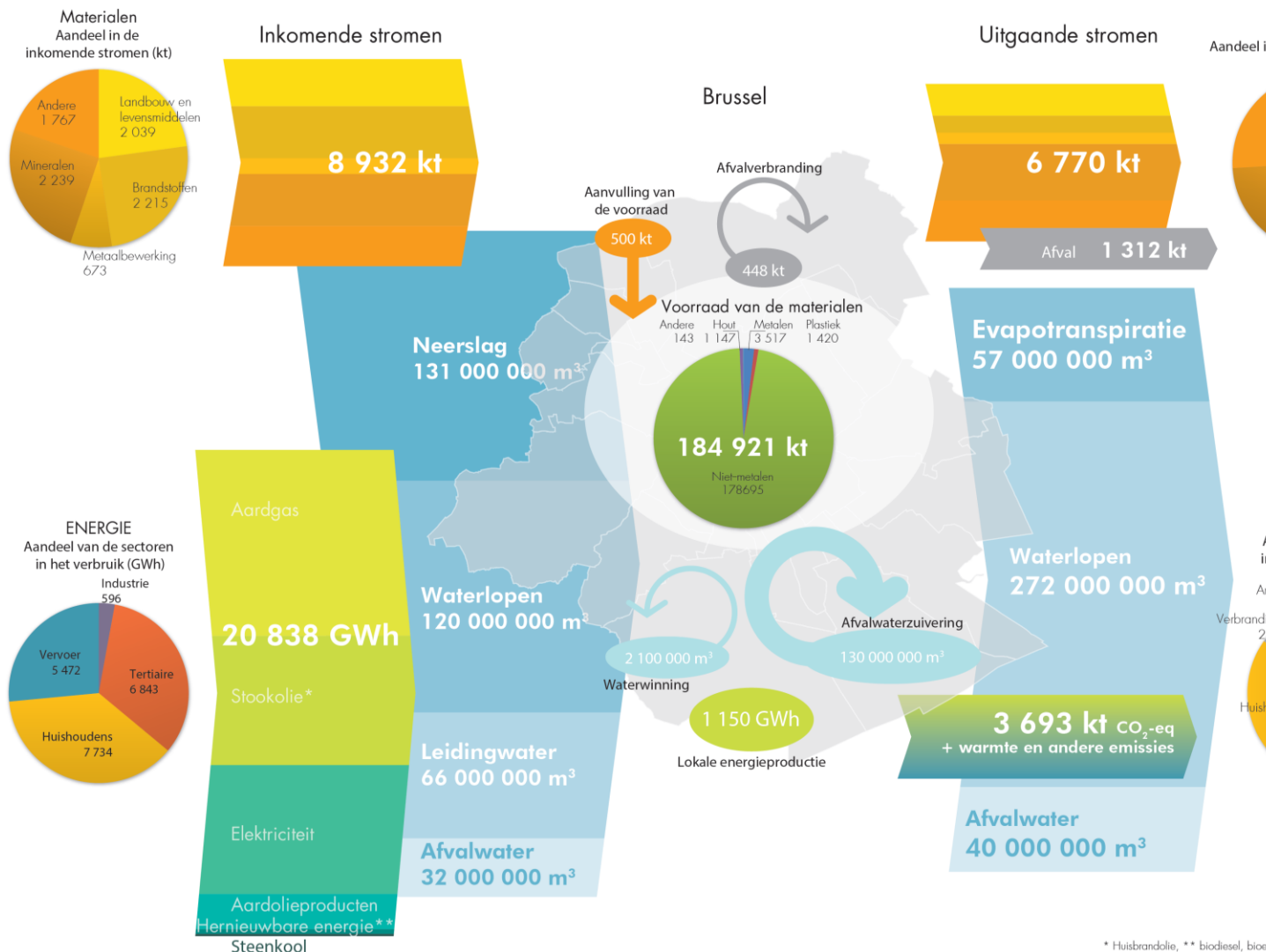
Concurrentie tussen de gewesten

Verslechtering van de levenskwaliteit van de bewoners door de demografische boom en een economische ontwikkeling die een negatieve impact heeft op het leefmilieu (bodemonverontreiniging, luchtkwaliteit, druk op de groene ruimten, geluidsoverlast, kwaliteit van het oppervlaktewater)

2 SCHEMA VAN HET BRUSSELS STEDELIJK METABOLISME: VOORNAAMSTE KWANTITATIEVE STROMEN

STEDELIJK METABOLISME, BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

3

4 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN VAN DE ALLIANTIE WERKGELEGENHEID-LEEFMILIEU

5

6 De acties van de Alliantie zijn het resultaat van gesprekken tussen overheids- en privéactoren die samen oplossingen tot stand hebben gebracht en de dragers van het door de regering gefinancierde project hebben aangesteld. Dit proces heeft een bredere dialoog tussen de administraties mogelijk gemaakt, die in het begin nauwelijks gewend waren om van gedachten te wisselen, maar ook een ongeziene co-constructie van oplossingen tussen de overheids- en privésector. Er ontstond eveneens een nieuwe rol die werd ingenomen door bepaalde beroepsfederaties die van een positie van lobbyisten zijn overgegaan in een rol van transitieactoren tegenover hun leden, waardoor het evolutieproces van de economische sector in een stroomversnelling kwam.

7

8 De evaluatie van de Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu (AWL) ⁷⁰ die tussen oktober 2014 en april 2015 werd uitgevoerd, concludeerde dat de AWL een innoverende en participatieve benadering heeft ontwikkeld in haar governancewijze:

- de betrokkenheid van alle actoren uit de sector;
- de opstelling van zinvolle en realistische acties, aangezien ze rechtstreeks aansluiten bij de behoeften van de doelgroepen en de arbeidsrealiteit van de actoren;

70

http://www.leefmilieu.brussels/sites/default/files/user_files/rap_evaluation_ee_nl.pdf

- het tot stand brengen van een samenwerkingsdynamiek tussen operatoren met verschillende achtergronden, wat leidt tot talrijke partnerships;
- de afstemming van aanvullende en synergetische acties rond strategische doelstellingen;
- de evolutie van de actieplannen naarmate het proces vordert.

9

10 Er zou echter bijzondere aandacht moeten worden besteed aan:

- de toegankelijkheid van het proces tijdens de uitvoeringsfase en meer bepaald voor kleine of lokale actoren;
- de noodzaak om de banden en synergiën tussen de acties te verbeteren;
- de begeleiding bij de doorlopende evaluatie van de acties en voorstellen van efficiënte hulpmiddelen hiervoor voor de sturende instanties van de acties;
- de begeleiding van de sturende instanties van de acties bij het beheer van samenwerkingsprojecten;
- de identificatie, vanaf de opstelling van de acties, van strategieën voor het voortbestaan en de kapitalisatie van de acties;
- een grotere communicatie van de AWL zowel tegenover de deelnemende actoren als tegenover de buitenwereld (het grote publiek en de doelgroepen van de AWL).

11

12 De sociale partners en actoren zijn akkoord over de relevantie van de verderzetting van dit soort van benadering, maar benadrukken dat het nodig is om te beschikken over een duidelijke politieke visie en omkadering, als aanvulling op de bottom-upmethodologie die werd gebruikt.

13

15
16

17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49

50
51
52
53

